

ISSN: 2459-4555

Lanterna

Glasnik Sveučilišta u Zadru ★ 2016. ★ God. 1. ★ Br. 2

IRENA RADIĆ ROSSI, ODJEL ZA ARHEOLOGIJU

Condura Croatica jedan je od iznimno vrijednih i prepoznatljivih simbola Sveučilišta u Zadru

GABRIJELA VIDIĆ,
ODJEL ZA TURIZAM
I KOMUNIKACIJSKE
ZNANOSTI

Zadar u ritmu
kulturizma

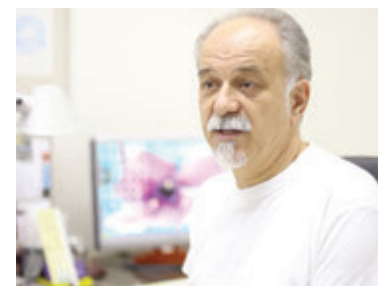

**IVAN ŽUPAN, ODJEL ZA
EKOLOGIJU, AGRONOMIJU
I AKVAKULTURU**

Novigradska
dagnja treba
dobiti oznaku
izvornosti

**IVICA VIGATO, ODJEL ZA
IZOBRAZBU UČITELJA
I ODGOJITELJA**

Prava kolijevka
glagoljaštva je
Zadar i okolica

**PETAR LOZO, ODJEL ZA
ZDRAVSTVENE STUDIJE**

Prešućena istina
o doprinosu
zdravstvenih
djelatnika u
Domovinskom ratu

Naše je načelo: učenje putem istraživanja!

S obzirom na to da je Sveučilište u Zadru visokoškolska ustanova kojoj je znanstveno-istraživačka djelatnost poslanje i temelj postojanja i razvoja, njegov je cilj postati mjesto učenja putem istraživanja. Da bi se postigao taj cilj, Sveučilište koristi sve prednosti integriranog sveučilišta koje djeluje u sedam područja znanosti i umjetničkom području. Stoga su načela multidisciplinarnosti i interdisciplinarnosti u obrazovnom i istraživačkom djelovanju osnova kontinuiranog unaprjeđenja kvalitete rada.

Projekti i istraživanja

Kao istraživačka zajednica Sveučilište u Zadru preuzima aktivnu ulogu u prijenosu znanja i inovacija iz znanosti u gospodarstvo i društvene djelatnosti u svom neposrednom okruženju - društvenom, gospodarskom i kulturnom. Time Sveučilište razvija nacionalni trokut znanja povezan s europskim i svjetskim znanjem te nacionalnu i međunarodnu kompetitivnost. Ukupno 289 doktora znanosti i pet doktora umjetnosti na 25 sveučilišnih odjela i u pet znanstvenih centara u svojim je strateškim programima znanstvenih istraživanja za razdoblje od 2014. do 2018. godine (područja biomedicine i zdravstva, biotehničkih, interdisciplinarnih, tehničkih i prirodnih znanosti) i za razdoblje 2015. do 2019. godine (područja društvenih i humanističkih znanosti i umjetničko područje), osmislilo i razvilo 254 znanstveno-istraživačke teme. Njihova realizacija ima različite forme, od istraživačkih aktivnosti u malim timovima, organiziranja i održavanja domaćih i međunarodnih znanstvenih skupova, ljetnih škola i doktorskih programa, do znanstvenih i stručnih projekata koje financiraju ili sufinanciraju gospodarski i društveni čimbenici u lokalnoj zajednici i regiji ili ih, kao kompetitivne projekte, financiraju odgovarajuća nacionalna i međunarodna tijela i fondovi, primarno fondovi Europske unije.

Znanstveni i stručni skupovi

Očekuje se da će sve te aktivnosti pridonijeti i znatnom povećanju objave znanstvenih radova i njihovoj zastupljenosti u relevantnim bazama znanstvenih radova jer se u odnosu na prethodnu godinu taj trend porasta broja znanstvenih radova već bilježi. U protekloj je godini znatno porastao broj prijave znanstvenih projekata što upućuje na pozitivnu dinamiku u akademskoj zajednici, a rezultira i povećanjem broja prihvaćenih i financiranih projekata koji su u tijeku provedbe, njih ukupno 29. Projekti, uz naše znanstvenike, uključuju i one iz partnerskih ustanova iz zemlje i inozemstva. Domaći i međunarodni znanstveni i stručni skupovi kojih je u prvih devet mjeseci održano više od 40, okupili su na Sveučilištu više od 2.000 sudionika iz zemlje i svijeta čineći ga rasadnikom ideja, znanstvenih rasprava, kritičkog promišljanja i zajednicom koja kontinuirano promišlja i stvara, a uključivanje studenata svih razina studija u znanstveno-istraživački rad oživotvoruje u svakodnevnoj praksi načelo učenja putem istraživanja. Navedene znanstvene aktivnosti omogućuju i transfer znanja u cijelu zajednicu, što je vidljivo i u projektima i aktivnostima popularizacije znanosti - Sveučilište je ove godine provelo ili koordiniralo mnogo takvih aktivnosti, samo tijekom Festivala znanosti više od 50 na području cijele Županije. Rezultati znanstvenih i nastavnih aktivnosti vidljivi su i u izdavačkoj djelatnosti Sveučilišta koja sustavno prati potrebe nastavnika i studenata i ostavlja u nasljeđe trajno zabilježena postignuća, kako u tradicionalnim tiskanim formatima knjiga i časopisa, tako i u digitalnom obliku.

Iz Uprave

U JESEN 2016. GODINE SVEUČILIŠTE NABAVILO SUSTAV TURNITIN

Provjera izvornosti studentskih radova – put do kvalitetnijeg nastavnog rada i znanstvene izvrsnosti

Pitanja izvornosti studentskih radova danas su aktualnija nego ikad jer dostupnost neograničenog broja informacija i cjelovitih radova na mreži lako može dovesti do nepravilnoga i nedopuštenog preuzimanja tekstova iz raznih izvora. Tržište softvera koji „otkrivaju plagijate“ vrlo je dinamično. Većina takvih softvera, više ili manje efikasni, usmjerena je na to kako uhvatiti nekoga u nedopuštenom korištenju tuđega objavljenog rada, što u konačnici vodi kažnjavanju, a ne poučavanju akademskom pisanju. Rijetki uzimaju u obzir visokoškolski kontekst i potrebu da se studente tijekom cijeloga studija poučava kako pisati izvorni tekst uz pravilno i odgovarajuće doziranje korištenje/citiranje izvora koji se pri pisanju koriste.

U međunarodnim kriterijima za vrednovanje sveučilišta sve se češće pojavljuju upiti o softveru koji se koristi za provjeru studentskih radova upravo stoga što primjena odgovarajućeg sustava treba podrazumijevati kontinuiran rad sa studentima, a ne samo ad hoc „čekiranja“. Na Sveučilištu u Zadru, na njegovim sastavnicama postoji više kolegija u kojima se studente poučava akademskom pismu. No, istodobno je nemoguće poznavati i pratiti sve izvore koje studenti pri pisanju seminarskih, završnih, diplomskih i doktorskih radova koriste. Stoga se Sveučilište, u cilju podizanja kvalitete nastavnog i istraživačkog rada sa studentima, opredijelilo za nabavu softvera za provjeru izvornosti tekstova. U jesen 2016. godine nabavljen je sustav Turnitin. On je prepoznat u međunarodnoj akademskoj zajednici kao dobro do-rađen i jednostavno primjenjiv alat koji uspoređuje studentske radove s radovima objavljenim u javno dostupnim i komercijalnim bazama podataka, trenutno dostupnim i arhiviranim mrežnim mjestima te s bazom već pregledanih studentskih radova unutar sustava Turnitin. U Hrvatskoj ga koristi sve više visokoškolskih ustanova, ali i neke srednje škole. Provjera rada u elektroničkom formatu (Word, pdf, PPT i dr.) veoma je jednostavna. Učitavanjem rada u sustav Turnitin te određivanjem nekoliko parametara, sustav generira izvještaj o izvornosti (odnosno podudarnosti) rada na kojemu je vidljiva eventualna istovjetnost ili sličnost dijelova teksta s tekstom nađenim u jednoj ili više spomenutih baza ili bilo gdje na mreži.

Posebna je vrijednost Turnitina što je vrlo složen i sofisticiran u radnjama koje obavlja, a jednostavan u primjeni. Radove mogu provjeravati nastavnici, ali i uključiti studente u proces tako da studenti sami provjeravaju svoje radove prije konačne predaje rada na ocjenjivanje. Je li nešto plagijat ili nije, ne određuje sustav – on samo upozorava na sličnost ili identičnost teksta s već postojećim, koliki je postotak takvih sličnosti pronađen u tekstu i koji su izvori pritom korišteni. On je odličan alat za pretraživanje interneta i baza podataka, no u procjeni toga je li riječ o plagijatu i kakvom, ključnu ulogu ima nastavnici. On najbolje poznaje znanstveno područje i pravila citiranja koja vrijede u tom području. On zadaje parametre za pretraživanje i usporedbu rada i analizira na koji način studenti koriste dostupne izvore. Rezultat provjere daje povratnu informaciju o studentskome radu, ali i upozorava na moguće nedostatke vještine studenata na kojima treba posebno raditi tijekom nastavnoga procesa. U konačnici, kontinuiranim radom sa studentima na poučavanju tim vještinama, očekuje se da će finalni ocjenjski radovi - završni, diplomski i doktorski - biti izvorni i kvalitetni. Nastavnici na Sveučilištu u Zadru upoznati su s načinom primjene softvera i nakon svojevrstne testne faze, njegova se puna primjena očekuje od iduće kalendarske godine u kojoj će svaki završni, diplomski i doktorski rad biti podvrgnut provjeri izvornosti.

Iz Uprave

Uređivački kolegij:

prof. dr. sc. Dijana Vican,
izv. prof. dr. sc.
Nedjeljka Balić Nižić,
prof. dr. sc. Josip Faričić,
izv. prof. dr. sc. Ivanka Stričević,
izv. prof. dr. sc. Slaven Zjalić,
Glavni urednik: Ivica Radoš

Izvršna urednica:

Zrinka Gabelica Toplek
Fotografije: Arhiv Sveučilišta,
Filip Brala, Dražen Kokorić
Izdavač: Sveučilište u Zadru,
Ulica M. Pavlinovića 1
Za izdavača: prof. dr. sc. Dijana Vican
Tisak: Tiskara Vjesnik, Zagreb

ISSN: 2459-4555

Stvaranje mreža znanstvenika i stručnjaka u području informacijskih znanosti

Područje informacijskih znanosti izloženo je kontinuiranim i sve bržim promjenama pod utjecajem rasteće primjene i uporabe suvremenih informacijsko-komunikacijskih tehnologija, novih načina organizacije i posredovanja informacija te novih načina komuniciranja. Te promjene zahtijevaju nove i inovativne pristupe znanstvenom, obrazovnom i praktičnom radu, usmjerenom na upravljanje informacijama i dodavanje dodane vrijednosti zabilježenoj znanju. Sto-

ga je nužno da se znanstvenici i stručnjaci koji se bave teorijskim postavkama, modelima, istraživanjima i unaprjeđenjem prakse, susreću, razmjenjuju ideje i spoznaje i dijele znanje u akademskoj zajednici.

Odjel za informacijske znanosti na tu je potrebu odgovorio organiziranjem znanstvenih i stručnih konferencija koje na atraktivan i interdisciplinarni način pridonose daljnjem razvoju informacijskih i komunikacijskih znanosti. Protekla, 2016. godina bila

je iznimno dinamična po broju organiziranih i održanih međunarodnih skupova koji su okupili više od 500 sudionika, od kojih više od pola dolazi s inozemnih sveučilišta i drugih institucija.

U nastavku donosimo kratke prikaze sedam konferencija održanih tijekom 2016. godine.

Doc. dr. sc. Franjo Pehar,

pročelnik Odjela za informacijske znanosti

Libraries in the Digital Age (LIDA 2016), Zadar, 13. do 17. lipnja 2016.

Međunarodna znanstvena konferencija LIDA 2016 održana je četrnaesti put u organizaciji Odjela za informacijske znanosti Sveučilišta u Zadru, Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Osijeku i Fakulteta za komunikacije i informacije Sveučilišta Rutgers iz SAD-a. Glavna tema konferencije "Čuvanje i zaštita digitalne knjižnice i zbirke" održana je u dvije podtematske skupine naslovljene "Digitalno čuvanje i zaštita" i "Istraživanje korištenja, obrazovanje i obuka za zbirke digitalnih knjižnica". U sklopu navedenih tema održano je 41 predavanje. Ovogodišnja LIDA okupila je 132 sudionika iz Hrvatske (71) i inozemstva (61). Više informacija na: <http://ozk.unizd.hr/lida>

COST | Evolution of reading in the age of digitisation (E-READ), Zadar, 12. do 14. rujna 2016.

Na Sveučilištu u Zadru u organizaciji Odjela za informacijske znanosti održan je trodnevni sastanak COST Action E-READ. Poseban naglasak skupa, koji je okupio 70-ak sudionika iz više od 20 europskih zemalja, stavljen je na razvojne aspekte čitanja i razlike u čitanju na papiru i u digitalnom obliku. Više informacija na: <http://ereadcost.eu>

ISIC 2016: The Information Behaviour Conference, Zadar, 21. do 23. rujna 2016.

Međunarodna znanstvena konferencija ISIC 2016 - Information Seeking in Context okupila je 90 sudionika - 13 iz Hrvatske i 77 iz inozemstva - koji se bave informacijskim potrebama i ponašanjem korisnika informacija u različitim kontekstima. Konferenciji je prethodila jednodnevna doktorska radionica na kojoj su predstavljani prijedlozi (sinopsi) 22 doktorske disertacije studenata s raznih inozemnih sveučilišta. Radovi predstavljeni na konferenciji prošli su rigorozan međunarodni recenzijski postupak i bit će objavljeni u otvorenom pristupu, u uglednom časopisu Information Research. Više informacija na: <http://isic2016.com/>

PUBMET2016: scholarly publishing in the context of open science, Zadar, 20. do 21. listopada 2016.

Međunarodna znanstvena konferencija PUBMET2016 svojim programom promiče primjene najnovijih trendova i tehnologija u znanstvenom izdavaštvu koje unaprjeđuju dostupnost i razmjenu istraživačkih podataka i objavljenih radova te tako pridonose bržem razvoju znanosti. Ovogodišnji PUBMET, posvećen aktualnim temama iz područja znanstvenog izdavaštva i prosudbe znanstveno-istraživačkog rada (bibliometrije i altmetrije), okupio je više od 130 sudionika iz Hrvatske i inozemstva. Više informacija na: <http://pubmet.unizd.hr>

Simpozij "Kreativni potencijal glagoljske baštine" (24. listopada 2016.)

Simpozij "Kreativni potencijal glagoljske baštine" održan je na Sveučilištu u Zadru u organizaciji Odjela za informacijske znanosti i Vestigia instituta za istraživanje rukopisa Sveučilišta u Grazu, Austrija te u suradnji s Hrvatskom akademijom znanosti u umjetnosti, Zavodom za povijesne znanosti u Zadru. Simpozij je organiziran u sklopu projekta „Digitalizacija, bibliografska obrada i istraživanje tekstova zadarsko-šibenskog područja iz razdoblja do kraja 19. st. pisanih glagoljicom, bosančicom i latinicom“ s ci-

ljem upoznavanja javnosti s prvom fazom provedbe projekta i planovima za daljnji rad. Simpozij je okupio suradnike na projektu, predstavnike suradnih ustanova te ostale zainteresirane znanstvenike sa Sveučilišta u Zadru i izvan njega, doktorske studente i studente diplomskih studija, informacijske stručnjake i predstavnike baštinskih ustanova te mnoge druge zainteresirane za istraživanje, obradu, digitalizaciju i promociju zadarske pisane baštine, osobito one glagoljičke rukopisne. Više informacija na: <https://goo.gl/426wQT>

APAE 2016 (25. do 28. listopada 2016.)

Međunarodna konferencija i škola o autoritetu, provenijenciji, autentičnosti i dokazima održana je na Sveučilištu u Zadru u organizaciji Odjela za informacijske znanosti i suorganizaciji Odjela za informacijske studije Sveučilišta u Kaliforniji, Los Angeles (UCLA), Vestigia instituta za istraživanje rukopisa Sveučilišta u Grazu, Austrija, Znanstvenog centra izvrsnosti za hrvatsko

glagoljštvo i Hrvatskog državnog arhiva. Ovogodišnja konferencija bavila se u prvome redu povijesnim i suvremenim razumijevanjem pojavnosti koncepta autoriteta, provenijencije, autentičnosti i dokaza u različitim kulturnim, društvenim, profesionalnim i tehnološkim kontekstima te prirodom i relevantnošću tih koncepta u budućnosti. Konferencija je okupila 49 sudionika - 20 iz Hrvatske i 29 iz inozemstva. Više informacija na: <http://apae.unizd.hr>

EPUBCONF: the International Conference on Publishing Trends and Contexts, Zagreb, 1. do 3. prosinca 2016.

Četvrta međunarodna konferencija "Nakladništvo - trendovi i konteksti" održat će se u Zagrebu 1. i 2. prosinca 2016. godine u Goethe-Institutu Hrvatska.

Konferenciju organiziraju Odjel za informacijske znanosti Sveučilišta u Zadru, Odsjek za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Osijeku, Centar za obrazovno nakladništvo i Goethe-Institut Hrvatska, uz pokroviteljstvo i financijsku potporu Ministarstva kulture Republike Hrvatske i Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske. Ovogodišnja konferencija posvećena je poslovnim modelima i metodama praćenja nakladničkog i knjižarskog poslovanja. Očekuje se sudjelovanje znanstvenika s hrvatskih i inozemnih sveučilišta, stručnjaka iz hrvatske nakladničke industrije te studenata s osječkog i zadarskog sveučilišta. Više informacija na: <http://epubconf.unizd.hr/en/index.php>

GABRIJELA VIDIĆ, MAG. OEC., ASISTENTICA NA ODJELU ZA TURIZAM I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI I JEDNA OD IDEJNIH ZAČETNICA RITMA KULTURIZMA

Zadar u ritmu kulturizma

Gabrijela Vidić asistentica je doc. dr. sc. Božene Krce Miočić na Odjelu za turizam i komunikacijske znanosti. Srednju školu završila je u Požezi, a diplomirala u Zadru na Odjelu za turizam i komunikacijske znanosti. Na Ekonomskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu pohađa poslijediplomski doktorski studij ekonomije i

poslovne ekonomije. Na Odjelu za turizam i komunikacijske znanosti u Zadru predaje ekonomsku grupu predmeta.

Gabrijela Vidić jedna je od idejnih začetnica Ritma kulturizma, manifestacije koja se već sedmu godinu održava u Zadru.

„Sve je počelo 2010., i to od priče da negdje moramo primijeniti svoja znanja. Nakon što

smo mnogo toga naučili, moramo znati i organizirati neko događanje.

Sve što smo učili bila je teorija, a onda se postavilo pitanje kako to pretočiti u praksu“, govori Gabrijela Vidić o počecima projekta, kada je i sama bila studentica prve godine diplomskog studija Poduzetništvo u kulturi i turizmu.

Godine 2010. studenti i profesori u Ritmu kulturizma održali su pet različitih tematskih dana i različite aktivnosti unutar njih, među ostalim, organizaciju snimanja milenijske fotografije, radionice i druge aktivnosti. Kako se to pokazalo vrlo uspješnim, odlučili su manifestaciju organizirati svake godine u travnju ili svibnju.

Osim što obogaćuje kulturni život, Ritam kulturizma, manifestacija koja se već sedmu godinu održava u Zadru, osmišljen je i kao projekt koji će produljiti turističku sezonu

eminentnih stručnjaka ili svojih profesora.

„Ove smo godine u sklopu Ritma kulturizma imali i mini konferenciju na kojoj su nam profesori s osamnaest odjela održali predavanja o tome na koji su način oni vezani za turizam. Mi smo integrirano sveučilište, ali se vrlo rijetko povežemo u nekom projektu u tom opsegu.

Stoga smo nastojali većinu odjela povezati u jedan projekt. To je studentima zaista bilo i zanimljivo i korisno. Mogli su čuti od profesora s raznih odjela kako oni percipiraju turizam i kulturu.“

U sklopu manifestacije Ritma kulturizma organiziran je i održan tradicionalni koncert klapa koji je bio, kao i svake godine, humanitarnog karaktera.

„U Sv. Donatu, gdje je održan koncert klapa, prodali smo sve ulaznice, a prihod donirali Centru za rehabilitaciju Sv. Filip i Jakov. Nismo imali nikakvih problema s okupljanjem klapa, svi su htjeli nastupiti, a gostovala nam je i poznata klapa Intrade“, sa zadovoljstvom priča Gabrijela Vidić.

Organizatori Ritma kulturizma dogovorili su i oslikavanje derutnoga zida u Ulici dr. Franje Tuđmana, preko puta Novog kampusa.

Izvan okvira

„Naši renomirani umjetnici, Miro Modul Petković i Boris Bare, grafiteri iz Zagreba, oslikali su zid za nekoliko dana, a naši studenti u svemu su im bili pri ruci, organizirali im smještaj i sve ostalo“, kaže Vidić.

Osim toga, poznati grafiteri oslikali su i ljetnu pozornicu u Novom kampusu, čime su oživjeli taj prostor tako da se preko ljeta tamo mogu održavati koncerti za studentsku i srednjoškolsku populaciju.

„Kao novost“, ističe, „ove smo godine uveli košarkašku utakmicu između profesora Staroga i Novog kampusa. Studentima je to bila veoma zanimljiva aktivnost koju su došli popratiti u velikome broju.“

U sklopu ovogodišnjeg Ritma kulturizma izvedena je i plesna predstava „Romeo i Julija“, koja je održana u prepunom Kazalištu lutaka.

„Kako smo na studiju imali studenticu koja je profesionalna balerina, s glazbenom školom 'Blagoje Bersa' i plesnom gru-

Grafiteri iz Zagreba oslikali su derutni zid u Ulici dr. Franje Tuđmana, preko puta Novog kampusa, i ljetnu pozornicu na Novom kampusu

pom In Flux postavili smo predstavu 'Romeo i Julija', a sve stolice u kazalištu koje su bile na raspolaganju su rasprodane“, dodaje Vidić.

Ovogodišnja manifestacija ponudila je i radionicu koktela na kojoj se govorilo o barskoj kulturi u Hrvatskoj i svijetu, a koktele se pripravljalo s hrvatskim proizvodima, začinima i biljem. Kad je pak riječ o koktelima, interes je bio, očekivano, velik.

Sve je to pokazatelj da je Ritma kulturizma projekt koji vrijedi, a svakako nadilazi okvire studentskoga projekta. Manifestacija lokalnoj zajednici pridonosi na različite načine: „Osim što obogaćuje kulturni život, Ritma kulturizma osmišljen je i kao projekt koji će produžiti turističku sezonu. Kad netko u Zadar dođe izvan glavne turističke sezone da ima što doživjeti, vidjeti i čuti!“

Tako se uči

Ideja pokretača projekta je da studenti sve rade sami, a da su im oni, profesori, podrška.

Studenti se, naime, uče organizaciji, osmišljavanju, ali i upravljanju. Kad se imenuje voditelj projekta, oni upravljaju

ju procesima jer moraju davati naredbe. Ponekad im je teško nositi se sa stresom zbog različitih međuljudskih odnosa unutar grupe kojom upravljaju, ali i zbog razočaranja u reakcije potencijalnih sponzora i drugih sudionika iz okruženja. No, sve je to škola.

„Studenti moraju znati da nije kraj svijeta ako im sponzor kaže da im neće uplatiti 500 kuna, na što su računali, ili ako im se dogodi da prodaju 10 ulaznica više za koncert, a nemaju dovoljno mjesta da smjeste te ljude. Sve su to zapravo dobre edukativne problemske situacije.“

Ritma kulturizma, projekt koji je izrastao u manifestaciju, privukao je različite sponzore, od Studentskoga zbora do Turističke zajednice grada Zadra, Županije, Marine Dalmacija i drugih partnera. „Lokalna zajednica svakako mnogo dobiva od te manifestacije jer je riječ o aktivnostima koje nisu namijenjene samo studentima, nego cijeloj zajednici. Mi, naravno, aktivno radimo i na promicanju našega Odjela i Sveučilišta kao proaktivnog, implementirajući poduzetničke aktivnosti u naše nastavničke planove“, zaključila je Gabrijela Vidić. (ir)

„Imala sam sreću što sam ostala na Odjelu pa imam priliku i s druge strane pratiti svoj projekt koji se lijepo razvija. Emocionalno sam vezana uz njega i gledam ga, na neki način, kao na svoje dijete“, ističe Vidić.

Svi zajedno

Ritma kulturizma zapravo je projekt koji studenti i profesori Odjela za turizam i komunikacijske znanosti organiziraju u sklopu kolegija Poduzetništvo u kulturi. Budući da su studenti već na preddiplomskom studiju i na prvoj godini diplomskoga studija stekli osnovna znanja iz menadžmenta, marketinga i poduzetništva, ideja je da ta znanja i primijene u praksi. Projekt se sastoji i od edukativnog dijela u kojemu studenti organiziraju različita predavanja ili radionice nekih

Gabrijela Vidić,
mag. oec., i doc. dr. sc.
Božena Krce Miočić

Ove smo godine imali košarkašku utakmicu između profesora Staroga i Novog kampusa, radionicu koktela, nastup klapa, plesnu predstavu...

DOC. DR. SC. BOŽENA KRCE MIOČIĆ, ODJEL ZA TURIZAM I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI, VODITELJICA 1. INTERDISCIPLINARNE LJETNE ŠKOLE - ZADAR 2020.

Koncept ljetne škole osmišljen je kao cjelovito sagledavanje projektiranja i planiranja u prostoru

Doc. dr. sc. Božena Krce Miočić s Odjela za turizam i komunikacijske znanosti Sveučilišta u Zadru, suvoditeljica je 1. interdisciplinarne ljetne škole - Zadar 2020.

Škola je održana na Sveučilištu u Zadru u kolovozu ove godine u organizaciji prof. dr. sc. Tihomira Jukića i prof. dr. sc. Feđe Vukića s Arhitektonskoga fakulteta u Zagrebu te doc. dr. sc. Božene Krce Miočić, Gabrijele Vidić i Tomislava Klarina, asistentata na Odjelu za turizam i komunikacijske znanosti. Pohađalo ju je 24 polaznika iz različitih područja, a trajala je pet dana.

„Ideja je bila da studenti izravno vide kako izgleda prostor Ravnih kotara, osmisle vlastite ideje i vizualiziraju ih kako bi oplemenili prostor i privukli turiste u njega“, pojasnila je doc. dr. sc. Božena Krce Miočić.

U svrhu cjelovitog sagledavanja prostora u sklopu ljetne škole razmatran je odnos urbanoga, dakle grada, i njegova ruralnoga zaleđa. Koncept je osmišljen tako da studenti arhitekture, urbanizma, turizma, geografije, so-

ciologije i poduzetništva, radeći u grupama po troje, poslože cijeli projekt kako bi dali doprinos drukčijem sagledavanju projektiranja i planiranja u prostoru. Naravno, u kontaktu s lokalnom samoupravom i građanima.

„Studenti su dobili zadatak osmisлити projekt koji bi valorizirao ovaj prostor, predstavljao oblik turističke promidžbe, a istodobno imao jasnu upotrebnu vrijednost i ekonomsku osnovu. Mi smo ih usmjeravali, ali oni su samostalno odlučivali hoće li u osmišljavanju projekta koristiti cijeli prostor Ravnih kotara ili

samo jedno mjesto“, kaže doc. dr. sc. Krce Miočić.

Studentske su grupe u sklopu ljetne škole obišle cijeli kraj Ravnih kotara i Bukovice, Novigrad, Kulu Jankovića u Islamu Grčkom, Benkovac, Briševo, Maškovića Han, Nadin, Brušku, Asseriju, Vransko jezero i Polaču da bi dobili što cjelovitiju sliku o tome što su Ravni kotari, a što Bukovica. Obilazak je bio vrlo inspirativan.

„Bilo je tu doista zanimljivih ideja“, navodi doc. dr. sc. Krce Miočić: „Studente je zanimalo bi li se stara željeznička pruga, koja danas nije u funkciji, mogla svrhovitije iskoristiti, primjerice, mogla bi biti biciklistička staza ili aktivna prometnica za turističke izlete u Ravne kotare. U svakom od mjestašaca kroz koja je pruga prolazila prije su bile i male željezničke postaje, a neke od ideja bile su da bi u njima mogli biti prezentacijski centri umjetnosti, gastronomije, kulture ovoga kraja. Tako bi oni ponovno postali mjesta susreta. Zatim, neki od projekata osmišljavali su gradnju mobilne dvorane, dok su drugi valorizirali prostor postav-

ljajući velike instalacije u njemu. Naravno, sve u svrhu privlačenja turista u Ravne kotare, ne narušavajući održivost okoliša. Jedna od najzanimljivijih ideja bila je ona da se blizu Asserije organiziraju astronomska promatranja, škole astronomije s podrobnim opisom kako bi te promatračnice izgledale...“ Projekt interdisciplinarne ljetne škole provodit će se četiri godine zaredom. U ovoj prvoj godini studenti su obišli Ravne kotare i sagledali odnos između grada i njegova zaleđa, sljedeće će se pozabaviti javnim prostorom cijeloga grada Zadra, treće godine valorizirat će se otoci Zadarskog arhipelaga, a četvrte se baviti prometnim koridorima Zadra. „Ovdje nije riječ o klasičnoj ljetnoj školi koja je temeljena samo na predavanjima. Ne može se raditi s velikim brojem studenata, nema tu velikih brojeva, ali su ishodi mnogo opipljiviji. U planu nam je da ljetna škola postane internacionalna, a to znači da ćemo dovesti svoje partnere iz drugih zemalja pa očekujemo studente iz Švicarske, Austrije, Italije i Turske“, zaključila je doc. dr. sc. Božena Krce. (ir)

Uvodna predavanja stručnjaka

Studentima, sudionicima 1. interdisciplinarne ljetne škole, dobro su poslužila uvodna predavanja poznatih stručnjaka. Imali su priliku čuti predavanja profesora s Arhitektonskoga fakulteta u Zagrebu, nastavnika s Odjela za turizam i komunikacijske znanosti Sveučilišta u Zadru, predavača s Odjela za ekologiju, agronomiju i akvakulturu Sveučilišta u Zadru, ravnatelja Zavičajnog muzeja Benkovac, predstavnik Turističke zajednice Grada Benkovca i Upravnoga odjela za poljoprivredu Zadarske županije itd. „Svi su iznijeli neko svoje viđenje“, ističe docentica Božena Krce Miočić, „a studenti su, postavljajući im pitanja, pokušali spoznati koji se elementi mogu valorizirati u ovome prostoru i s kojim se problemima pritom mogu susresti.“

Studenti će svoje idejne projekte o oživljavanju zadarskoga zaleđa, Ravnih kotara i Bukovice, prezentirati na Arhitektonskome fakultetu u Zagrebu. Ideja je bila da studenti izravno vide kako izgleda prostor Ravnih kotara, osmisle vlastite ideje i vizualiziraju ih, kako bi oplemenili prostor i privukli turiste u njega

MREŽOM SVEUČILIŠTA I ISTRAŽIVAČKIH CENTARA S JADRANSKO-JONSKOGA PODRUČJA UNIADRION OVE GODINE PREDSEDAVA SVEUČILIŠTE U ZADRU

Rektorica Sveučilišta u Zadru prof. dr. sc. Dijana Vican, predsjednica UNIADRION-a 2015.-2016.

Prof. Marijo Giordano, Politehničko sveučilište u Anconi, glavni tajnik UNIADRION-a

Prof. Maurizio Fermeglia, rektor Sveučilišta u Trstu

U Zadru održana Opća skupština UNIADRION-a

U Zadru je 5. i 6. svibnja održana Opća skupština UNIADRION-a, mreže sveučilišta i istraživačkih centara s jadransko-jonskoga područja, kojom ove godine predsjedava Sveučilište u Zadru.

Nakon pozdravnih govora Zvonimira Vrančića, zamjenika gradonačelnika Zadra, i Ivana Šimunića, pročelnika Upravnoga odjela za društvene djelatnosti Zadarske županije, govorio je prof. dr. sc. Ugo Vlaisavljević, predstavnik rektora Sveučilišta u Sarajevu, nekadašnji predsjednik UNIADRION-a.

Rektorica Sveučilišta u Zadru, prof. dr. sc. Dijana Vican, prigodnim govorom otvorila je Generalnu skupštinu UNIADRION-a i zaželjela dobrodošlicu svim sudionicima, predstavnicima Jadransko-jonske inicijative i Ministarstva vanjskih i europskih poslova RH. Organiziran je okrugli stol na temu Inter-university Cooperation - Connecting High Education and Labour Market.

Na zadarskoj Općoj skupštini UNIADRION-a sudjelovali su predstavnici 21 sveučilišta iz Hrvatske, Italije, Slovenije, Srbije, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Albanije i Grčke, uz predstavnike Ministarstva vanjskih i europskih poslova RH, predstavnike Jadransko-jonske inicijative, Agencije za mobilnost i programe EU, Zadarske županije i Grada Zadra.

UNIADRION je nastao u sklopu Jadransko-jonske inicijative na međunarodnoj konferenciji održanoj u Ravenni od 15. do 16. prosinca 2000. Gotovo tri godine poslije, točnije 12. prosinca 2003., Sveučilište u Zadru postalo je članom UNIADRION mreže sveučilišta. Međutim, zbog nedostatka strateških dokumenata EU i nemogućnosti povlačenja sredstava za financiranje, aktivnosti UNIADRION-a u tom su razdoblju ograničene na održavanje godišnje skupštine i razmjenu iskustava među članicama.

Krajem 2014. godine donesena je strategija EU za jadransko-jonsku regiju, EUSAIR, koja je otvorila nove mogućnosti za UNIA-

DRION.

Sveučilište u Zadru preuzelo je predsjedavanje UNIADRION-om na Općoj skupštini održanoj 2015. u Sarajevu, nakon čega je, u svibnju 2016. u Zadru organizirana kon-

ferencija i sastanak Opće skupštine UNIADRION-a na kojoj su postavljeni temelji za novi UNIADRION, organizaciju zaduženu za jačanje umrežavanja sveučilišta, zajedničko prijavljivanje projekata, izvođenje zajedničkih studijskih programa te razmjenu studenata i osoblja. Na konferenciji u organizaciji Sveučilišta u Zadru sudjelovali su rektori, prorektori i/ili izaslanici brojnih sveučilišta članica UNIADRION-a iz svih zemalja jadransko-jonske makroregije, a Sveučilište u Zenici i Sveučilište u Messini zatražili su prijem u UNIADRION. Na sastanku Opće skupštine UNIADRION-a u Zadru odabrana su i upravna tijela za sljedeće tri godine. Ubrzo nakon konferencije u Zadru vidljivi su pozitivni rezultati: sklapanje bilateralnih sporazuma između sveučilišta, dogovorena mobilnosti među članicama, planiranje i priprema zajedničkih projekata unutar programa prekogranične suradnje, programa Adri- on te programa Obzor 2020. (sb)

DR. SC. **IRENA RADIĆ ROSSI**, DOCENTICA NA ODJELU ZA ARHEOLOGIJU, VODITELJICA PROJEKATA ISTRAŽIVANJA I ZAŠTITE ARHEOLOŠKE BAŠTINE U HRVATSKOME PODMORJU I PRIOBALJU

Condura Croatica jedan je od iznimno vrijednih i prepoznatljivih simbola Sveučilišta u Zadru

Iz današnje perspektive projekt Condura Croatica počeo je u trenutku otkrivanja, istraživanja i vađenja olupina dvaju brodova potopljenih uz ninski poluotok Ždrijac. Nakon dugotrajnog i zahtjevnog konzerviranja drvene građe i izlaganja brodova u Muzeju ninskih starina, izrađene su i dvije ploveće replike. Danas se posao nastavlja brigom o stanju arheoloških nalaza, analizama drvene građe i daljnjim radom na rekonstrukciji originalnih brodskih linija. Sukladno novim mogućnostima koje nam stoje na raspolaganju, možda ćemo jednoga dana biti u stanju

učiniti korak dalje u interpretaciji ninskih nalaza, a u muzejskom prostoru osigurati stabilne uvjete za njihovo dugoročno očuvanje. Briga o plovećim replikama pridonosi promidžbi hrvatske pomorske baštine na domaćoj i međunarodnoj razini te nas svrstava uz bok mnogih zemalja koje replike svojih drevnih brodova koriste kao simbole duge pomorske tradicije i nacionalnog identiteta“, kaže dr. sc. Irena Radić Rossi, docentica na Odjelu za arheologiju Sveučilišta u Zadru, voditeljica istraživačkog projekta Arheologija jadranske plovidbe i brodogradnje i članica Sekcije za hrvatsku pomorsku baštinu

Znanstvenoga vijeća za pomorstvo HAZU, koja zimski semestar ove akademske godine provodi kao gostujući profesor na Sveučilištu u Marburgu.

Docentica Radić Rossi predložila je da se na natječaj za popularizaciju znanosti Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa prijavi projekt upoznavanja zadarske javnosti s kondurom i njezinim osobitostima: „Ako Ministarstvo podrži naš projekt, na zadarskoj rivi organizirat ćemo manifestaciju ‘Plovidba kroz vrijeme’, tijekom koje bismo sve građane i posjetitelje grada upoznali s kondurom i njezinom pričom, te im omogućili zaploviti na njoj uz pomoć vesala ili križnoga jedra. Cilj je, prije svega, motivirati ljude i povećati zanimanje za istraživanje hrvatske pomorske prošlosti te za zaštitu i očuvanje naše vrijedne pomorske baštine. Osim toga, takva bi manifestacija bila i izvrstan povod za pripremu promidžbenih materijala koji za sada nedostaju, iako za njih postoji velik interes šire javnosti.“

Uređivanje replike

Projekt Condura Croatica kretno je ove godine ‘punim je-

drima’ naprijed, a zahvaljujući svesrdnoj podršci Uprave Sveučilišta, replici je napokon udahnut novi život.

Irenu Radić Rossi mnogi znaju kao ženu izuzetne energije. Rođena je Zagrepčanka (1964.), ali je dalmatinskih korijena, iz Marine kod Trogira. Odrasla je u Zagrebu gdje je na Filozofskom fakultetu završila studij arheologije i postigla akademski stupanj magistra znanosti. Nakon diplome zaposlila se u Republičkom zavodu za zaštitu spomenika kulture, koji se tijekom kasnijih promjena oblikovao u Ministarstvo kulture.

„Od početka svoje karijere radila sam na poslovima istraživanja i zaštite pomorske i podmorske baštine, a kad je 2009. godine stigao poziv Sveučilišta u Zadru, oduševljeno sam ga prihvatila, bez ikakvih kalkulacija, iako mi je to prilično zakompliciralo već ionako dinamičan život“, otkriva nam doc. Radić Rossi.

Prelazak na zadarsko sveučilište, napominje, bio je izvrsna prigoda da svoje istraživačko iskustvo prenese mladim ljudima, ali i da ga s razine zaštite kulturne baštine promakne na znanstvenu razinu: „Bio je to velik iza-

S obzirom na dugu tradiciju hrvatske podvodne arheologije i stručnjake koji danas aktivno i kvalitetno rade, nismo do sada napravili dovoljno publiciteta našim podmorskim arheološkim istraživanjima koja su na razini mnogih razvijenih zemalja u svijetu

zov, prilika koju se ne propušta, a silno mi se svidio i Zadar i stari kampus koji je, s obzirom na položaj, smatram, najljepša sveučilišna zgrada na svijetu.“

U arheološkim pomorskim istraživanjima počela je sudjelovati još kao studentica, nakon što je na poziv kolege Marija Jurišića, naučila roniti.

„S obzirom na dugu tradiciju hrvatske podvodne arheologije i stručnjake koji danas aktivno i kvalitetno rade, nismo do sada napravili dovoljno publiciteta našim podmorskim arheološkim istraživanjima koja su na razini mnogih razvijenih zemalja u svijetu“, uvjeren je Irena Radić Rossi.

S obzirom na to da su na Odjelu za arheologiju tijekom posljednjih godina uvedeni kolegiji koji se bave brodovima prošlih vremena, trebalo je osmisliti i praktični dio nastave. „Kako nije jednostavno osmisliti praktični dio kolegija, naročito kada je riječ o istraživanju starih brodova, učinilo se najprikladnijim da se upravo repliku kondure iskoristi za dio praktične nastave“, kaže nam profesorica koja je tako usmjerila pozornost studenata na tada prilično zapuštenu repliku starohrvatskoga broda.

Rektorica Dijana Vican sa svojim je bliskim suradnicima po-

Kataro Yamafune (Japan), Gustavu Vivar (Španjolska), Mate Radović, Katarina Batur i Irena Radić Rossi u Muzeju ninskih starina

kazala veliko razumijevanje za ulogu kondure u promidžbi Sveučilišta, pristavši još u proljeće ove godine na sudjelovanje na međunarodnom festivalu mora, pomorstva i maritimne baštine Dani u Vali. Ponudu je poslao Plamenko Bavčević, predsjednik udruge za promicanje hrvatske maritimne baštine Cronaves, kojemu je bilo posebno stalo da od 9. do 11. rujna u Starome Gradu na Hvaru kondura nastupi kao dio hrvatske tradicijske flote. Za

tu prigodu repliku je trebalo temeljito urediti, što je s uspjehom i učinjeno.

Plovidba križnim jedrom

Mirko Belošević, voditelj tehničke službe Sveučilišta u Zadru, pobrinuo se da kondura na vrijeme stigne u Murter, u ruke mladoga kalafata Nikole Skračića te da u 'novome ruhu' uz pomoć udruge Latinsko idro, sigurno stigne i do Staroga Grada. Osim

toga, u radionici Mojmira Martina u Šibeniku križno je kondu-rino jedro dobilo nove prikrate, a kao i u prijašnjim slučajevima, jedrar Martin Sveučilištu je donirao svoj rad.

Početak rujna u Starome Gradu hrvatsku je tradicijsku flotu, sastavljenu od više od 60 starih brodova, obišla predsjednica Kolinda Grabar-Kitarović, a u promidžbenoj plovidbi i regati brodovi su pokazali svu svoju vrijednost i ljepotu. Kao što je i bilo za očekivati, Condura Croatica privukla je veliko zanimanje posjetitelja.

„Ta nas činjenica“, objašnjava doc. Radić Rossi, „nimalo ne čudi. Naime, svi su brodovi bili doista prekrasni, ali se kondura svojim linijama jasno razlikovala od ostalih. Mnogi su nam posjetitelji pristupali i raspitivali se o podrijetlu broda, a zatim se oduševljavali našom pričom.“

Nakon manifestacije u Starome Gradu kondura se vratila u Murter pa je u povodu blagdana Sv. Mihovila sudjelovala i u 19. regati tradicijskih barki Latinsko idro:

„Iako smo u jednome trenutku zbog jačeg vjetera u provu imali problema u manevriranju križnim jedrom, veličanstveno smo uplovili u cilj, što je na očigled iznenadilo sve koji su nas

u tom času gledali. Kondura se na moru dobro drži, ali brodovi opremljeni latinskim jedrom boljih su manevarskih sposobnosti. Tek vježbajući manevre u danima nakon regate uspjeli smo iznaći odgovarajuća rješenja kako bolje održati željeni pravac. Nažalost, u današnje vrijeme nije lako pronaći iskusnog jedriličara koji jedri križnim jedrom, pa se uglavnom sve temelji na vlastitom iskustvu. Upravo ta činjenica najbolje je upozorenje kako pomorsku baštinu, a posebno onu nematerijalnu, treba čim hitnije spasiti od zaborava.“

Godine 2015. kondura je sa studentskom posadom (Petra Mašće, Luka Golubović, Sebastian Govorčin i Petar Krnjus) sudjelovala u velikom pomorskom festivalu u francuskom zaljevu Morbihan, a dvije godine uzastopce (2014. i 2015.) sudjelovala je u turističkim manifestacijama na otoku Pašmanu. Naime, općina Tkon, na čelu s načelnikom Goranom Muščetom, već nekoliko godina pruža logističku podršku projektu Brodolom kod Gnalića – Ogledalo renesansnog svijeta, pa su tijekom promidžbe projekta na tkonskoj rivi snimke iz podmorja prikazivane na podignutom kondurinu jedru. Takvome se rješenju dosjetio student Sebastian Govorčin, koji se oduševio brodom i angažirao

oko jedrenja i održavanja a njegova ideja postigla je željeni učinak.

Uz sva veselja i uspjehe, danas nas posebno veseli činjenica da se o brodu brine prije svega samo Sveučilište, odnosno njegovi profesori, studenti i tehničko osoblje.

Ireni Radić Rossi želja je da Condura Croatica potpuno oživi i postane jasno raspoznatljiv simbol Sveučilišta u Zadru.

Osim samih djelatnika i studenata, u tome mogu znatno pomoći i svi oni koji su već do sada pokazali koliko im je do kondure stalo, kao što su već spomenute udruge Latinsko idro i Cronaves te strastveni jedrar i jedriličar Martin Mojmir.

Specifičnosti Condure

Kondura uz križno jedro ima još jednu zanimljivost: umjesto kobilice s donje su joj strane pričvršćene dvije paralelne gredice koje nemaju funkciju povećanja stabilnosti broda, već štite njegovo ravno dno i omogućuju mu da na pješčanim plićinama u vrijeme oseke ostane u uspravnom položaju.

„Kondura je imala ravno dno zato što je ninska laguna izrazito plitka. Ninski kaići potpuno ravnoga dna i danas u vrijeme ose-

ke ponekad privremeno ostaju na suhom. Dvije paralelne gredice koje zamjenjuju kobilicu štite su brodove pri izvlačenju na pješčanu obalu, ali im i pomagale da u velikom plićaku ne izgube ravnotežu. Takvi su brodovi bili vjerojatno namijenjeni plovidbi plitkim pješčanim zaljevima poput Nina i Zatona. Iako bismo očekivali da brod bez kobilice nije nimalo stabilan, u slučaju kondure pokazalo se kako uopće nije tako, iako pri jačemu vjetru valja itekako oprezno rukovati jedrom“, pojašnjava profesorica Radić Rossi i dodaje: „Poznato je kako brod s križnim jedrom može ploviti do 45 stupnjeva u vjetar, a praksa nam je pokazala kako uz malu pomoć vesala možemo prilično dobro održavati željeni smjer i poziciju. Pretpostavljamo da su drevni hrvatski moreplovci intenzivno koristili vesla, a i za naše studente bilo bi korisno naučiti timski veslački rad.“

Originalni ninski brodovi bili su istraženi sukladno metodologiji od prije gotovo pola stoljeća. Stoga su u novije vrijeme Irena Radić Rossi i Mate Radović, kustos Muzeja ninskih starina, ponovo pokrenuli ispitivanje brodske konstrukcije i drvene građe od koje su brodovi bili izrađeni. Profesorica Nili Lipschitz sa Sveučilišta u Haifi analizom struktu-

Kondura - brzi bojni brod ranosrednjovjekovne hrvatske flote

Bizantski car Konstantin VII. Porfirogenet u 10. stoljeću je zapisao: „Krštena Hrvatska postavlja konjaništva do 60.000, a pješadije do 100.000 i sagna do 80 i kondura do 100. Na saganama imaju po 40, na kondurama po 20, a na manjim kondurama po 10 ljudi.“ Car je također zapisao i sljedeće: „...niti sagene niti kondure tih Hrvata nigda ni na koga ne idu ratom, osim ako tko na njih ne navali. S tim brodovima polaze tek oni Hrvati koji su željni trgovati od grada do grada, obilazeći zaliv Dalmatinski i do Venecije...“

re drvene građe utvrdila je kako su za izradu kondura poslužili uglavnom hrast kitnjak i hrast cer, dopremljeni iz hladnijih krajeva, tj. s više nadmorske visine. Takvo je drvo znatno čvršće i manje oštećeno djelovanjem nametnika, što ga čini prikladnim za korištenje u brodogradnji.

Pitanje datiranja

U suradnji sa Sveučilištem Texas A&M, na čijemu je Programu arheologije broda Irena Radić Rossi danas pridruženi profesor, napravljene su analize kojima su utvrđeni destruktivni procesi koji djeluju na konzerviranu drvenu građu u nestabilnim uvjetima u Muzeju ninskih starina. Analize je proveo dr. sc. Peter Fix, koji raspolaže velikim iskustvom u konzerviranju mokrog drveta. Prema dobivenim rezultatima zaključilo se kako bi vlagu i temperaturu u izložbenoj dvorani trebalo hitno stabilizirati, a zatim početi rješavati i ostale brojne probleme izazvane uglavnom neupućenošću u način održavanja tretiranog drveta.

Profesor Zdenko Brusić, pionir podvodne arheologije u Hrvatskoj i dugogodišnji istraživač jadranskoga podmorja, uz pomoć pjeskara iz Privlake otkrio je ninske brodove te ih uz skromnu logistiku s uspjehom u dijelovima izvadio iz mora. Brigu o osjetljivim nalazima poveo je Božidar Vilhar, koji je uz pomoć Stošije Oguić i Radomira Jurića proveo zahtjevan konzervatorski postupak.

Otopinom polietilen-glikola zamijenjen je visoki postotak vode u mokrom drvetu, a nakon polaganog sušenja, brodovi su ponovno sklopljeni i izloženi za javnost. Nažalost, odlaskom Božidara Vilhara otišlo je i golemo znanje i iskustvo, pa današnje stanje nalaza valja čim prije riješiti. Pitanje točnog datiranja brodova nije još do kraja riješeno. Većinu uzoraka radiokarbonske analize datirale su u 11. stoljeće, ali je riječ o podatku koji valja uzeti s krajnjim oprezom. S jedne strane, poznato je da spomenute starosne analize datiraju vrijeme sječe, a ne vrijeme korištenja drveta, a i znatno točnije dendrokronološke analize provedene prije desetak godina sugeriraju malo mlađi datum. No, u svakom slučaju, brodovi pripadaju srednjem vijeku i to se ne može poreći, zaključuje doc. dr. sc. Irena Radić Rossi. (I. Radoš)

Povijest projekta Condura Croatica i uloga prof. dr. sc. Zdenka Brusića

„Danas možemo reći kako je temelje znanstvene discipline arheologije broda u Hrvatskoj postavio prof. Zdenko Brusić koji je kao mladi arheolog bio zadužen za ninsku arheološku zbirku. On je, usprkos svim problemima, istraživanjem, vađenjem, konzerviranjem i prezentiranjem starohrvatskih brodova iz Nina realizirao jedini projekt u domeni hrvatske arheologije broda koji je prošao kroz sve metodološke faze, kulminirajući izradom dvaju plovećih replika“, objašnjava doc. Irena Radić Rossi.

Profesor Zdenko Brusić (1938. - 2014.), koji je svojedobno u Ninu vodio lokalnu zbirku, godine 1966. u razgovoru s lokalnim stanovništvom počeo prikupljati informacije o ostacima starih brodova u ninske akvatoriju. Zahvaljujući pjeskaru iz Privlake ušao je u trag prvome brodu koji je bio veoma dobro očuvan. Roneći u plitkome moru, na svega nekoliko metra dubine, uspio je očistiti i skicirati njegove ostatke. Ubrzo mu je pošlo za rukom pronaći još jedan brod, preliminarno ga dokumentirati i poslati uzorke na analizu. Rezultati radiokarbonske analize potvrdili su da se brodovi mogu datirati u razdoblje srednjega vijeka.

S Božidarom Vilharom, konzervatorom u Arheološkome muzeju u Zadru i velikim entuzijastom, Brusić je počeo planirati vađenje oba broda. Kako bi se pripremio za zahtjevan zadatak i naučio konzervirati mokro drvo, Vilhar je posjetio Vasa muzej u Stockholmu i Muzej vikinških brodova u Roskildeu u Danskoj. Kad se vratio, godine 1974., brodovi su izvađeni iz mora golim rukama, ali s mnogo dobre volje. Radovi na konzerviranju potrajali su sljedećih desetak godina.

Do dana današnjega ninski su brodovi po svojoj vremenskoj pripadnosti i stanju očuvanosti bili i ostali jedinstven nalaz u hrvatskome podmorju.

U potrazi za definicijom tipa broda Zdenko Brusić posegnuo je za čuvenim djelom bizantskoga cara Konstantina VII. Porfirogeneta De administrando imperio (O upravljanju carstvom). Porfirogenet u njemu piše o hrvatskoj mornarici sastavljenoj od većih sagena i manjih kondura. Povezujući arheološke nalaze i povijesne izvore, Brusić je pretpostavio kako bi se ninski brodovi mogli povezati s kondurama kakve su koristili stari Hrvati. Bio je to, dakako, sjajan potez koji je znatno pri-

donio uspjehu projekta. Podrijetlo imena nije još u potpunosti razjašnjeno, ali se zna kako ime gondola svoje podrijetlo vuče iz imena kondura.

Dakle, 60-ih i 70-ih godina prošloga stoljeća kod nas se radilo na projektu na razini drugih sličnih projekata u Mediteranu, što je Zdenka Brusića i učinilo pionir hrvatske arheologije broda.

Kad je početkom 90-ih godina stvorena hrvatska država, desetljećima zapostavljena ninska baština napokon je privukla pravu pozornost. Projekt rekonstrukcije ninskih brodova postao je itekako aktualan, pa je u povodu posjeta pape Ivana Pavla II. Hrvatskoj godine 1998. izrađena jedina, a ubrzo zatim i druga ploveća replika. Izradio ih je slavni betinski kalafat Čedomir Ćiro Burtina, a zvučno ime koje im je tada dodijeljeno glasilo je Condura Croatica.

Brod koji je svojedobno plovio pred Papom u vlasništvu je Sveučilišta u Zadru i Arheološkoga muzeja Zadar. Drugi brod u vlasništvu je Grada Nina i Turističke zajednice Nin. Taj brod vezan je pokraj rimskog mosta i ne koristi se za plovidbu, već služi više kao ilustracija nalaza izloženih u muzeju.

„Vjerojatno će,“ kaže Irena Radić Rossi, „trebati još doraditi rekonstrukciju izvornih brodskih linija. Prof. Brusić također je dijelio moje mišljenje kako je današnja kondura tek prvi korak prema konačnoj rekonstrukciji broda. Nadam se, stoga, da ćemo s vremenom imati prilike sagraditi našu malu flotu kondura koje će nam pomoći da se čim više približimo originalu.“

Nakon što je dočekala Papu, Condura Croatica povremeno je sudjelovala u pomorskim događanjima, ali je s vremenom zapuštena, sve dok 2008. godine nije uređena i otpremljena na veliki pomorski festival u Brestu. Tada je prof. Joško Božanić iz Splita uspio malo uzdrmati hrvatsku pomorsku kulturnu scenu i u Brestu predstaviti malu hrvatsku tradicijsku flotu.

Nastup na festivalu u Brestu bio je iznimno važan. Tamo su predstavljene naši tradicijski brodovi kao što su falkuša, gajeta, bracara, leut, mali guc, neretvanska lađa i drugi, dakle, predstavnici raznih tipova hrvatskih tradicijskih barki, a s njima i kondura. Šesteročlana uniformirana posada bila je tada odjevena u živopisne tradicijske kostime. Značajnu ulogu u pripremi kondure za odlazak u Brest odigrao je prof. Vladimir Skračić, tadašnji prorektor Sveučilišta u Zadru, te arheolog Mirko Čepo, aktivni zaštitnici i promicatelji hrvatske pomorske tradicije.

Nakon Bresta, kondura je ponovno pala u zaborav, a kada je tadašnji rektor Ante Uglešić odobrio kupnju boja, lakova, kistova i brusnog papira, a studenti Odjela za arheologiju prionuli na posao, ubrzo je opet zaplovila na skromne rute. Tadašnji prorektor Robert Bacalja sa svojim je suradnicima uložio trud da se ostvari stara ideja i konduru trajno smjesti u Zadar pa joj je napokon kod zadarskoga mosta dodijeljen trajni vez.

DR. SC. KREŠIMIR ŽGANEC, DOCENT NA ODJELU ZA NASTAVNIČKE STUDIJE U GOSPIĆU SVEUČILIŠTA U ZADRU

Invazivni rakušci osvojili su više od 100 km Drave u 8 godina, a u Savi svake godine napreduju za 900 metara

Dr. sc. Krešimir Žganec, docent na Odjelu za nastavničke studije u Gospiću Sveučilišta u Zadru, na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu (PMF) u Zagrebu završio je biologiju, smjer ekologija, gdje je najprije bio zaposlen kao znanstveni novak, a poslije kao asistent na Zoologijskom zavodu. Doktorirao je na ekologiji i biogeografiji rakušaca (Amphipoda), slatkovodnih rakova.

Na zagrebačkom PMF-u zadržao se do kraja 2012. godine. Nakon isteka ugovora, javio se na natječaj i dobio posao, docentsko mjesto, u Gospiću, gdje predaje prirodoslovne predmete na Odjelu za nastavničke studije. Usto, na Odjelu za geografiju Sveučilišta u Zadru predaje Biogeografiju s ekologijom, a na Odjelu za agronomiju drži pola kolegija Prijetnje vodenim ekosustavima.

Dikerogammarus villosus
(**rakušac ubojica**)

Njegovo šire područje znanstvenoga interesa je slatkovodna ekologija s naglaskom na rakove, prije svega rakušce, a počeo je proučavati i druge rakove iz skupine Peracarida. „Rakušcima se“, kaže prof. Žganec, „bavim od 1999. godine. Lijep dio posla je prikupljanje uzoraka, no ostatak

je mukotrpan rad u laboratoriju gdje korištenjem stereomikroskopa - lupa, pregledavam prikupljene uzorke, određujem vrste, unosim podatke, radim statističke analize i slično. Trenutačno moje uže područje interesa su“, ističe, „invazivne vrste rakušaca koje se šire uzvodno u našim rijekama. Riječ je o vrstama rakova koji su izvorno bili rasprostranjeni u donjim dijelovima toka pritoka Crnoga mora i Kaspijskog jezera, kao što su rijeka Volga, Dnjepr, Dnjestar i Dunava. Međutim, zbog utjecaja čovjeka, u prvome redu transporta brodovima, te su se vrste, pasivno i aktivno - jer su iz različitih razloga namjerno unošene - proširile po gotovo cijeloj Europi.“

Rakušac ubojica u Dravi

Strana vrsta je, pojašnjava, nezavičajna vrsta koja prirodno ne obitava u određenom ekosustavu, nego je u njega dospjela ili može dospjeti namjernim ili nenamjernim unošenjem, a invazivna je ona strana vrsta koja se širi i uzrokuje različite ekološke i ekonomske štete, a može i negativno utjecati na zdravlje ljudi.

Prof. Žganec proučava širenje stranih vrsta rakova iz skupine Amphipoda (rakušaca), Mysida (rašljonožaca) i Isopoda (jednakožaca), u našim velikim rijekama - Savi, Dravi, Muri, Kupi i Dunavu. U Dravu i Savu došle su iz Dunava pa se proširile uzvodno.

„Te vrste rakova pričvrste se za brodove i ribarske čamce s njihove vanjske strane ili se prenose u balastnim vodama, a vjerojatno su se masovno proširile Europom nakon Drugog svjetskog rata zbog intenziviranja ri-

ječnog prometa“, govori prof. Žganec koji je u svojim istraživanjima utvrdio gdje su te invazivne vrste rakova rasprostranjene, kako su raspoređene te kojom se brzinom šire i kako sve to utječe na autohtone vrste rakova i rakušaca.

„Invazivni rakušci (Amphipoda), potiskuju autohtone vrste. Gdje oni dođu, u potpunosti zamijene naše autohtone vrste, i to relativno brzo. To se paralelno događa u Savi i Dravi. U Dravi se širi rakušac ubojica (*Dikerogammarus villosus*), a u Savi demonski rakušac (*Dikerogammarus haemobaphes*). Oba imaju sličan utjecaj: kad dođu na područje koje nastanjuju autohtone vrste rakušaca, jednostavno ih pojedu. Dugo se smatralo da rakušci jedu samo mrtvu organsku tvar (većinom listinac), međutim, brojnim istraživanjima u posljednjih 20 godina pokazalo se da su oni itekako opaki predatori“, napominje prof. Krešimir Žganec, objašnjavajući kako autohtone vrste rakušaca imaju znatno manju toleranciju prema različitim okolišnim uvjetima, a i ženke im polažu manji broj jajašaca pa se sporije razmnožavaju nego invazivne vrste u istim uvjetima.

Pa ipak, postoje neka staništa u kojima su se autohtone vrste rakušaca održale.

„Najnovijim odlaskom na teren ove godine ustanovio sam da u jednom segmentu toka stare Drave, nizvodno od akumulacije, odnosno HE Dubrava, rakušac ubojica obitava s našim autohtonim vrstama rakušaca, i to čak s tri autohtone vrste, što me iznimno iznenadilo. Čini se da ipak postoje neki uvjeti u kojima oni mogu zajedno obitavati, a upra-

Invazivne vrste rakušaca šire se uzvodno u našim rijekama, a riječ je o vrstama koje potječu iz pritoka Crnoga mora i Kaspijskog jezera koje su se zbog utjecaja čovjeka, u prvome redu transporta brodovima, proširile po gotovo cijeloj Europi

vo se to dogodilo u starom toku rijeke Drave“, kaže prof. Žganec koji je prije dvije godine, kad je pretposljednji put bio na tom terenu, očekivao da će tamo pronaći samo rakušice ubojice koji su, na temelju njegovih istraživanja, već bili osvojili više od 100 kilometara toka Drave. Međutim, ugodno se iznenadio kad je otkrio da se u jednom „džepu“ staroga toka Drave autohtoni rakušci dobro drže.

Demonški rakušac u Savi

„Autohtone vrste rakušaca u glavnom su toku Drave nestale jer je došao rakušac ubojica. Ali, u starom toku Drave postoje specifični uvjeti zbog utjecaja hidroelektrane i vjerojatno zbog postojanja velike raznolikosti mikrostaništa. Čini se da je u tim uvjetima, iako to još uvijek ne mogu do kraja objasniti, moguća koegzistencija domaćih i invazivnih vrsta rakušaca. Rakušac ubojica u tom dijelu toka Drave ne uspijeva potisnuti i zamijeniti autohtone vrste rakušaca. No, treba proći neko vrijeme da se vidi hoće li ta koegzistencija biti

stabilna ili će rakušac ubojica u konačnici ipak zamijeniti autohtone vrste“, kaže prof. Žganec.

Rijeku Savu pak osvaja demonski rakušac koji napreduje relativno sporo, ali kontinuirano. Demonški rakušac, prema istraživanjima Krešimira Žganeca, u posljednje tri godine na fronti širenja u Savi nizvodno od Zagreba napreduje uzvodno oko 900 metara godišnje.

„Kad se to uspoređi sa stopama širenja u drugim zapadnoeuropskim rijekama, koje su potpuno osvojile invazivne vrste rakušaca, onda su to vrlo niske stope njihova širenja uzvodno u Savi“, kaže docent i pojašnjava da je to zbog toga što Sava ne bilježi gust riječni promet za razliku od, primjerice, rijeke Rajne u kojoj se invazivni rakušci šire zahvaljujući brodovima i balastnim vodama.

Budući da je promet brodovima Savom zanemariv, demonški rakušac sporije napreduje. Pa ipak, osvojio je Savu do Martinske Vesi, samo 30 kilometara do Zagreba te potisnuo autohtone vrste rakušaca od ušća u Dunav do pred Zagreb. Prof. Žganec nada se da demonški rakušac

neće dalje napredovati, ali je to teško očekivati.

Problem širenja invazivnih vrsta rakušaca, tvrdi prof. Žganec, može se riješiti putem edukacije i određenih aktivnih mjera. U SAD-u, primjerice, već odavno djeluje kampanja za sprječavanje širenja invazivnih vrsta u njihova velika jezera koja su već, nažalost, naseljena mnogim stranim vrstama beskralježnjaka.

„Amerikanci forsiraju provjeravanje ronilačke opreme, čamac, glisera, svega, oprema se nakon korištenja odmah očisti i osuši jer je dovoljno tek nekoliko jedinki neke vrste da kolonizira cijelo jezero. Takve vrlo jednostavne mjere mogu spriječiti ili usporiti širenje invazivnih vrsta“, napominje prof. Žganec.

Zagrijavanje vode u rijekama

Osim širenja stranih i invazivnih i rakova u Dravi i Savi, uži interes profesora Žganeca su i različiti drugi utjecaji čovjeka na slatkovodne ekosustave kao što su gradnja hidroelektrana i akumulacija te klimatske promjene.

Istraživao je utjecaj izgradnje brane na temperaturu vode u rijeci Dobri: „Kad se sagradi brana, ona drastično promijeni hidrološki režim rijeke, a time i temperaturni režim, što drastično utječe na kompletni živi svijet te negativno utječe na slatkovodnu bioraznolikost. Na primjer, u rijeci Dobri ispod HE Lešće prije gradnje brane tijekom ljeta moglo se bez problema kupati. Temperature vode bile su do 23, pa čak i 25 stupnjeva Celzijevih. Međutim, nakon što je sagrađena HE, kako se voda ispušta iz donjih slojeva akumulacije, odmah ispod brane temperatura joj je oko 14 stupnjeva Celzijevih, onda se zagrijava do 16, 17 stupnjeva. Uglavnom, u većem dijelu od 40 kilometara toka Dobre više se ne može kupati.“

Prof. Žganec analizirao je trendove promjene srednjih godišnjih temperatura i godišnjih minimuma i maksimuma temperatura u nekim našim rijekama, a rezultati su alarmantni - bilježi se veliki porast srednjih

godišnjih temperatura vode. Donji se tok rijeke Mrežnice u 55 godina, koliko postoje podaci mjerenja temperature vode, zagrijao za 3,7 stupnjeva Celzijevih, odnosno za toliko je porasla srednja godišnja temperatura, što je golem porast. Međutim, kad se razmatraju trendovi promjene temperature zraka, oni su znatno manji, oko 1 stupanj Celzijev. Zrak se u više od stotinu godina u Hrvatskoj zagrijao za 1 stupanj, no trendovi porasta temperature vode u rijekama znatno su veći.

Prof. Žganec do tih je podataka došao analizirajući temperature vode u rijekama na tri postaje - Donjoj Mrežnici, Gornjoj Dobri i Gojačkoj Dobri.

„Od te tri postaje mjerna postaja na Donjoj Mrežnici imala je najjači porast temperature u 55 godina jer je Mrežnica, kad je napravljena HE Gojak na početku Gojačke Dobre, ostala bez veće količine vode. Naime, voda sa Zagorske Mrežnice i s Gornje Dobre skrenuta je na Gojačku Dobru. Na Gojačkoj je Dobri gotovo 100 posto porastao srednji godišnji protok vode, a Zagorska Mrežnica sada je suha praktički tijekom cijele godine, a bila je ponornica povezana s Tounjčicom, pritokom Mrežnice. U Tounjčici je srednji godišnji protok smanjen za 60 posto. Tako se na donjem toku Mrežnice za 30 posto smanjio srednji godišnji protok vode, a zbog gubitka vode na tom dijelu toka Mrežnice zabilježen je najveći trend porasta temperature. Važno je dodati kako je taj najveći trend porasta temperature vode u Mrežnici rezultat kombinacije ljudske intervencije skretanja vode i globalnoga zatopljenja“, kaže prof. Krešimir Žganec. Zagrijavanja su, ističe, veća na kontinentu nego uz obalu zbog efekta mora. „Trendovi porasta temperature vode u našim mediteranskim rijekama su slabiji nego u rijekama u unutrašnjosti, na kontinentu. Najjači trendovi zagrijavanja upravo su na planinskim područjima. Za Gospić je tijekom sto godina mjerenja zabilježen znatan trend porasta temperature zraka, posebice tijekom posljednjih 25 godina, no još je znatniji trend smanjivanja količine oborina.“ (zgt)

U Dravi se širi rakušac ubojica, a u Savi demonški rakušac - obje vrste imaju sličan utjecaj: kad dođu na područje koje nastanjuju zavičajne, tj. autohtone vrste rakušaca, jednostavno ih pojedu

Projekt Istraživanje kvalitete i promidžba novigradske dagnje (INOVADA), koji je vodio doc. dr. sc. Ivan Župan s Odjela za ekologiju, agronomiju i akvakulturu, završen je i njegovi su preliminarni rezultati spremni.

O kakvome je projektu riječ?

Projekt je financiran u sklopu Europskoga socijalnog fonda, a bila je riječ o pozivu za istraživačke stipendije, profesionalni razvoj mladih istraživača i poslije mladih doktoranada. Ukupan budžet cijeloga toga poziva Europskoga socijalnog fonda iznosi više od 38 milijuna kuna, naš je projekt bio jedan od 400 prijavljenih, a bili smo peti na konačnoj listi, što je poprilično dobar uspjeh. Ušli smo u direktno financiranje projekta u iznosu od sto posto. Vrijednost projekta je 453 tisuće kuna tijekom 15 mjeseci, dakle od 30. lipnja 2015. do 30. rujna 2016. godine.

Dobivanje projekta bilo je i svojevrsno priznanje?

Plasman na listi bio je dosta velik uspjeh i priznanje ne samo nama, našem odjelu, na što smo osobito ponosni, nego i temi, a riječ je o temi iz područja akvakulture koja je za Zadarsku županiju jedna od važnijih djelatnosti. U istraživačkom timu bili smo kolega Tomislav Šarić, docent na Odjelu za ekologiju, i ja kao voditelj projekta, a pomagali su nam i

INTERVJU DOC. DR. SC. IVAN ŽUPAN, ODJEL ZA EKOLOGIJU, AGRONOMIJU I AKVAKULTURU, VODITELJ PROJEKTA ISTRAŽIVANJE KVALITETE I PROMIDŽBA NOVIGRADSKJE DAGNJE (INOVADA)

Novigradska dagnja trebala bi postati zaštićeni brand s oznakom izvornosti

- **8 uzgajivača dagnji:** Bonaca iz Jasenica, Dagnja i morska akvakultura te Duje iz Posedarja, Dagnje Knežević iz Poljica-Briga, Pecten iz Novigrada, Porat iz Kruševa te Seasun i Škrapa iz Zadra
- **Kapacitet:** 400 tona (50 tona / uzgajalištu)

ostali djelatnici s Odjela, kolegica Melita Mokos, koja surađuje s nama vezano za laboratorijske analize, i prof. dr. sc. Melita Peharda Uljević. Dakako, pomagali su nam i naši studenti koji su išli s nama na teren, uzimali uzorke, nosili ih u laboratorij itd.

Koji je bio cilj vaših istraživanja?

Osnovni cilj projekta bio je ispitivanje kvalitete dagnji s područja Novigradskoga mora, a u skladu s tim trebalo je istražiti rast i indeks kondicije iz Novigradskoga mora, usporediti te rezultate za novigradsku dagnju s rezultatima iz drugih uzgojnih područja, prije svega ušća Krke, Štarigrada te dagnji iz uzgajališta riba.

Novigradsko je more bogatije fitoplanktonom i organskom tvari, ima više hrane za školjkaše, više i od ušća Krke koje se smatra jednim od najboljih područja na Jadranu za uzgoj školjaka

Jeste li predstavili preliminarne rezultate istraživanja?

Na završnoj prezentaciji projekta u Edinburgu, na najvećoj europskoj konferenciji o akvakulturi, iznijeli smo dva sažetka o rezultatima naših istraživanja, a studenti su bili koautori tih prezentacija i sažetaka.

Nismo još obradili sve podatke, ali već naši preliminarni rezultati pružaju zanimljiv uvid u problematiku. Analizirali smo sastav mora na četiri lokacije, Novigrad, Vrgada, ušće Krke i Starigrad, da bismo otkrili koliko ima hrane za školjke te kakvi su potencijali za njihov rast. Pratili smo i neke parametre o temperaturi i salinitetu mora, o onečišćenju, napravili mikrobiološke analize, dakle, sve ono što je potrebno učiniti prema standardu o uzgoju školjaka. Rezultati govore da je Novigradsko more bogatije fitoplanktonom i organskom tvari, odnosno, u usporedbi s drugim lokacijama, ima više hrane za školjkaše, čak više i od ušća Krke koje se smatra jednim od najboljih područja na Jadranu za uzgoj školjaka.

To proizlazi iz specifičnosti Novigradskoga mora kao uzgojnoga područja koje je veoma zatvoreno, ali i zbog priljeva slatke vode koju donosi rijeka Zrmanja i njezini pritoci. Tijekom godine u Novigradsko more pristigne gotovo dva i pol puta više slatke vode nego što je volumen cijeloga mora, što rezultira povišenom količinom i fitoplanktona i organske tvari koja služi za rast i razvoj školjaka. U eksperimentu u kojemu smo markirali određeni broj dagnji, pratili smo koliko brzo rastu, odnosno koliko traje njihov uzgojni ciklus. Rezultati su poprilično zanimljivi - dagnje podjednako brzo rastu na svim lokacijama, u tome

nije bilo znatnije razlike. Međutim, drugi parametar, koji je i najvažniji za proizvođača, je količina mesa u ljušturi, pri čemu su prevagu uvelike odnijele dagnje iz Novigradskoga mora. One su imale znatno višu razinu mesa u odnosu na dagnje iz drugih područja. Dobar dio zime i veći dio proljeća i ljeta novigradska je dagnja punija u odnosu na one iz uzgajališta riba ili nekih drugih lokacija, upravo zato što je Novigradsko more bogatije hranom

za školjkaše.

Je li Novigradsko more zaista tako posebno?

Zbog doticaja slanih i slatkih voda u Novigradskome moru stalno dolazi do promjena ekoloških uvjeta, odnosno mijenjaju se salinitet i temperatura, a u takvim uvjetima dagnja se mriješti, ispušta mliječ i jajašca. Da bi se regenerirala, ulaže mnogo više energije, a zbog toga ima i više mesa. Na nekim drugim područjima dagnje se uglavnom mriješte u proljeće ili malo u jesen, a nakon toga su prazne, no dagnje u Novigradskome moru stalno se obnavljaju, što rezultira i većom količinom mlađi, tako da uzgajivači, ne samo da nemaju problema s nedostatkom mlađi, nego je imaju i previše. Ponekad to može biti čak i kontraproduktivno.

Kada ćete međunarodnu znanstvenu zajednicu upoznati s rezultatima vašega istraživanja?

Prikupljamo podatke i na temelju toga napisat ćemo znanstveni rad koji bismo objavili u jednom od poznatih časopisa iz

Uloga Zavoda za javno zdravstvo Zadar

Sve analize za potrebe projekta, od sastava mora pa do mikrobioloških i kemijskih analiza sastava mesa dagnji, odrađene su u Zavodu za javno zdravstvo Zadar, čime je sa Službom za zdravstvenu ekologiju i voditeljem Benitom Pučarom te ostalim djelatnicima Zavoda ostvarena izvrsna povezanost za daljnji razvoj akvakulture u Zadarskoj županiji, temeljena isključivo na „zadarskim snagama“, kao županije s najvećim udjelom u ribarstvu i akvakulturi u Hrvatskoj.

područja akvakulture.

Postoje najave da bi na temelju vaših istraživanja novigradska dagnja mogla biti zaštićeni brand s oznakom izvornosti?

Naš je konačni cilj i bio da se novigradsku dagnju na neki način promiče, unaprijedi proizvodnju te da se iskoriste potencijali koji postoje.

I da se, dakako, naprave prvi koraci prema stvaranju zaštićenoga branda, zaštićene oznake izvornosti novigradske dagnje. U tom smislu već je jedan korak napravljen. Tijekom provedbe projekta osnovana je udruga uzgajivača dagnji, a mi smo u srpnju s tom udrugom aplicirali za izradu studije zaštićene oznake izvornosti. Na natječaju Ministarstva poljoprivrede bili smo na sedmome mjestu, tako da u sljedeće dvije godine na osnovu naših rezultata imamo posao. Sveučilište će dobiti 60 tisuća kuna, a cijeli je projekt vrijedan oko 150 tisuća kuna.

Hoće li nakon ovoga uslijediti i druga istraživanja?

Tijekom svih naših posjeta inozemstvu i sudjelovanja na konferencijama ostvarili smo izvrsna poznanstva pa imamo dobre kontakte za buduće projekte. Već sada s kolegama iz Venecije planiramo jedan projekt vezan uz razvoj marikulture na našem području. Osim toga, radeći na projektu INOVaDA uspješili smo kupiti i dosta opreme koja

Tijekom provedbe projekta osnovana je udruga uzgajivača dagnji, a mi smo u srpnju s tom udrugom aplicirali za izradu studije zaštićene oznake izvornosti novigradske dagnje

Ivan Župan i Hrvoje Grdović (Braniteljska zadruga Dagnja)

će se koristiti za daljnja istraživanja mora na našem sveučilištu.

Jeste li se u svrhu istraživanja upoznali sa stanjem uzgoja kod velikih europskih uzgajivača?

Velik dio projekta bio je vezan uz našu mobilnost, tako da smo kao istraživački tim proveli poprilično vremena vani, u inozemstvu. Od početka projekta boravili smo u Nizozemskoj gdje smo se upoznali s njihovim načinom uzgoja dagnji, zatim u Italiji, u regiji venecijanske lagune gdje smo vidjeli kako oni pristupaju uzgoju školjaka, pa kod uzgajivača u Sloveniji i nakon toga u Španjolskoj, u Galiciji, koja je najjače područje na svijetu za uzgoj dagnji. Prikupljena znanja i iskustva iz drugih dijelova svijeta na određeni način nastojali prenijeti našim uzgajivačima. U tom smo smislu održali dvije prezentacije u Novigradu da bi se domaći uzgajivači upoznali s kretanjima vani te, s obzirom na to da je kod nas tehnologija uzgoja veoma zastarjela, nastojali unaprijediti vlastitu proizvodnju.

Unatoč dugoj tradiciji uzgoja dagnji u Hrvatskoj, još od 14., 15. st. u Dubrovačkoj Republici i na nekim drugim područjima, još smo prilično zaostali u odnosu na europske uzgajivače?

Tehnologija u procesu uzgoja školjaka u Hrvatskoj vrlo je zastarjela i uključuje angažman velikoga broja radnika, a to rezultira niskom proizvodnošću. Uzgajalište kod nas proizvede otprilike 30 do 40 tona dagnji po radniku, dok se, primjerice, u Škotskoj i Galiciji u Španjolskoj po radniku proizvede više od 200 tona dagnji. Jasno, to je stoga što oni imaju dobru tehnologiju, tako da se čišćenje i sortiranje dagnji obavlja strojno. (sb)

Odjel za ekologiju, agronomiju i akvakulturu

Odjel za ekologiju, agronomiju i akvakulturu Sveučilišta u Zadru počeo je s radom 2006. godine. U skladu s vizijom i misijom da se Sveučilište razvija u tehničkim, biotehničkim i prirodnim znanostima, broj djelatnika Odjela do danas je narastao na 21, među kojima su 2 izvanredna profesora i 9 docenata, a pročelnica Odjela je doc. dr. sc. Bosiljka Mustać.

Godine 2010. pokrenut je i studij iz područja primijenjene ekologije u poljoprivredi. Poljoprivrednoj proizvodnji pristupa se na drukčiji način od dosadašnjega konvencionalnog, što uključuje integriran i ekološki prihvatljiv pristup u uvjetima Mediterana. Naglasak je na ekološkoj komponenti i gospodarenju, a ne iskorištavanju. Za potrebe studija osiguran je i praktični poligon - Sveučilišno dobro Baštica s nasadima jabuka i vinove loze. U planu je i gradnja vinarije i podruma za samostalnu proizvodnju sveučilišnoga vina i drugih proizvoda poput jabučnoga soka, jabučnoga octa i slično.

U sklopu Odjela je i preddiplomski studij Podvodne znanosti i tehnologije, interdisciplinarni studij čija je osnovna namjera obrazovati stručnjake koji će planirati, organizirati i voditi složene podvodne radove u kojima sudjeluje veći broj ronilaca a koji zahtijevaju znanja na visokoškolskoj razini, te je jedini takav studij na cijelome Mediteranu.

Dr. sc. Ivan Župan, docent na Odjelu za ekologiju, agronomiju i akvakulturu

Ivan Župan rođen je u Zadru 1980. gdje je završio gimnaziju, nakon čega u Zagrebu upisuje Agronomski fakultet, smjer ribarstvo. Nakon završetka studija radio je kao tehnolog na uzgajalištima riba te upisao doktorski studij na Institutu za ribarstvo i oceanografiju u Splitu gdje je i doktorirao na temu „Integrirana akvakultura školjkaša i riba na Jadranu“. Godine 2011. počinje raditi kao asistent na Sveučilištu u Zadru, na Odjelu za ekologiju, agronomiju i akvakulturu, a ubrzo napreduje do zvanja docenta. Autor je ili koautor 20-ak znanstvenih članaka u međunarodnim časopisima na temu akvakulture ili ribarstva, sudionik 15 međunarodnih znanstvenih skupova te voditelj ili suradnik na više međunarodnih i domaćih projekata.

Za izvrsnost u znanosti i doprinos Sveučilišta u Zadru u prijavi i provođenju znanstvenih projekata u 2016. godini primio je nagradu rektora prof. dr. sc. Dijane Vican.

Projekt za zaštitu oznake izvornosti novigradske dagnje

Udruga uzgajivača Novigradska dagnja u suradnji sa Sveučilištem u Zadru od Ministarstva poljoprivrede u rujnu ove godine dobila je projekt za zaštitu oznakom izvornosti za novigradsku dagnju. Uz voditelja projekta doc. dr. sc. Tomislava Šarića, u izradi specifikacije, koja je glavni elaborat o razlozima potrebe zaštite oznakom izvornosti, sudjelovat će i ostali djelatnici Odjela, pri čemu će iskoristiti iskustva stečena tijekom provedbe projekta INOVaDA. Tako će se u dvije godine, koliki je rok za izradu specifikacije, postići i konačni cilj projekta, dobivanje novoga branda - Novigradska dagnja.

Mobilnost u sklopu projekta INOVaDA

Tijekom rada na projektu INOVaDA istraživački tim Sveučilišta u Zadru posjetio je najvažnije lokacije za uzgoj školjkaša u Europi.

U listopadu 2015. boravili su u nizozemskoj provinciji Zeeland, jednoj od najvećih delta na Sjevernom moru, gdje su posjetili ribarska mjesta koja na izvrstan način prezentiraju 300 godina staru tradiciju izlova i uzgoja školjkaša. Tako je u sklopu organiziranih turističkih tura moguće posjetiti uzgajališta školjkaša i tvornice za preradu dagnji i kamenica te se izravno, uz pomoć stručnih vodiča, upoznati s poviješću i tehnologijom proizvodnje školjkaša. To je jedan od mogućih smjerova za povezivanje u Hrvatskoj trenutačno suprotstavljenih grana - turizma i akvakulture, a izvrsno bi se mogao primijeniti i na području Novigradskog mora i Zadarske županije. Organiziranjem, primjerice, Ribarskih puteva (ili sličnoga naziva) turisti bi se uz posjet vinskih cestama ili drugim atrakcijama, mogli zaustaviti i na uzgajalištima školjkaša gdje bi se uz konzumaciju proizvoda

mogli i upoznati s tim ekološkim najprihvatljivijim oblikom akvakulture.

U ožujku 2016. godine istraživački tim posjetio je slovenske uzgajivače u Izoli. Tamo smo se upoznali s načinom udruživanja proizvođača u udruge i zadruge te njihovim iskustvima pri uspješnome apliciranju za fondove EU preko FLAG-a. Tako su u veoma kratkome roku uspjeli FLAG opremiti najmodernijom tehnologijom za uzgoj dagnji. Rezultat je iznimno uspješna proizvodnja dagnji po cijeni koja je konkurentna na tržištu EU, a uskoro planiraju i znatnije podizanje intenziteta proizvodnje. Iskustvo posjeta Izoli naši su istraživači u srpnju 2016. godine prenijeli zadarskim uzgajivačima na predavanju u Novigradu kako bi ih potaknuli na udruživanje i prijavu za dostupna sredstva EU, čime bi postupnim uvođenjem tehnologije u uzgoj (sortiranje, čišćenje itd.) mogli povećati efikasnost proizvodnje.

U ožujku 2016. istraživački tim bio je i u posjetu regiji Friuli Venezia Giulia koja je najzna-

čajnije područje za proizvodnju školjkaša na Jadranu. Tamo su na području venecijanske lagune i ušća rijeke Po (Scardovari) posjetili najveću zadrugu za uzgoj i izlov školjkaša - Scardovari. Njihovo udruživanje u zadruge, marketing i zaštita proizvoda u svrhu sigurnijega plasmana na tržištu u budućnosti bi se mogli primijeniti i na novigradsku dagnju, koja je kvalitetom zasigurno ispred talijanske. Primjerice, talijanska je dagnja, iako proizvedena na ušću rijeke Po koja slovi za jednoga od najvećih zagađivača mora na Mediteranu, zaštićena oznakom izvornosti (DOI), posjeduje oznaku za ekološku proizvodnju te najviše ISO standarde, što je rezultat velikoga angažmana voditelja i svih članova zadruge.

U srpnju 2016. dr. Župan je sa svojim timom posjetio pokrajnu Galicija u Španjolskoj, koja je najveće područje za uzgoj dagnji u cijeloj Europi s trenutačnom proizvodnjom od oko 250 tisuća tona godišnje. Iako se uzgoj dagnji tamo tradicionalno provodi na drvenim splavovima, vrlo je intenzivan zbog veli-

ke produktivnosti mora i upotrebe tehnologije koja omogućuje da se po jednome zaposleniku u tvrtki proizvede više od 300 tona dagnji godišnje. Primjerice, uzgajivač kod kojega su naši istraživači boravili, s manje od 20 zaposlenika proizvede više od 6.000 tona dagnji godišnje, što je gotovo tri puta više od cijele proizvodnje u Hrvatskoj. Isto tako, uočili su vrlo pozitivne primjere integracije različitih gospodarskih aktivnosti u obalnome prostoru, poput smještaja uzgajališta dagnji u blizini atraktivnih plaža i turističkih kompleksa koji dobro funkcioniraju te pridonose jačemu gospodarskom razvoju pokrajine izbjegavajući oslanjanje samo na jednu vrstu aktivnosti, turizam, koji se temelji na prodaji uvoznih dobara.

U rujnu 2016. istraživački tim dr. Župana prezentirao je rezultate projekta na najvažnijoj konferenciji o akvakulturi EAS 2016 u Edinburghu, u Škotskoj, gdje su uspostavili kontakte s najvećim stručnjacima iz istoga područja za nastavak istraživanja i usporedbu s drugim proizvodnim područjima. (I. Radoš)

INTERVJU DR. SC. MAŠA SURIĆ, IZV. PROF. NA ODJELU ZA GEOGRAFIJU, VODITELJICA PROJEKTA REKONSTRUKCIJA REGIONALNIH PALEOKLIMATSKIH PROMJENA - ZAPISI IZ SIGA SJEVERNE DALMACIJE

Krški oblici pod morem dokaz su da je razina mora u doba njihova formiranja bila niža od današnje

Dr. sc. Maša Surić, izv. prof. na Odjelu za geografiju Sveučilišta u Zadru, rođena je 1970. godine u Zadru, gdje je završila osnovnu i srednju školu. Diplomirala je 1995. na temu „Određivanje zona sanitarne zaštite crpilišta Špišić - Bukovica“. Mentor joj je bio prof. dr. sc. Darko Mayer na zajedničkom studiju Rudarsko-geološko-naftnoga fakulteta i Prirodoslovno-matematičkoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Dvije godine poslije, 1997., upisala je poslijediplomski studij Oceanologije na PMF-u u Zagrebu. Magistrirala je 2002. na temi „Gornjopleistocensko-holocensko kolebanje morske razine na istočnoj obali Jadrana“, a doktorsku disertaciju „Promjene u okolišu tijekom mlađeg pleistocena i holocena - zapisi iz morem potopljenih siga istočnoga Jadrana“ obranila je 2006., također na PMF-u u Zagrebu. Mentor joj je bio akademik Mladen Juračić.

Od 1997. do 2003. radila je na Odsjeku za geografiju Filozofskoga fakulteta u Zadru (sada Odjel za geografiju Sveučilišta u Zadru) kao znanstvena novakinja. Godine 2001. imenovana je asistenticom, 2007. docenticom te je 2011. postala izvanredni profesor.

Kao suradnica sudjelovala je u brojnim znanstvenim projektima: Geografske osnove razvoja malih hrvatskih otoka glavnoga istraživača prof. dr. sc. Damira Magaša, Underwater Science and Technologies voditelja prof. dr. sc. L. Marušića, Recentni sedimenti i fosilni okoliši jadranskoga priobalja glavnog istraživača akademika M. Juračića, Geografske osnove razvoja litoralnih regija Hrvatske glavnog istraživača prof. dr. sc. D. Magaša. Bila je voditeljica projekta Rekonstrukcija regional-

Odvajanje uzoraka sige iz spilje Lokvarke za datiranje metodom U-Th

Sige nađene pod morem mogu pomoći pri rekonstruiranju promjena morske razine, no svojim izotopnim sastavom nude uvid i u paleoklimatske promjene

nih paleoklimatskih promjena - zapisi iz siga sjeverne Dalmacije (2012.-2015.), a trenutačno sudjeluje na projektu HRZZ-a Reconstruction of the Quaternary environment in Croatia using isotope methods voditeljice dr. sc. N. Horvatinčić (2014. - 2018.). Voditeljica je i hrvatsko-slovenskoga projekta Quadrilingual Infrastructure of Karstology Knowledge (2016. - 2017.).

Objavila je 30 znanstvenih radova, od čega 14 u časopisima

indeksiranim u SCI (WoS: 122 citata, h-indeks = 6; Scopus: 144 citata, h-indeks = 6) te u ostalim priznatim znanstvenim časopisima i zbornicima.

Sudjelovala je na brojnim međunarodnim i domaćim znanstvenim skupovima te recenzirala mnoge znanstvene radove za ugledne međunarodne časopise. Članica je Odbora za krš HAZU.

Vaš širi i uži znanstveni interes uglavnom je vezan za geologiju krša?

U širem smislu, moj je znanstveni interes vezan za geologiju krša, priobalnog i morem preplavljenog, geologiju mora i geologiju kvartara. Uže područje mogega znanstvenog rada su paleoekološke promjene koje su se, vezano za klimatske promjene i promjene morske razine, odvijale tijekom kvartara u Hrvatskoj, a koje istražujem na krškim sedimentima, u prvome redu sigama.

Po svojim istraživanjima krša po-

topljenoga morem postali ste međunarodno poznati i priznati?

Istraživanja morem potopljenoga krša počela su u sklopu mog magistarskog rada kojemu je bio cilj rekonstruiranje promjena morske razine na istočnoj obali Jadrana, dok je u sklopu moje doktorske disertacije nastavljeno istraživanje potopljenoga krša, konkretno siga u podmorskim spiljama kao indikatora paleokolišnih promjena tijekom posljednjih 220 000 godina. Naime, krški oblici (škrape, ponikve, speleološki objekti i sige u njima) koji nastaju isključivo u subaerskim uvjetima, a sada ih nalazimo pod morem, dokaz su da je morska razina u doba njihova formiranja bila niža od današnje.

Primjerice, tijekom vrhunca posljednjega glacijalnog maksimuma, prije 26 000 godina, najniža morska razina bila je oko 135 metara niža od današnje. U tom su razdoblju rijeke, npr. Zrmanja, Krka, Cetina, Neretva, usijecale svoja korita znatno dalje od današnjih ušća i danas se mogu pratiti kilometrima po morskome dnu, ponegdje čak i s nalazima sedre.

Znači li to da pola sadašnjega Jadranskog mora nije bilo?

Obala tadašnjega sjevernog Jadrana protezala se od Zadra do Ancone, a područjem današnjega sjevernog Jadrana tekla je rijeka Po. Brojni ondašnji izvori danas su vrulje. Krški su oblici još uvijek vidljivi na morskome dnu zato što većina rijeka koje utječu u Jadransko more duž njegove istočne obale teče kroz terene građene od karbonatnih stijena te je glavnina materijala koji te rijeke nose u more u otopljenom obliku, a ne u vidu suspendiranih čestica koje bi se taložile u moru. Uz to, ciklonalnom cirkulacijom, obrnuto od smjera kazaljke na satu, unutar Jadranskoga mora najveći dio nanosa rijeke Po i apeninskih rijeka odlaze se duž talijanske obale Jadrana čineći je tako plićom, jednoličnom i ne tako atraktivnom kao što je naša.

O čemu 'govore' sige pod morem?

Sige nađene pod morem mogu pomoći pri rekonstruiranju promjena morske razine, no svojim izotopnim sastavom nude uvid i u paleoklimatske promjene. U tom su smjeru nastavljena istraživanja, ali na sigama iz kopnenih spilja, i to u sklopu projekta Rekonstrukcija regionalnih paleoklimatskih promjena - zapisi iz

Speleološki tim projekta REQUENCRIM u Novoj Grgosovoj spilji (N. Bočić, N. Lončar, M. Surić, N. Buzjak, R. Lončarić)

sigi sjeverne Dalmacije koji je financiralo Sveučilište u Zadru.

Tko su vam bili suradnici na projektu?

Moji suradnici na projektu bili su doc. dr. sc. Robert Lončarić i doc. dr. sc. Nina Lončar s Odjela za geografiju iz Zadra te izv. prof. dr. sc. Nenad Buzjak s Geografskoga odsjeka PMF-a u Zagrebu. Tu smo stekli vrijedna iskustva i dobru podlogu za sljedeći projekt Reconstruction of the Quaternary environment in Croatia using isotope methods koji financira HRZZ. Našemu istraživanju sigi pridružio se još izv. prof. Neven Bočić, također s Geografskoga odsjeka PMF-a, a u istraživanja su uključene još dvije skupine s Instituta „Ruđer Bošković“ i Biološkoga odjeka PMF-a koje pokrivaju istraživanja sedre, jezerskih sedimenata te algnih trotoara. Sve ćemo to povezati kako bismo rekonstruirali promjene u okolišu koje su se odvijale tijekom kvartara na području Hrvatske. Istraživanja su dugotrajna, iziskuju podosta terenskoga rada i suradnju s kolegama u inozemnim institucijama. Ali, to i je najljepši dio znanosti.

Znanost je, na neki način, i po-

Postavljanje opreme za prikupljanje uzoraka vode prokapske i snimanje intenziteta prokapsavanja u spilji Lokvarci (M. Surić i N. Lončar)

živ. Tko je vas uveo u znanost?

U znanstveni rad uveo me akademik Mladen Juračić s Geološkoga odsjeka PMF-a koji mi je bio mentor i na magisteriju i doktoratu, i to tako da me odmah usmjerio prema međunarodnoj suradnji i publiciranju u što utjecajnijim časopisima. Na taj smo način prepoznati vani i razmjer-

no lako ostvarujemo znanstvenu suradnju s institucijama koje posjeduju nama prijeko potrebnu infrastrukturu, odnosno laboratorije sa skupom analitičkom opremom, dok smo mi njima zanimljivi kao još neistraženo područje s iznimno brojnim i raznolikim indikatorima različitih promjena u okolišu. (ri)

OD 5. DO 8. LISTOPADA 2016. NA SVEUČILIŠTU ODRŽAN V. KONGRES HRVATSKIH POVJESNIČARA

Izv. prof. dr. sc. Ante Bralić (prvi slijeva), doc. dr. sc. Tomislav Galović, dr. sc. Suzana Leček, dr. sc. Željko Holjevac i prof. dr. sc. Damir Agičić

Krize, sukobi i solidarnost u povijesnoj perspektivi

Pišu Antun Nekić i Roko Sven Surać

Između 5. i 8. listopada na Sveučilištu u Zadru održan je V. kongres hrvatskih povjesničara pod temom Krize, sukobi i solidarnost u povijesnoj perspektivi. Na kongres je prijavljeno više od 250 izlagača, od kojih je većina i prezentirala svoje radove putem 29 sekcija unutar kojih se odvijao rad kongresa, a uz to su održana i dva okrugla stola, javno predavanje u Ninu te predstavljena iznimno vrijedna monografija o 60 godina studija povijesti u Zadru Mithada Kozličića i Branka Kasala. Tome valja dodati i participiranje oko 150 nastavnika iz osnovnih i srednjih škola, čime se dolazi do impresivnoga broja kako aktivnosti, tako i sudionika kongresa.

Četiri pogleda na temu

Taj „kvantitativni“ sažetak u prvome redu otkriva kako je riječ o, iz organizacijske perspektive, iznimno izazovnom događaju. Taj dio posla napravljen je u koordinaciji Odjela za povijest Sveučilišta u Zadru, kao domaćina kongresa, Hrvatskog nacionalnog odbora za povijesne znanosti te Društva za hrvatsku

povjesnicu. Mada je povijest zapravo rijetko kad učiteljica života, organizatori su ipak nešto naučili iz prethodnih iskustava te se organizaciji pristupilo više od godinu dana prije održavanja kongresa, što je uz kvalitetnu promidžbu svakako utjecalo na visok odaziv povjesničarske zajednice te na visoku razinu organizacije samoga kongresa.

Kongres je otvoren četirima plenarnim izlaganjima, koja su na neki način trebala dati okvir kako za samu temu kongresa, tako i za dublje promišljanje o trenutačnom stanju hrvatske hi-

storiografije, što i jest jedna od funkcija ovakve vrste „ritualnoga okupljanja“, kako je kongrese okarakterizirao Ivo Banac. Četiri plenarna predavanja zapravo su predstavljala četiri pogleda: „panoramski“, „vanjski“, „pesimistični“ i „institucionalni“. „Panoramski“ pogled na temu kongresa dao je Željko Holjevac, iznoseći kratki pregled više kriza koje su pogodile ove prostore u razdoblju od Grka i Rimljana preko osvajača Osmanlija pa sve do dubokih kriza 20. stoljeća. Ludwig Steindorff, profesor sveučilišta Christian-Albrechts-Universität iz Kiela, pružio je uvid u hrvatsku povijest iz njemačko-austrijske perspektive. Njegova je povjesničarska karijera još od 1970-ih vezana uz hrvatsku povijest te je, uz mogućnost odmaka kakvu pruža pozicija vanjskoga promatrača, i to onoga koji participira u visokorazvijenoj povjesničarskoj zajednici, dao osvrt na to kako se iz tih zemalja gleda na hrvatsku povijest. Naglasak nije u tolikoj mjeri bio na stanju hrvatske historiografske produkcije, donekle razumljivo jer bi time sigurno morao začeti i u onaj osjetljivi dio kritike, što bi se onda moglo, barem u onih koji se ne znaju nositi s kritikom i prihvatiti je kao sastavni element za mo-

gućnost napretka, shvatiti kao „patroniziranje“.

Razdoblje 'organizirane hipokrizije'

Takvu zadržku svakako nije imao „pesimističan“ pogled (za izlagača je, kako kaže, čaša poluprazna, a ne polupuna; nakon izlaganja neki su se možda upitali imali li što u čaši!?) na stanje hrvatske historiografije Mladena Ančića. Bez ikakve namjere za prigodničarskim „zdravica-ma“, u izlaganju je podcrtano nekoliko temeljnih problema historiografske produkcije posljednjih sedamdesetak godina.

Period između 1945. i 1991. pritom je opisan kao razdoblje „organizirane hipokrizije“. Rad historiografske zajednice bio je „usuglašen“ s partijskim gledanjem na prošlu i suvremenu stvarnost, gdje su autoritativni tekstovi poput onoga Milovana Đilasa „O nacionalnoj istoriji kao vaspitnom predmetu“ iz 1949. postavljali agendu i ciljeve povjesničarima, koji su se pak ponašali kao da takve vrste „očekivanja“ i pritisaka nisu postojale - dapače, neki od njih i zazivali su takvu intervenciju - pa se moglo govoriti čak i o „objektivnosti“ i „napretku“ povijesne znanosti. Nakon

Nakon razdoblja između 1945. i 1991. kad je rad historiografske zajednice bio 'usuglašen' s partijskim gledanjem, od 1991. historiografija pristupa prošlosti isključivo kroz nacionalnu prizmu, što je imalo za posljedicu daljnje izoliranje hrvatske historiografije od suvremenih tijekova svjetske historiografije

Prof. dr. sc. Mirjana Matijević Sokol i doc. dr. sc. Tomislav Galović

Dr. sc. Jasna Turkalj (prva zdesna), prof. dr. sc. Mladen Ančić, prof. dr. sc. Ante Uglešić, Jadranka Žarković Pečenović (Agencija za odgoj i obrazovanje), doc. dr. sc. Tado Oršolić (Zavod za povijesne znanosti HAZU u Zadru)

1991., iako bez takve vrste političkoga pritiska, historiografija se našla na drugoj stranputici, pristupa prošlosti isključivo kroz nacionalnu prizmu, što je, među ostalim, imalo za posljedicu daljnje izoliranje hrvatske historiografije od suvremenih tijekova svjetske historiografije. Nasuprot takvim pristupima izlagač je u prvi plan stavio postupak historiziranja te pluralizam pogleda i interpretacija kao temelje za uključivanje hrvatskih povjesničara u znanstvene struje i pristupe moderne povijesne znanosti 21. stoljeća.

Damir Agičić u posljednjem je plenarnom izlaganju naglasak stavio na institucionalne okvire unutar kojih se razvijala hrvatska historiografija, od početaka u 19. stoljeću, kada su djelovali tek malobrojni ali društveno iznimno važni profesionalni povjesničari, do danas kada se ovim poslom u raznoraznim institucijama bavi oko 400 osoba. Institucionalni okvir je, naravno, ovisio i mijenjao se u skladu sa širim društvenim i političkim okolnostima, pa je nakon 1945. došlo do „sovjetizacije“ institucionalnog uređenja znanosti, dok je pak u 1990-ima institucionalno bujanje bilo povezano i s potragom za nacionalnim identitetom u okvirima samostalne RH.

Sekcije i radionice

Nakon plenarnih izlaganja, rad na kongresu nastavljen je u sekcijama. Neke od tih sekcija osmišljene su putem dogovora samih osoba koje su zatim i izlagale unutar njih, dok je dio sekcija nastao tako da su ih sami

organizatori odredili na temelju zaprimljenih prijava. To je znatno utjecalo na koheziju samih sekcija jer su se daleko boljima pokazale one prve, već i stoga što je broj izlagača unutar takvih sekcija bio ograničen pa je svaki pojedinačni izlagač imao i više vremena za svoju prezentaciju. Drugi razlog je svakako i činjenica da su se na takav način mogle formirati sekcije s čvrstom okosnicom, mišlju vodiljom koja se protezala kroz sva izlaganja, što se onda jasno odrazilo i u raspravama koje su uslijedile nakon završetka izlaganja.

Spektar tema bio je uistinu širok, no kako je na kongresu sudjelovalo iznimno mnogo izlagača, velik dio sekcija odvijao se istodobno, što je značilo da je svatko prema vlastitim interesima trebao odabrati izlaganja koja će slušati. Takvu situaciju donekle su popravile moderne tehnologije pa se tako dio predavanja može pogledati na internetu.

Poslijepodnevni termin prvoga dana kongresa bio je rezerviran za sekcije naslovljene Arhivi/arhivistika i muzeji/muzeologija, Povijest 19. stoljeća, Hrvatsko i europsko srednjovjekovlje, Gospodarska povijest i povijest okoliša, Demografska i socijalna povijest, Povijest 20. stoljeća (I) te Prakse oblikovanja socijalističkoga čovjeka. Poslije sekcija, u 19 sati, u Svečanoj dvorani održano je predstavljanje knjige „Studij povijesti u Zadru 1956. - 2016.“ koju su predstavili autori, prof. dr. sc. Mihael Kozličić i Branko Kasalo, mag. hist., pročelnik Odjela za povijest Sveučilišta u Zadru izv. prof.

dr. sc. Ante Bralić te umirovljeni profesor Odjela, prof. dr. sc. Stjepo Obad.

Krstionica - Višeslav - Nin

U četvrtak, drugoga dana kongresa, održane su sekcije naslovljene Crkvena povijest - krize, sukobi i solidarnost u perspektivi crkvene povijesti (od srednjega vijeka do modernog doba), Ne zbog pojedinca, nego zbog zajednice, Javni oblici solidarnosti u hrvatskom društvu 1918. - 1941., Jadranske krize u srednjem i ranom novom vijeku i solidarnost u propagandi i praksi, Rani novi vijek, Mediji, povijest, kultura te Vojna povijest i Domovinski rat. Poslije je održana sekcija Povijest, krize i migracije 21. stoljeća. Nakon toga za sve je sudionike organiziran obilazak grada. Uloge vodiča preuzeli su profesori Odjela za povijest i Odjela za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zadru, prof. dr. sc. Anamarija Kurilić (antički Zadar), prof. dr. sc. Mladen Ančić i prof. dr. sc. Pavao Pavuša Vežić (srednjovjekovni Zadar) te izv. prof. dr. sc. Ante Bralić (austrijski Zadar).

Poslijepodnevni termini drugoga dana bili su rezervirani za radionice Povijest žena i obitelji, Pravna povijest, Dubrovnik kroz krize, sukobe i solidarnosti, Povijest školstva i obrazovanja, a prvi je put na kongresu održana i Studentska sekcija u kojoj su sudjelovali studenti Odjela za povijest Sveučilišta u Zadru i studenti Odsjeka za povijest Filozofskoga fakulteta u Zagrebu.

Nakon završenih sekcija, za sudionike je organizirano jav-

no predavanje Mirjane Matijević Sokol Krstionica - Višeslav - Nin koje je održano u Župnoj crkvi sv. Anselma u Ninu. Predavanje je izazvalo burnu reakciju kako dijela akademske javnosti, tako i lokalne (političke) zajednice, a pored osvrta u nekim dnevnim i tjednim tiskovinama te radijskim emisijama, svakako zaslužuje i dublju analizu, pothvat koji prelazi opseg ovoga osvrta.

U petak, 7. listopada, održane su posljednje sekcije kongresa pod naslovima Prvi svjetski rat (1914. - 1918.) i poslijeratne godine, Povijest znanosti, historiografija i metodologija, Ugroza i obrana časti, Pomoćne povijesne znanosti i praksa istraživanja vrela, Krize i institucije te sekcija na engleskome jeziku Entangled Histories in the Upper Adriatic Area. Održana su i dva okrugla stola: Kad počinje hrvatska povijest?, u kojemu su sudionici iznijeli svoja mišljenja o nepravednom izostavljanju stare povijesti iz okvira hrvatske povijesti, te Hrvatska historiografija (2010. - 2015.), u kojemu su sudionici iznijeli svoja viđenja razvoja historiografske produkcije u Hrvatskoj u posljednjih pet godina, tako se nadovezujući na plenarna izlaganja, zaokružujući rad kongresa. O (ne)uspjehu hrvatske historiografije preuranjeno je išta više reći: kako obično biva, budućnost (6. kongres) će reći svoje. Kongres je pak kao oblik ritualnog okupljanja poslužio svojoj svrsi; mnogi mlađi povjesničari prošli su „obred inicijacije“, a forma kongresa omogućila je razmjenu ideja i iskustava te otvorila mogućnost rasprave, susreta i buduće suradnje.

Kongres je kao oblik 'ritualnog okupljanja' poslužio svojoj svrsi; mnogi mlađi povjesničari prošli su 'obred inicijacije', a forma kongresa omogućila je razmjenu ideja i iskustava te otvorila mogućnost rasprave, susreta i buduće suradnje

INTERVJU DOC. DR. SC. ANTE ŠILJEG, VODITELJ PROJEKTA POPULARIZACIJA ZNANOSTI I KORIŠTENJE GEOGRAFSKIH INFORMACIJSKIH SUSTAVA (GIS) U ŠKOLAMA

Cilj projekta je promijeniti predodžbu o geografiji

Za razliku od klasičnih metoda poučavanja, korištenje suvremene tehnologije, pogotovo informacijske, temelji se na interaktivnosti, što obrazovni sustav čini kvalitetnim i održivim

Dr. sc. Ante Šiljeg rođen je u Metkoviću 1982. godine. U Zadru je završio studij povijesti i geografije, nakon čega je postao asistent na Odjelu za geografiju. Poslijediplomski studij upisao je 2007. na Prirodoslovno-matematičkome fakultetu u Zagrebu, a doktorirao je na temu Digitalni model reljefa u analizi geomorfometrijskih parametara - primjer PP Vransko jezero.

Dr. Šiljeg radi na brojnim međunarodnim i domaćim projektima u kojima koristi GIS tehnologiju.

Projekt Popularizacija znanosti i korištenje geografskih informacijskih sustava (GIS) u školama zamišljen je kao trogodišnji edukativni i istraživački, usmjeren na predstavljanje mogućnosti implementacije GIS-a u srednjoškolske programe. Koordiniran je od strane Sveučilišta u Zadru, Odjela za geografiju, a u njemu mogu sudjelovati sve zainteresirane srednje škole i javne ustanove. Inicijatori projekta su rektorica Sveučilišta u Zadru prof. dr. sc. Dijana Vican i prorektor prof. dr. sc. Josip Faričić, a voditelji projekta su docenti s Odjela za geografiju, dr. sc. Ante Šiljeg i dr. sc. Nina Lončar. Ovaj projekt za cilj ima integralni i multidisciplinarni pristup promicanja i poticanja uvođenja suvremene informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT) u procese učenja i poučavanja. Korištenje suvremene informacijsko-komunikacijske tehnologije i izrada digitalnih obrazovnih sadržaja, za razliku od klasičnih metoda prijenosa znanja, temelji se na interaktivnoj obrazovnoj strategiji i čini bitnu komponentu kvalitetnoga i održivog obrazovnog sustava. Prvi korak u provođenju projekta je organiziranje više radionica pod nazivom Studiram geografiju i koristim GIS. Radionice su namijenjene učenicima trećih razreda gimnazije i strukovnih škola, s primarnim ciljem upoznavanja učenika sa studijem ge-

ografije te brojnim mogućnostima koje studij nudi, a ponajprije se to odnosi na korištenje suvremenih metoda istraživanja i obrade podataka. Stoga je radionica Studiram geografiju i koristim GIS usmjerena na interdisciplinarnost i suvremenost geografije te za cilj ima potaknuti srednjoškolske učenike na studij geografije, ali i omogućiti studentima geografije da steknu pedagoške i metodičke kompetencije putem iskustva prezentacije rezultata istraživanja u školi. S obzirom na to da AZOO potiče korištenje informacijskih i komunikacijskih tehnologija u nastavi, a njihova implementacija, kao i implementacija geografskog informacijskog sustava predviđena je novim kurikulumom, predavanja

moгу poslužiti kao svojevrsno usavršavanje nastavnika geografije, ali i ostalih nastavnika u školama.

Što je Geografski informacijski sustav (GIS)?

Geografski informacijski sustav u znanstvenoj i stručnoj literaturi okarakteriziran je kao jedan od 25 najvažnijih izuma koji su utjecali na život ljudi u 20. stoljeću. On čini skup integriranih softverskih programa (alata) izrađenih s ciljem pohranjivanja, pretraživanja, manipuliranja, analiziranja i prik-

zivanja geografskih informacija. Kao takav pomaže korisnicima da razvijaju vještinu prostornog razmišljanja i potiču aktivno sudjelovanje u procesu stjecanja znanja o promjenama i utjecajima na okoliš koji ih okružuje. Sustav koristi podatke prikupljene na Zemljinoj površini uz pomoć različitih metoda, tehnika i procedura. Podaci u GIS-u moraju biti georeferencirani, odnosno moraju imati prostorne koordinate u odnosu na ekvator i korišteni početni meridijan. Spremljeni podaci analiziraju se korištenjem određenih metoda, a iz analiziranih podataka vizualizacijskim tehnikama dobiva se karta. Dakle, karta je rezultat analize i vizualizacije baze podataka.

GIS pomaže da se dobije informacija bez obzira na područje primjene (prostorno planiranje, poljoprivreda, komunalna djelatnost, školstvo...). Međutim, GIS nije samo alat, nego i znanost jer prihvaća različite ideje, napretke i nove tehnologije.

Da biste analizirali podatke i pratili trendove, na Sveučilištu morate imati moćan GIS softver?

Već pet godina na Sveučilištu imamo komercijalni, najbolji GIS softver na svijetu (ArcGIS Desktop), pomoću kojega izvodi-

mo vježbe. Mi imamo verziju 10.1, a najnovija je 10.4. Koristimo i druge, open source GIS programe, kao što su Q-GIS, SAGA GIS i Quantum GIS. Osim toga, koristimo i softvere za daljinska istraživanja, a posjedujemo i licencu za ERDAS Imagine, jedan od najboljih softvera za daljinska istraživanja.

Što ste željeli postići radionicom Studiram geografiju i koristim GIS u školama?

S obzirom na to da je naš projekt u inicijalnoj fazi, primarni cilj je promijeniti predodžbu o geografiji. Kad smo održali predavanje pred ministrom i njegovim pomoćnicima, reakcije su bile tipa - zar je to geografija!?

Očito su prije vaše prezentacije postojale određene sumnje u projekt?

Rektorica je pritom odigrala važnu ulogu jer je povezala GIS i geografiju s pedagogijom. Shvatila je na koji se način to može implementirati u školu i što učenici mogu dobiti putem korištenja GIS-a.

Održali smo, također, sastanak i predavanja u Agenciji za odgoj i obrazovanje te dobili veoma pozitivne reakcije. Na prezentaciji su bili kolege visoki savjetnici iz kemije, fizike i geografije koji su istaknuli veliki iskorak u nastavnim metoda i tehnikama u odnosu na metode koje su oni koristili u sred-

njoj školi ili na fakultetu.

Jedna savjetnica iz područja pedagogije istaknula je da su naslovi tema dobro osmišljeni, provokativni, poticajni i vrlo poučni ne samo za učenike, nego i za nastavnike. Zanimljivo je spomenuti da pojedinci nisu shvatili temeljni cilj projekta, oni su, naime, mislili da projekt pokrećemo na nacionalnoj razini i želimo implementirati GIS u sve škole, preko noći, ali to je, naravno, nemoguće. Takvi su projekti na razini EU rađeni od 2003. do 2006., dakle, ne tako davno, a tada je zaključeno da je GIS inovacija koja se tek treba dogoditi.

Vaši su studenti najprije, koristeći GIS, morali dovršiti svoje radove, nakon čega su ih prezentirali kao ravnopravni sudionici projekta?

U projektu sudjeluje pet studenata druge godine diplomskoga studija s Odjela za geografiju: Darija Borić, Maja Bahnik, Fran Domazetović, Nediljko Ralica i Josip Šetka. Oni su imali zadatak učenicima srednjih škola predstaviti što se sve može proučavati i analizirati pomoću GIS-a te im prenijeti svoja znanja i iskustva vezana uz teme i studiranje na Sveučilištu u Zadru.

Svaki student dobio je projektni zadatak da tijekom ljetnoga semestra obradi temu i prezentira mogućnosti koje nudi GIS.

Svi studenti dobili su pohvale za svoj rad, osobito za vrlo kreativne naslove, primjerice, „Kuda idu divlje svinje“, „Prijeti li Zadru sudbina Atlantide“, „(S)kriva je projekcija“, „Karta kao O(k)ružuje politike“... U izlaganjima je, naravno, zadovoljena i pedagoška forma.

Kakve su bile reakcije u srednjim školama?

Reakcije u školama bile su izvrsne, a dosad smo posjetili tri škole. Studenti su održali izlaganja svojih tema učenicima 1. i 2. razreda Srednje škole Valpovo koji su 14. svibnja ove godine u sklopu terenske nastave posjetili Odjel za geografiju Sveučilišta u Zadru. U svrhu popularizacije geografije održano je predstavljanje rezultata projektnih zadataka učenicima 3. razreda Hotelijersko-turističke i ugostiteljske škole Zadar. Također, određene teme bit će prezentirane i na međunarodnim konferencijama.

Kako nam je Sveučilište u Zadru odobrilo financijska sredstva, planiramo krenuti s održavanjem radionica po cijeloj Hrvatskoj, a prva destinacija trebala bi nam biti Osijek s obzirom na to da u Zadru ima mnogo izvrsnih studenata iz Slavonije.

Stavljate li naglasak na praksu i praktične vještine, posebno kod studenata?

Svake godine na Odjelu za geografiju održavamo terensku nastavu na kojoj se studenti praktično upoznaju s fazama digitalnog modeliranja. Primjerice, prošle godine išli smo na terensku nastavu na Mljet, gdje smo radili kartiranje i modeliranje otoka Galicije, površine 8000 m², ispred Pomene. Pomoću preciznoga geodetskog GPS uređaja prikupili smo 1200 visinskih točaka na temelju kojih smo izrađivali modele, radili analize i karte. Također, kartirali smo vegetaciju, reljefne oblike, staništa galebova. Korištenjem integralnog mjernog sustava obavili smo batimetrijski premjer Velikog i Malog jezera. Također, studenti se na terenskoj na-

Projekt implementacije GIS-a u srednje škole zamišljen je kao edukativni i istraživački projekt u trajanju od tri godine. Planiramo krenuti s održavanjem radionica po cijeloj Hrvatskoj, a prva destinacija trebala bi nam biti Osijek jer u Zadru ima mnogo izvrsnih studenata iz Slavonije

stavi upoznavaju s aerofotogrametrijom metodom prikupljanja podataka, pri čemu koristimo bespilotne letjelice. Na Odjelu do kraja godine planiramo kupiti bespilotnu letjelicu. Pokušavamo biti moderni i pratiti svjetske trendove.

Mogu li, primjerice, GIS stručnjaci biti od koristi gradu Zadru kao turističkome odredištu?

Svakako! Onaj tko upravlja gradom ne mora znati koristiti GIS, ako već postoje osobe koje su osposobljene za takav rad i koriste različite metode i tehnike. Ako vas, primjerice, zanima gdje je visoka koncentracija turista, gdje se turisti kreću, koliko je soba na određenoj lokaciji, koje su potrebe turista..., GIS omogućuje da se na osnovu prikupljenih podataka o turistima i njihovim potrebama dobije povratna informacija koju se može koristiti za buduće projekcije, planiranje i odlučivanje.

Primjerice, na međunarodnom projektu na kojemu trenutačno radim izradili smo skup alata za podršku u prostornom planiranju, konkretno, pronalazimo područja koja su najpogodnija za gradnju određenih turističkih objekata. Vi imate, primjerice, određenu površinu koju želite iskoristiti u turističke svrhe i postavljate pitanja - koja područja

treba zaštititi, zašto ih treba zaštititi i koja su najpogodnija za gradnju luksuznih hotela ili nekih drugih sadržaja. Jednostavno, GIS omogućuje da putem odabira više kriterija dobijete odgovor na postavljena pitanja.

Aktualna je rasprava o administrativnome ustroju RH. Spominju se podaci da je prevelik broj općina. Može li GIS i u tome pomoći?

Interdisciplinarni tim geografa vrlo lako, putem određenih kriterija, uz pomoć GIS tehnologije može izraditi model na temelju kojega se može donijeti odluka o tome koliko je optimalan broj općina u RH. Pri izradi modela možete koristiti sto, dvjesto varijabli, bez ikakvih problema, a GIS će generirati potrebnu informaciju.

Može li se GIS koristiti i u poljoprivredi?

Bavite se poljoprivredom i želite, primjerice, saditi masline pa angažirate agronoma i GIS eksperta kojima ćete reći da pronađe lokacije u Zadarskoj županiji koje su najpovoljnije za uzgoj maslina. S obzirom na definirane kriterije jednostavno sužavate područja u Zadarskoj županiji koja su najbolja za sadnju masline.

Kad se i gdje pojavio GIS?

GIS se pojavio 60-ih godina prošloga stoljeća u Kanadi. Bio je to kanadski geografski informacijski sustav, ali su se softveri pojavili

tek početkom 80-ih godina.

U SAD-u i Kanadi zemljišni informacijski sustav u većoj je mjeri dovršen krajem 70-ih godina prošloga stoljeća. Naravno, kako se konstantno događaju promjene u prostoru, bazu podataka potrebno je stalno ažurirati.

A što je s našim zemljišnim informacijskim sustavom?

Kod nas se zemljišni informacijski sustav počeo raditi početkom 2000-ih, međutim, još nije završen. Dakle, još uvijek ne znamo koliko u Hrvatskoj imamo poljoprivrednih površina, šuma, katastarskih čestica, objekata, prometnica, otoka. Mi u Zadru ne znamo broj i prostornu distribuciju ilegalnih, legalnih objekata, ne znamo koliko ima turističkih smještajnih kapaciteta, kolika je dužina komunalne infrastrukture, vodova...

U razvijenim gradovima vode se ozbiljni projekti inventarizacije. U Zadru imate, primjerice, gubitak vode veći od 60 posto, a uz pomoć GIS-a riješite problem u potpunosti za nekoliko godina. Možete precizno odrediti gdje se događaju gubici vode, zašto su nastali, što ih je prouzročilo... Od 100 litara vode na izvoru, u Zadar do domaćinstava stiže manje od 40. Zamislite koliki je to gubitak vode i novca na mjesečnoj i dnevnoj razini. (I. Radoš)

IVAN MARIĆ, ASISTENT NA ODJELU ZA GEOGRAFIJU

Geomarketing - primjena GIS-a na tržišnim analizama

Ivan Marić rođen je 1991., a geografiju je završio 2015. godine. Radio je na primjeni GIS-a na tržišnim analizama. Primjerice, ako se trgovine nalaze na različitim lokacijama, koju će kupac odabrati i zašto?!

Riječ je o geomarketingu, nečemu novome kada je riječ o primjeni GIS-a u Hrvatskoj. U ovom slučaju kupac je podatak i objekt istraživanja. On kupuje određene proizvode, koji su u određenim trgovinama, a, s druge strane, potencijalno se zna koliko novca ima,

na što je voljan potrošiti novac, koliko troši dnevno, koliko mjesečno i zna se gdje živi.

„Na temelju tih podataka radi se modeliranje koje pomaže u procesu odlučivanja, procesu gradnje novoga trgovačkog centra. Ali, prije toga morate vidjeti je li Zadar zasićen trgovačkim centrima u odnosu na neke druge zemlje itd. To je jednostavnija mjera koja se zove mjera gustoće trgovačkih centara. Kad se podijeli broj stanovnika na broj kvadrature trgovačkih centara, za Zadar vrijede pokazatelji kao za neke veće europske gradove - 700 metara četvornih trgovačkoga centra na 1000 stanovnika, što je velika zasićenost. Kad imate situaciju da je tržište zasićeno, da su trgovački centri dosta blizu

jedni drugima i preklapanje tržišnih zona je veliko, a kupovna moć je mala, onda može doći do gašenja prodavaonica, u Zadru se to dogodilo na primjeru starog dijela City Gallerije“, pojašnjava Marić.

Zadar je, naime, zasićen s obzirom na trenutačan i stalan broj stanovnika, ali treba uzeti u obzir da od lipnja do listopada u Zadru bude dodatnih više od pola milijuna ljudi koji odlaze u trgovačke centre i tamo troše novac.

„Kad padne kiša, nevjerojatna je gravitacija prema dva trgovačka centra. Dva najvažnija parametra, koja odlučuju u koji će trgovački centar kupci otići, su udaljenost kupca od trgovine i atraktivnost trgovine. Pod pretpostavkom da je trgovina atraktivnija, kupac će odabrati nju, ako mu je bliže. A o tome zašto je neki trgovački centar kupcima atraktivniji, postoji više kriterija: broj parkirališnih mjesta, broj trgovina, prosječna veličina trgovine... Veći broj trgovina znači da kupac jednim posjetom može obaviti i veću kupnju.“

Svaki trgovački centar ima svoju zonu kojoj gravitira određeni potencijalni kupac. No, što se događa kada imate zonu prekla-

panja, što se stručno zove zona kanibalizma:

„Ako kupujete kruh i mlijeko, otići ćete u najbližu trgovinu. Dakle, ta trgovina ima osnovne namirnice. Međutim, ako kupujete markiranu robu, odjeću, obuću, tehnologiju, spremni ste otići dva kilometra dalje. Ako se te zone preklapaju, ako je u svakoj manji broj ljudi koji imaju slabiju kupovnu moć, onda će ili jedna ili druga trgovina propasti jer nema dovoljno ljudi i mala je kupovna moć. Ja nastojim provjeriti koja trgovina može propasti. To je primjena GIS-a u tržišnim analizama“, kaže Marić i nadalje objašnjava:

„Razmotrimo to na dva konkretna trgovačka centra u Zadru. Trgovački centar Relja, bez obzira na to što se nalazi gotovo u središtu grada (čime je bliži većini kupaca), ima veliki problem. Iako ima bolju lokaciju od Super nove vezanu uz distribuciju stanovništva, ima manji broj parkirališnih mjesta. Uz Super novu ih je 1300. Osim toga, u Relji su usitnjeni prostori. Adidas, primjerice, ne želi prostor od 50 m², nego će otići tamo gdje može dobiti 200 m². Jednostavno, kupci su procijenili da je drugi centar atraktivniji iako je udaljeniji 500 metara. U tom slučaju zanemaruju udaljenost i odlaze u atraktivniji trgovački centar. U Relji su u međuvremenu proveli okupljanje prostora za trgovine, ali je to trebalo raditi prije, zakasnili su.“

DR. SC. NINA LONČAR, SUVODITELJICA PROJEKTA POPULARIZACIJA ZNANOSTI I KORIŠTENJE GEOGRAFSKIH INFORMACIJSKIH SUSTAVA (GIS) U ŠKOLAMA

Zahvaljujući GIS-u problem možete promatrati iz različitih aspekata

Dr. sc. Nina Lončar rođena je u Zagrebu 1977. godine gdje je na PMF-u 2002. završila studij geografije te 2012. poslijediplomski studij „Geografske osnove prostornoga planiranja i uređenja“. Godine 2004. preselila se u Dalmaciju, a 2006., kada je raspisan natječaj na Odjelu za geografiju, javila se i primljena kao asistentica. Doktorirala je 2012. na temu „Izotopni sastav sigi iz speleoloških objekta istočnojadranskih otoka kao pokazatelj promjena u paleokolišu“, a njezin doktorat bio je prvi te vrste u Hrvatskoj.

„Siga u sebi sadrži različite podatke iz Zemljine prošlosti. Zbog načina na koji nastaje (procjeđivanjem oborine u podzemlje, pri čemu se u određenim uvjetima taloži karbonat) sige (stalaktiti, stalagmiti i dr.) sadrže izotope ugljika i kisika koji u sebi 'pohranjuju' promjene u atmosferskoj cirkulaciji (količini vlage, oborina i sl.) i promjene u vegetaciji. Tako varijacije omjera stabilnih izotopa kisika (18O i 16O) upućuju na promjene temperature i količine oborina, dok omjer izotopa ugljika (13C i 12C) govori o vrsti vegetacije koja je za vrijeme rasta sige bila rasprostranjena na površini. Prateći njihove promjene kroz vrijeme mogu se uočiti promjene u vegetaciji, temperaturi i količini padalina, tako da dobijemo, primjerice, odgovor na pitanje je li bilo suho ili vlažno razdoblje itd. Naime, sigi se može odrediti i starost, a time i razdoblja u kojima se dogodila neka znatnija promjena. To omogućuju nestabilni (radioaktivni) izotopi poput ugljika (14C) te uranija i torija (U-Th niz) koje sige sadrže“, govori Nina Lončar koja je trenutno, s kolegom Antom Šiljegom, angažirana na projektu vezanom za GIS.

„Smisao svega bio je popularizirati i osvijestiti primjenu GIS-a, odnosno objasniti koji alati, sustavi i drugi računalni softveri jednostavno služe za obradu raznih podataka za vizualizaciju i analize, ovisno o tome na kojoj se razini čovjek njima služi“, kaže dr. Lončar. GIS je, naime, softverski sustav, povezuje različite segmente, a što je više podataka u sustavu, više atributa, sustav ih na više načina može iskoristiti i povezati s prostorom. Ako su kvalitetniji podaci, kvalitetnije su i analize. U projektu implementacije GIS-a u srednjim školama dr. Lončar i dr. Šiljeg htjeli su dati nešto opipljivo. „Kad student prezentira što je sve radio na fakultetu, srednjoškolci shvate da je geografija moderna i dinamična znanost, a ne samo ono što je ostalo još od Kolumba do danas, ručno crtanje karata, upisivanje ruta, brojanje ovaca, krava i koza“, ističe dr. Lončar i napominje: „Zahvaljujući GIS-u problem možete promatrati iz različitih aspekata. Ubacite podatke koje znate i tražite parametre koje želite saznati. U tome je poanta.“

Student Nediljko Ralica je, primjerice, uz pomoć GIS-a obradio temu pod naslovom „Kuda idu divlje svinje“. Analizirao je podatke preko GIS-a i obilježio pogodnosti teritorija za život divlje svinje na prostoru Zadarske županije. „Njegov stric je lovac koji vrlo

dobro zna kako mora izgledati prostor na kojemu se kreću divlje svinje, kuda se kreću, što jedu, kakve površine vole, treba li im voda, po kakvim se terenima kreću i gdje obitavaju - u šumi, kamenjaru itd. Ralica je prikupio sve te podatke, ali i postavljao različita pitanja, primjerice, gdje se u Zadarskoj županiji nalazi prostor koji će zadovoljiti svih pet kriterija koje je naveo“, objašnjava dr. Nina Lončar.

Tako je Ralica dobio detaljnu analizu, po GIS-u, o tome „kuda idu zadarske divlje svinje“.

Upravljanje prostorom danas je, uz ostalo, smatra dr. Lončar, imperativ, i to s različitih aspekata, bez obzira na to je li riječ o društvenim ili prirodnogeografskim procesima.

Geomorfologija i klimatske promjene su, primjerice, danas atraktivne tema. Pitanja je nebrojeno: događaju li se klimatske promjene i u kojemu obimu, hoće li uzrokovati suše i poplave, hoće li doći do podizanja razine mora te na što će sve to utjecati. Pri pretpostavljenom podizanju razine mora treba razmotriti ne samo problem poplavlivanja područja, nego i zasljanjivanje obalnih izvora, promjene u ekosustavu... Ta je tema dijelom obuhvaćena u istraživanju studenta Frana Domazetovića.

„Sve se to modelira kroz GIS“, objašnjava dr. Lončar. „Riječ je o uzročno-posljedičnim vezama za koje u teoriji znaš da postoje, no kada ih modeliraš, pred sobom imaš stvarne dinamičke procese, daješ projekcije o tome kako će izgledati i odgovore, konkretna rješenja na konkretne probleme.“

Budući da su studenti svoje analize kroz GIS prezentirali u školama, sve je moralo biti postavljeno po pedagoškim i metodičkim standardima. Stoga je, kako bi ciljevi i ishodi učenja bili jasno definirani, u projekt uključen i Centar „Stjepan Matičević“.

„Studenti su morali voditi računa i o tome da predavanje u školi bude metodički odrađeno tako da, primjerice, prezentacija ne traje predugo, da je jasno istaknuto koja nova znanja, vještine i kompetencije učenici stječu, na koji će način ponoviti stečena znanja i slično“, zaključila je dr. sc. Nina Lončar.

FRAN DOMAZETOVIĆ, STUDENT DRUGE GODINE DIPLOMSKOGA STUDIJA

Prijeti li Zadru sudbina Atlantide

Fran Domazetović, student druge godine diplomskoga studija, postao je, koristeći GIS, poznat sa svojom temom „Prijeti li Zadru sudbina Atlantide“.

„Razina mora sigurno će rasti, a taj je rast vezan za klimatske promjene, samo je pitanje kojom će se to dinamikom odvijati, u kojemu rasponu. U tom smislu odredili smo raspon, pri čemu bi jedan metar bio gotovo siguran i najblaži model porasta morske razine do kraja 21. stoljeća, pa do šest metara, što smo postavili kao gornju granicu, najgori scenarij. Kad bi razina mora narasla za jedan metar, to bi utjecalo na sam grad Zadar, u to smo sigurni, no ono u što smo najmanje sigurni odnosi se na dezintegracije većih ledenih masa na Arktiku i Antraktici. Kad bi, primjerice, došlo do otapanja arktičke ledene mase, dezintegracije te mase, morska bi se razina izdigla za pet metara. U tom najgorem scenariju, veći dio obalnoga dijela grada Zadra bio bi u potpunosti potopljen“, objašnjava student Fran Domazetović svoju projektnu temu koju je prezentirao srednjoškolicima.

„Osnovni cilj izvođenja projekta pred srednjoškolicima bio je promicanje geografije među srednjoškolskim učenicima. Nastojali smo ih zainteresirati za geografiju, objasniti im da geografija nije samo učenje naziva gradova, najviših vrhova itd., nego da radimo primjenjive i korisne stvari. Također, htjeli smo im pokazati da, ako upišu studij geografije, za nekoliko godina mogu raditi stvari koje mi sada radimo, iako im se to sada čini apstraktnim, no to je nešto što će i oni sami kroz studij geografije i GIS kolegij moći raditi.“

Upravljanje prostorom danas je imperativ, i to s različitih aspekata, bez obzira na to je li riječ o društvenim ili prirodnogeografskim procesima

IZV. PROF. DR. SC. MILENKO LONČAR, PROČELNIK ODJELA ZA KLASIČNU FILOLOGIJU

Bojao sam se hoćemo li opstati, a danas imamo i više nego dovoljno studenata

Biografija dr. sc. Milenka Lončara, rođenoga u Preku 1953., obiluje zanimljivim detaljima.

On je, naime, kao mladić bio u franjevačkom sjemeništu u Odri pokraj Zagreba gdje je 1972. završio gimnaziju. Kako tada u komunističkoj Hrvatskoj nisu priznavali vjerske škole, a priznavali su ih u Beogradu, tako je u bivšem glavnom jugoslavenskom gradu upisao klasičnu filologiju.

„Neki fakulteti u Beogradu bez problema su prihvaćali i priznavali vjerske gimnazije pa je to i za mnoge moje kolege bio uobičajen put. Tamo su znali da smo kod franjevaca stekli dobra predznanja latinskoga i grčkoga, a oni nisu bili opterećeni političkim zaprekama priznavanja kakve su vladale u Hrvatskoj. Nakon godinu dana studija u Beogradu, 1973., prebacio sam se na Filozofski fakultet u Zagrebu, a morali su mi priznati godinu studiranja u Beogradu“, objašnjava prof. Lončar sretnu okolnost zbog koje je završio klasičnu filologiju.

Poslije studija klasične filologije radio je razne poslove sve dok ga, kada je napunio 30 godina, poznati hrvatski povjesničar Mate Suić nije pozvao da radi u Institutu za povijesne znanosti JAZU-a (sada HAZU) u Zadru.

„Suić je htio nekoga tko bi se bavio našim ranim srednjim vijekom, hrvatskim, osobito Konstantinom Porfirogenetom, na čemu sam i doktorirao“, govori dr. Lončar koji je u to vrijeme počeo predavati na Odsjeku za klasičnu filologiju tadašnjega Filozofskog fakulteta u Zadru. Doktorirao je 2002. na temu

Do prije nekoliko godina samo je dr. Lončar na Odjelu bio u zvanju profesora, a danas ih je devetero s doktoratom

„Filološka analiza Porfirogenetovih vijesti o Hrvatima“ koju je obranio pred iznimno jakom ekipom, dva akademika - Radoslavom Katičićem i Lujom Margetićem, i Nikolom Jakšićem.

Milenko Lončar danas je pročelnik Odjela za klasičnu filologiju na kojemu se mogu upisati studiji latinskoga jezika i književnosti te grčkoga jezika i književnosti. Budući da su to tzv. mrtvi jezici, rijetki se odlučuju studirati ih. Pa ipak, godišnje se na Odjelu za klasičnu filologiju upiše 25 studenata na latinski i 20 na grčki.

Iznimno motivirani doktorandi

„Mi upišemo dovoljno studenata, ali ih pola otpadne već na prvoj godini. Jezici su to koje ne čuješ, nego ih moraš učiti napamet. Uvijek je to tako na klasičnoj filologiji. Kad sam ja studirao, prije 40 godina, imao sam samo jednoga kolegu na grčkome. No, ove godine, nakon više godina, studij grčkoga jezika nam se popunio prijavama. Tako imamo 22 studenta, dakle, dva studenta 'viška'. Ne sjećam se kad smo se popunili do kraja“, kaže profesor Lončar koji se, napominje, prije nekoliko godina bojao hoće li Odjel uopće opstati jer je samo on bio u zvanju profesora.

„Ali, evo“, dodaje, „sada nas je devetero pa mogu ići u mirovinu. Na Odjelu nas je ukupno 11, samo dvoje nije doktoriralo, a jedno od njih je u postupku rada na disertaciji. Sada se osjećam izvrsno. Prije pet-šest godina drhtao sam hoćemo li opstati, bilo je pitanje hoće li nas 'ugasiti“, zadovoljno govori prof. Lončar o ljudima sa svoga odjela.

Pročelnik Odjela za klasičnu

filologiju ponosan je na rad Sanje Smodlake Vitas, koja piše doktorat iz mikenskog razdoblja grčkoga jezika.

„Mikenskim jezikom u Hrvatskoj se nitko ne bavi. Savjetovao sam joj da mikenski upiše u Makedoniji, gdje je i magistrirala. Sada je kod nas predavačica, ali sprema doktorat. Ona je otkrila da se na jednoj mikenskoj pločici spominje riječ 'štrop', koja je stara dvije i pol do tri tisuće godina i koja je, eto, preko Rima sačuvana do danas i u hrvatskome jeziku.“

Vrijedan je i doktorat dr. sc. Zvonka Liovića koji je obranio disertaciju s temom Homerovih interpretacija osobnih imena.

„Iako je Homer često eksplloatirana tema, uspio je“, obrazlaže Lončar.

Njegova asistentica, dr. sc. Anita Bartulović, koja s njim radi na projektu „Izdavanje rukopisa Petra Perenčana, zadarskoga bilježnika iz 14. stoljeća“, obranila je doktorski rad pod naslovom „Paleografska, diplomatička i filološka analiza spisa zadarskoga notara Petra Perenčana (1361. - 1392).“

„Ona je toliko ušla u problematiku da je u MUP-u izmoli-la da joj posude ultraljubičastu svjetiljku da bi na dokumentima mogla čitati ono što je uništila vlaga. Za potrebe projekta odredili smo obraditi pola jedne kutije, a ona je pročitala i tri ostale koje su inače nečitke“, ponosan je prof. Lončar koji s kolegicom Bartulović priprema izdanje zapisa bilježnika Perenčana.

Dr. Milenko Lončar posebno je zaslužan za orijentaciju Odjela prema srednjovjekovnome latinitetu kojim Zadar obiluje, možda najviše u Hrvatskoj.

„Zadarski arhiv krcat je dokumentima iz toga razdoblja, a nit-

ko od mojih prethodnika nije se bavio srednjovjekovnim latinitetom. Troje mladih uputio sam prema arhivu i troje je doktoriralo na latinskim tekstovima srednjega vijeka“, ističe prof. Lončar.

Popularizacija klasične filologije

Uz Anitu Bartulović, dr. sc. Ankica Bralić doktorirala je na temi „Srednjovjekovni latinski u dalmatoromanskome ozračju: nominalna fleksija u zadarskim ispravama X. i XI. stoljeća“, a dr. sc. Linda Mijić obranila je disertaciju „Latinitet inventara Veličajne općine zadarske Državnoga arhiva u Zadru (godine 1325. - 1385).“

Dr. sc. Diana Sorić obranila je doktorski rad pod naslovom „Obiteljska korespondencija Antuna Vrančića: kritičko izdanje rukopisa i jezičnostilske osobitosti“.

„Ona se“, objašnjava prof. Lončar, „bavi renesansnim latinitetom. Uzela je za temu Antuna Vrančića i prva pobrojila njegova pisma. Nepoznata je činjenica da je očuvano oko 800 Vrančićevih pisama.“

Dr. sc. Teuta Serreqi Jurić, na neki način, nastavila je Lončarev rad i doktorirala na Porfirogenetovim djelima. Napravila je velik posao pišući disertaciju na temu „Usporedba jezično-stilskih osobitosti Porfirogenetovih djela 'Vita Basili' i 'De thematibus'“.

„Problem je u tome što su ta Porfirogenetova djela pisana veoma različitim stilovima. Dr. Jurić proučila je ta dva djela te ih pokušala usporediti i vidjeti je li uopće moguće da ih je pisao isti čovjek. Na kraju, nije dokazala da ih je pisao isti čovjek, ali se pokazalo da bi mogla biti riječ o

istoj ruci, s tim da je jedno djelo pisano kićenim stilom, zbog vrste književnosti kojoj pripada, a drugo skromnijim stilom“, govori Lončar. Doc. dr. sc. Nada Bulić napisala je disertaciju pod naslovom „Smisaonoznačevno ishodište filozofskoga svjetonazora Hermana Dalmatina“.

„Umijeće varijacije u Aristonetovim 'Ljubavnim pismima', tema je disertacije dr. sc. Sabire Hajdarević...“

Dr. sc. Milenko Lončar velik napor ulaže i u popularizaciju klasične filologije. U tom je smislu pokrenuo kazališnu radionicu kako bi se srednjoškolce na ležerniji način privuklo antici i staroj književnosti.

Studenti klasične filologije već godinama svako proljeće organiziraju Antičke dane na kojima prikazuju predstave starih autora, organiziraju pjesničke večeri, predavanja i slično.

Svojedobno su u sklopu Antičkih dana izveli i Aristofanovu „Lizistratu“, koja ga je toliko oduševila da je odlučio i sam pokušati nešto slično. O tome prof. Lončar kaže:

„Kad sam predložio kolegij Antička kazališna radionica za sve godine i odjele, javilo se 15 ljudi pa smo polako napravili i predstavu koju sam režirao i minimalno prilagodio tekst izvrsna Škiljanova prijevoda. Riječ je o 5. stoljeću prije Kr., o vremenu Peloponeskog rata kada su se Atena i Sparta sukobile za prvenstvo, primat u tome tko će voditi grčki svijet. Aristofan je htio ismijati sukobljene strane, osobito svoju, atensku stranu, ali načelno, namjeravao je prikazati sukob grčkih gradova. Nama ta imena danas malo govore pa sam umjesto grčkih sukobljenih gradova stavio hrvatske zaraćene stranke.

Nitko od mojih prethodnika nije se bavio srednjovjekovnim latinitetom, a zadarski arhiv krcat je dokumentima iz toga razdoblja. Troje mladih uputio sam prema arhivu i sve troje je doktoriralo na latinskim tekstovima srednjega vijeka

U predstavi su glumili samo studenti, a glavni lik igrao je student psihologije Ante Jurić koji bi, prema pokazanome, mogao biti profesionalac“, priča profesor o predstavi u kojoj su, među ostalim političarima, ismijavali i Sanađera.

Antička dramska skupina Sveučilišta u Zadru 2015. u dvorištu zadarske Citadele izvela je tako kazališnu predstavu „Aristofanova IRENA iliti Gospa Mirogojska“, koju su režirali Milenko Lončar i Dubravko Matković.

Ove je godine Antička dramska skupina 14. lipnja izvela kazališnu predstavu „Aristofanovi Oblaci nad Ravnim Kotarima“.

U 'Oblacima' i Milanović i Karamarko

„Ove godine izveli smo predstavu 'Oblaci', također Aristofanov tekst, a glavna tema je otac koji je u dugovima zbog sina. Sin troši na konje, a otac želi ići u školu da bi naučio kako prevariti vjeronike. Ovdje sam konje zamijenio nogometom i klade-njem da bude aktualnije, a priča ide tako da otac nauči govor kojim može pobiti istinu i ne vratiti dugove“, pojašnjava pročelnik Lončar.

Budući da je Aristofan politički pisac koji se ruga na račun konkretne situacije i konkretnih ljudi, imenom i prezimenom, Lončar je, adaptirajući tekst, povukao paralele s našim političarima, suvremenicima, pa u „Oblacima“ ima i Kolinde Grabar Kitarović, i Milanovića i Karamarko. „Ta je predstava igrana u dvorištu studentskoga restorana, sredinom lipnja kada su ispiti. To je studentima ispit - antička kazališna radionica. Uspjeli smo nasmijati publiku, lijepo su nam pljeskali...“

Kao što je lani po svojim glumačkim kvalitetama iskočio student

Ante Jurić, tako je ove godine u ulozi antičkoga seljaka, oca nestašnoga mladića, bila prekrasna studentica Stela Frančišković. Svi su je prepoznali kao izvrsnu. Iako smo amatersko kazalište, publika nas je s nekom toplinom doživjela i prihvatila, čak i naše pogreške.

Napis na Večeneginoj grobnici

Dogovorili smo gostovanje i u katoličkim školskim centrima u Visokom i Travniku, gdje se uče latinski i grčki, odakle nam, uostalom, i dolaze mnogi studenti. Mislim da je to na neki način promidžba studija i dobar način da studenti upoznaju grčku književnost, ne u originalu nego prilagođenu našem vremenu“, kaže dr. sc. Milenko Lončar. U međuvremenu gostovanje je vrlo uspješno i ostvareno.

U posljednje vrijeme prof.

Lončar bavi se latinskim napisom koji ukrašava grob opatice samostana benediktinki sv. Marije u Zadru Večenega, kćeri Čike koja je utemeljila samostan Sv. Marije.

„Bavim se tekstom na Večeneginoj grobnici, vrhunskim spomenikom koji nema usporedbe u Dalmaciji. Večenega je bila zadarska patricijka, možda čak i nećakinja kralja Petra Krešimira IV. Patricijsko, kraljevsko držanje vidi se i na njezinoj vrlo otmenoj grobnici s četiri napisa...“, otkriva prof. Lončar koji će uskoro objaviti svoj najnoviji znanstveni rad u zborniku. (zgt)

dr. sc. Sanja Smoldlaka Vitas rođena je 1979. godine u Splitu. Grčki jezik i književnost i filozofiju diplomirala je 2004. na Sveučilištu u Zadru, a treći predmet, Latinski jezik i rimsku književnost, diplomirala je 2006. također na zadarskome sveučilištu.

„Kako sam se od prvoga dana studija zaljubila u grčki, odnosno klasične jezike, odlučila sam upisati i latinski. Završila sam oboje, nakon čega sam dobila posao kao asistentica na Odjelu za klasičnu filologiju. Prema ugovoru, bila sam dužna upisati poslijediplomski studij, ali me u tom razdoblju uhvatila reforma visokoga školstva pa u Hrvatskoj nisam imala što upisati kao klasični filolog“, govori Sanja Smoldlaka Vitas.

Stoga je 2006. upisala poslijediplomski magistarski studij na Filozofskome fakultetu u Skoplju. U dogovoru s dr. sc. Milenkom Lončarom s Odjela za klasičnu filologiju u Zadru, koji je želio da se netko bavi mikenskim jezikom, upisala se na studijski program mikenske kulture.

Mikenske pločice

„Otišla sam studirati u Makedoniju gdje sam upoznala, sada nažalost pokojnoga, akademika Ilievskog, koji je bio među pionirima mikeneologije“, kaže Smoldlaka Vitas.

Ilievski je, nakon što je, od 1951. do 1953., arhitekt Ventris dešifrirao linearno B pismo te s klasičnim filologom Johnom Chadwickom protumačio dokumente njime ispisane, doktorirao na mikenskome jeziku 50-ih godina prošloga stoljeća i postao svjetski autoritet za taj jezik.

„Mikenske su pločice administrativni dokumenti. Riječ je o šturome diskursu, nema tu rečenica, tekst se uglavnom svodi na poobiman popis osobnih imena. Kako su u njima sadržani i pridjevi i imenice, iz tih imena izvlačimo mikenski jezični korpus. Imena su složena poput, primjerice, imena Miroslav u hrvatskome jeziku. Riječ je o indoeuropskome tipu imena koja se slažu kako u slavenskim jezicima, tako i u grčkom. Tako su se slagala i mikenska imena“, kaže Sanja Smoldlaka Vitas koju je zapravo profesor Ilievski uputio u tajne mikenskoga jezika.

„U Skoplju sam imala dobroga učitelja, prof. Ilievskog, a mentor na poslijediplomskome bila mi je

Odjel klasične filologije - 60 godina

U povodu 60. godišnjice osnivanja, Odjel za klasičnu filologiju organizira i znanstveni simpozij na koji će, kako kaže prof. Lončar, pozvati kolege iz Hrvatske i zemalja s kojima surađuju, uglavnom iz okruženja, Slovenije, BiH i Makedonije, ali i iz svijeta.

Naime, Krešimir Vuković, bivši student Sveučilišta u Zadru na Odjelu klasične filologije, doktorirao je na Sveučilištu u Oxfordu i tamo predaje. S predavačem Danielom Nečasom Hrastom objavio je članak u uglednom svjetskom časopisu. Hraste je svojim znanjem i neformalnim ponašanjem postao maskota zadarske klasične filologije, no zato mu nije lako biti šef koji je odgovoran za posao.

„Krešo Vuković na taj će skup dovesti svjetsku kremu klasičnih filologa, ljude iz SAD-a i Londona. On redovito navratu u Zadar, nadamo se da će se jednoga dana i vratiti. Kako je to prvi simpozij koji organiziramo, smatramo sam da bismo trebali pozvati samo uski krug ljudi koje znamo, da pokažemo da smo stasali i ozbiljno radimo, ali to je, čini se, znatno prerasio moja početna nadanja“, zaključuje prof. dr. Milenko Lončar.

MR. SC. SANJA SMODLAKA VITAS, PREDAVAČ NA ODJELU ZA KLASIČNU FILOLOGIJU

Hrvatska riječ *štrop* bilježi kontinuitet još iz mikenskoga jezika

njegova desna ruka prof. Ratko Duev, tako da smo nastavili surađivati na toj razini.“

Sanja Smodlaka Vitas magistrirala je prije tri godine na temu „Pomorstvo Mikenjana u njihovim pisanim dokumentima“.

„U svome magistarskom radu bavila sam se osobnim imenima koja u sebi sadrže riječi za more, brod i slično, osnove terminologije iz područja brodogradnje. Iz tekstova se može vidjeti da je mikenska vladarska palača nadzirala brodogradnju, imala je i svoje brodove. No, nije sasvim jasno je li riječ o određenim privatnicima koji su vlastitim brodovima obavljali trgovačke poslove za palaču ili je to radila država. Načelno, tekstovi pokazuju da je vladarska palača imala organiziranu obranu i svoju brodsku flotu, ali nema nikakvih zapisa o tome da je imala vlastitu flotu za potrebe trgovine. Na čelu palače bio je (w)anax, što na klasičnome grčkom znači vladar. (W)anax je bio na vrhu, a basileus je rangiran ispod (w)anaxa“, objašnjava Smodlaka Vitas.

Nakon magisterija upisala je poslijediplomski doktorski studij i sada radi na doktoratu s temom iz pomorstva Mikenjana. Iako se kao filologinja bavi jezikom, za doktorski rad izabrala je kulturološku temu.

Obrazac imenovanja

Kako u antici, pa i danas, pomorstvo i brodarstvo čine veoma važnu ulogu u gospodarstvu i ekonomiji, Sanja Smodlaka Vitas u svojim istraživanjima pokušava rekonstruirati pomorsku djelatnost koja je za Mikenjane bila iznimno važna. U potrazi je za mikenskim riječima koje mogu

uputiti na pomorsku aktivnost ili nazive za more, pomorstvo, brod ili dijelove broda, unatoč tome što pomorski dokumenti koji se odnose na pomorstvo nisu očuvani na pločicama ispisanim linearnim pismom B.

„Cilj mi je ne samo rekonstruirati pomorstvo kao takvo, nego utvrditi kako se ta djelatnost odvijala u mikenskoj civilizaciji koja je u brončano doba bila visoko razvijena - imali su jako gospodarstvo i bili dobro administrativno uređeni. Korpus mikenskih riječi, važan za pomorstvo, uspoređujem, naravno, najprije s klasičnim grčkim, što je u pravilu potvrda, zatim s latinskim i, na kraju, dolazimo do hrvatskoga pomorskog nazivlja“, kaže i dodaje kako je pomorski rječnik zapravo općeniti mediteranski. Hrvatski je jezik, naime, pomorski rječnik preuzeo od Mlečana, ali taj je rječnik i do Mlečana odnekud došao...“

Pa ipak, bez obzira na to što se predmet istraživanja Sanja Smodlake Vitas smatra više međunarodnim i što naoko nema velike koristi za Hrvatsku, prostora za istraživanje ima, pogotovo stoga što je slavenski svijet zapostavljen u sklopu indoeuropeistike. „Nastojat ću iz mikenskoga izvući što više da bih mogla usporediti mikenski i klasični grčki s hrvatskim“, ističe, napominjući kako se iz mikenskoga „može izvući mnogo sitnica, naoko nebitnih stvari iz kojih se zatim može složiti mozaik da bi se dobila neka šira slika“.

Od e-to-ro-qa-ta do štropa

„Struktura jezika i način na koji indoeuroopski narodi, ili ljudi općenito, formiraju riječi za-

nimljivost je sama po sebi. U mikenskome imate, primjerice, na jednoj pločici opisan namještaj u palači. Na toj pločici evidentira se koliko je komada namještaja u palači, kako izgleda i u kakvome je stanju. Zapisano je i to da je jedan komad namještaja ukrašen akvamarinima. Riječ je o mineralu (dragom kamenu) koji ima boju morske vode pa je stoga i nazvan akvamarinom - morska voda, a ustvari taj je naziv nastao u novome vijeku. Jednako tako, morska se voda i u mikenskom jeziku piše tom složenicom. Od mikenskoga razdoblja pa do novoga vijeka Grci i Rimljani to su nazivali sasvim drukčije. Riječ je a2-ro-u-do-pi. a2-ro je od grčkog hals, u-do od hydor što je voda, hals i hydor, more i voda, morska voda. Dakle, stalno funkcionira isti obrazac imenovanja, imamo morsku vodu u 14. stoljeću prije Krista za opisivanje dragoga kamenja i to isto opet nalazimo u 17. i 19. stoljeću.“

O tome imaju li neki hrvatski nazivi iz brodarstva i brodogradnje veze s mikenskim jezikom, Sanja Smodlaka Vitas govori: „Postoje određeni prije-

pori o tome jesu li neki tekstovi na mikenskim pločicama, pisani linearnim pismom B, vezani za brodogradnju ili obnovu hrama. Nema, naime, teksta koji se može pročitati bez problema. Ali, recimo da su to fragmenti. S obzirom na to da slogovno pismo linear B ne odgovara u potpunosti grčkome, teško je prepoznati o kojoj se riječi radi. No, ima jedna sitnica. Na jednoj pločici napisano je e-to-ro-qa-ta, mikensko je qu poslije u grčkome prešlo u p. To bi se moglo tumačiti kao *entropatas. Na pločici je napisano koliko komada toga ima u vladarskoj palači i pored toga je ideogram. Nije neuobičajeno da na pločici imate riječ za naziv nekog predmeta i da ideogram stoji za isti taj predmet kao potvrda toga o čemu je riječ. I pored tog e-to-ro-qa-ta, dakle, stoji jedan znak, sličan omči, a e-to-ro-qa-ta se tumači kao da jest omča. Ono što je u grčkome tropos i strophos, a u latinskome stroppus, u hrvatski je došlo kao štrop. Riječ je o komadu špage, konopca kojim se privezuje veslo za škaram, vilicu na čamcu o koju se pričvršćuje veslo. Dakle, imamo potvrdu kontinuirane upotrebe iste riječi tek s malim modifikacijama, odnosno od 14. stoljeća na Mediteranu imamo praktički isti naziv za taj gotovo najsitniji dio broda“, zaključila je Sanja Smodlaka Vitas. (I. Radoš)

Ono što je u grčkome tropos, a u latinskome stroppus, u hrvatski je došlo kao štrop - komad konopca kojim se privezuje veslo za škaram, vilicu na čamcu o koju se pričvršćuje veslo

DR. SC. NIKOLA VULETIĆ, IZVANREDNI PROFESOR U CENTRU ZA JADRANSKA ONOMASTIČKA ISTRAŽIVANJA, ANGAŽIRAN NA PROJEKTU IZRADE JEZIČNOGA ATLASA POMORSKE I RIBARSKJE BAŠTINE

Zadnji je čas da zabilježimo naš ugroženi 'jezik mora'

Izv. prof. dr. sc. Nikola Vuletić rođen je 1979. godine. Studirao je francuski jezik i književnost i ruski jezik i književnost. Prema znanstvenoj vokaciji i temama koje ga zanimaju je romanist, ali u području njegova znanstvenog interesa je i istraživanje te analiza romanizama u hrvatskoj dijalektalnoj građi.

Hrvatski govori, otočni i obalni, u prvome redu, prepuni su romanskih posuđenica. Tako su, primjerice, uobičajene riječi kao što su konoba, jarbol, katriga, zatim većina naših naziva za morske životinje, gotovo svi nazivi za dijelove brodova, nazivi za ribolovne sprave... romanskoga podrijetla.

„U trenutku doseljenja slavenskoga življa, u ranom srednjem vijeku, u Dalmaciji se govorilo domaćim romanskim jezikom, skupom nepovezanih romanskih govora koje obično nazivamo dalmatskim, općenito, ili dalmatoromanskim. To je, dakle, domaći, netalijanski romanski jezik naše obale. Taj je jezik u susretu s hrvatskim i mletačkim popustio i izumro, bio je sociolingvistički slabiji i jednostavno je nestao, ali je u tom procesu izumiranja ostavio brojne tragove u hrvatskim govorima. Računa se da na našoj obali postoje hrvatski odrazi više od tisuću leksičkih jedinica iz tih izumrlih govora. Oni su koncentrirani prije svega oko Dubrovnika i Zadra te u Boki kotorskoj. Nakon toga, od 1000. godine nadalje, pojavio se mletački (veneto), koji je zahvaljujući snazi mletačke pomorske kulture i kulture gradskoga života postao veliki igrač na jezičnoj sceni.

Posve je jasno koliki je mletački pomorski jezik imao utjecaj ne samo na pomorske govore, nego i na brojne druge. Mletački je posredovao i na širenje nekih arapskih riječi na Zapad kao što je riječ *arsenal* itd.“, govori prof. Nikola Vuletić.

Posredstvom dalmatskoga romanskoga govora, ali i izravno, u hrvatski ulaze riječi izravno iz grčkoga, zbog toga što je Dalmacija bila dio Bizantskoga Carstva.

Hrvatski su govori, naime, neprocjenjiv izvor spoznaja o povijesti romanskoga leksika, a neke riječi koje nalazimo kod nas nisu očuvane niti u jednome romanskom jeziku. Vuletić navodi i primjer: „Hrvatski nazivi za lignju dolazi od latinske riječi *loligo*. Ta se riječ nije sačuvala niti u jednome romanskom jeziku, a kod nas jest.“

Upitnik - 540 pitanja

Zahvaljujući prof. dr. sc. Vladimiru Skračiću, Vuletić je uvidio i neke druge dimenzije znanstvene vrijednosti toga materijala i odlučio se postaviti, kako kaže,

odgovorno prema vlastitome zavičaju.

Nakon studija, Nikola Vuletić doktorirao je na hrvatskim nazivima za ribe dalmatskoga podrijetla. Poslije doktorata orijentirao se prema osnivanju i konsolidiranju studija španjolskoga jezika u Zadru, s portugalskim, katalonskim i galješkim lektoratom, a kada je studij utemeljen, vratio se „dalmatskome i jeziku mora“.

Izv. prof. dr. sc. Nikola Vuletić radi u Centru za jadranska onomastička istraživanja, a predaje više kolegija na Odsjeku za iberoromanske studije te još niz izbornih kolegija iz područja tradicionalnoga pomorskoga leksika i povijesti jezičnih odnosa na istočnome Jadranu.

Posljednje tri godine angažiran je na projektu izrade jezičnoga atlasa pomorske i ribarske baštine. U tu svrhu provode se terenska istraživanja pomoću jedinstvenoga upitnika, popisa pitanja, s izvornim govornicima, a dobiveni odgovori bit će prikazani i na kartama.

Profesor Skračić i Vuletić za svoju su istraživačku aktivnost, prema prijašnjim uzorima, sastavili popis od 540 pitanja prilagođenih kulturnoj, geografskoj i demografskoj stvarnosti hrvatskoga Jadrana, što je znatno manje u odnosu na broj pitanja za „Lingvistički atlas Mediterana“ koji ih je imao malo više od 800.

„Prilagodili smo se činjenici da kod nas imamo velik broj malih mjesta po broju stanovnika koja čine važna ribarska središta i važna središta drvene brodogradnje. U ostatku Mediterana to su u pravilu veća mjesta.

Tim upitnikom htjeli smo skrenuti pozornost na neke specifične aspekte tradicionalne pomorske i ribarske kulture“, objašnjava prof. Vuletić koji, dakako, odgovara i na pitanje zašto je, s prof. Skračićem, uopće počeo s tim istraživačkim aktivnostima.

Na zamisao da bi trebali napraviti jezični atlas naše pomorske i ribarske baštine došli su slijedom iskustava u terenskim istraživanjima toponimije na sjevernodalmatinskim otocima gdje su uvidjeli da naša tradicionalna pomorska i ribarska kultura postaje sve više dijelom uspomene te da su riječi kojima se ona izriče, na žalost, samo dio pasivnoga rječnika, a sve manje riječi koje svi znaju i koriste.

„Shvatili smo“, ističe prof. Vuletić, „da je zadnji trenutak da se prihvatimo toga posla. Tri smo godine obavljali sondažna istraživanja na sjevernodalmatinskim otocima. Temeljem tih iskustava sastavili smo upitnik, pustili ga u probnu uporabu u nekih desetak naselja od Raba do Žirja te ga na temelju rezultata koje smo dobili od ljudi koje smo intervjuirali, ribara i drugih, prilagodili našoj stvarnosti.“

Istraživačka mreža

Napominje kako su prof. Skračić i on odlučili izbjeći zamke ambicije. Temeljem iskustava, odlučili su se na skromniju mrežu punktova, 55 naselja, po otocima i na obali od Bakra do Cavtata, u kojima prikupljaju građu.

„Ta bi mreža idealno trebala obuhvatiti mjesta koja su istodobno i središta tradicionalno-

Naša tradicionalna pomorska i ribarska kultura sve je više dijelom uspomene, riječi kojima se ona izriče sve više su dio pasivnoga rječnika, a ne riječi koje svi znaju i koriste

Organiziranje ribarske družine

U upitniku za Vuletićeva istraživanja su i pitanja koja se odnose na tradicionalni način organiziranja ribarske družine. Budući da se zna kako je ribarska družina funkcionirala u Komizi, Salima i na Ižu, Vuletiću je stalo da istraži kako je funkcionirala u ostalim hrvatskim mjestima.

Ribarska družina je institucija koja kod nas više ne postoji, ali je nekada bila veoma važna. Još se mogu naći ljudi koji znaju kako se nazivao svaki veslač u gajeti ili leutu, koje je dužnosti imao u tom poretku, u hijerarhiji tradicionalne ribarske družine.

„Primjerice, onaj koji je veslao na krmenom veslu u nekim se mjestima zvao krmir, a u nekima nakir, i točno se znalo koje poslove obavlja. Onaj što je veslao do jarbola zvao se trastanir i točno se znalo što on radi. Bio je zadužen za montiranje jarbola, a kako je to težak posao, on je pri jedrenju za jakoga vjetra mogao sjediti, a svi ostali članovi družine morali su biti na nogama. Postoji i poslovice: 'Jarbol gori, trastanir doli.'“

Uzori za istraživanje

Velik doprinos istraživanjima leksika koji pripada pomorskoj i ribarskoj baštini dao je pokojni akademik Vojmir Vinja svojim djelom „Jadranska fauna, etimologija i struktura naziva“. Za taj je rad u drugoj polovici 50-ih godina u 175 mjesta od Istre do Ulcinja, gotovo cijele obale bivše države, prikupio nazive za ribe i ostale morske životinje i te podatke objavio 1986. Međutim, kako su prikupljene samo riječi za nazive morskih životinja, akademik Goran Filipi i profesorica Barbara Buršić-Giudici 2013. objavili su „Lingvistički atlas pomorske terminologije istarskih govora“ u kojemu su, osim naziva za morske organizme, u 20 istarskih mjesta te u Rijeci i Malome Lošinju prikupili i nazive za dijelove broda i ribarske sprave.

„Ta dva djela su nam, na neki način, uzori u ovom poslu. Osim toga, i oni su inspirirani projektom Lingvističkoga atlasa Mediterana, među čijim je glavnim pokretačima bio akademik Mirko Deanović, naš sunarodnjak. Taj je atlas trebao prikazati varijaciju pomorskoga rječnika na cijelome Mediteranu, i slavenskoga, i romanskoga, i arapskog itd. No, ta građa nikada nije pretočena u karte, projekt je zastao 70-ih godina, ali postoji inicijativa da se i to, konačno, privede kraju“, kaže prof. Nikola Vuletić.

ga ribarstva i središta tradicionalne drvene brodogradnje, što se ne poklapa uvijek. Primjerice, najvažnije ribarsko naselje na otoku Murteru su Jezera, bez premca, a najvažnije središte brodogradnje, ne samo na Murteru, nego u cijeloj sjevernoj Dalmaciji, je Betina. Najveći pak pomorski posjed i vrlo bogato pomorsko iskustvo imaju Murterini koji su većinski vlasnici Kornata. Kada radite jezični atlas, jednostavno ne možete uzeti u obzir tri susjedna mje-

Luben, agač, dut... brancin

U svojoj doktorskoj disertaciji prof. dr. sc. Nikola Vuletić analizirao je naše nazive dalmatskoga porijekla za ribe i mekušce.

„Kada bismo htjeli prikazati na karti kako se sve na hrvatskome Jadranu naziva brancin, dobili bismo razmjerno velik broj različitih leksičkih tipova. Na kvarnerskim otocima to je uglavnom luben, nešto manje brancin, na zadarskim otocima i na obali do Pakoštana, agač, u šibenskoj zoni, kako na obali tako i na otocima, dut, u srednjoj Dalmaciji, i na obali i na otocima, lubin, na Korčuli i dalje do Dubrovnika smudut, a u Boki kotorskoj ima još jedan leksički tip, a to je ljubljaj. Nadregionalna varijanta, pomoću koje se svi razumijemo, je brancin.“

sta, morate se odlučiti za jedno od njih, a taj izbor nije uvijek jednostavno provesti. Nije lako pronaći mjesta koja bi objedinjavala sve ono što tražite i koja će pritom biti ravnomjerno raspoređena na karti. Potrudili smo se da veći broj odabranih naselja odgovara tom idealu, njih 55. Ako iskustvo na terenu pokaže da u tu mrežu treba uključiti još poneko mjesto, to ćemo, naravno, rado učini-

nastavak na 61. stranici

ZADARSKO SVEUČILIŠTE JEDINO U HRVATSKOJ NUDI KENDO, JAPANSKU BORILAČKU VJEŠTINU, KAO IZBORNI PREDMET

Kendo klub Ouka odgaja zadarske samuraje

Kendo klub Ouka osnovan je 2002. godine, punopravni član Hrvatskoga kendo saveza postao je 2004., a od 2016. surađuje sa Sveučilištem u Zadru

Doc. dr. sc. Marko Lukić, pročelnik Odjela za anglistiku, ujedno je i predsjednik Hrvatskoga kendo saveza i Kendo kluba Ouka iz Zadra.

Kendo je, naime, prošle godine uveden kao izborni predmet u sklopu Centra za studentski sport i tjelovježbu Sveučilišta u Zadru. Riječ je o jedinom sveučilištu u Hrvatskoj koje nudi kendo.

„Kolegij je koncipiran tako da nudi široke sadržaje, od sportskih aktivnosti, rekreacije kao takve do uvoda u japansku kulturu, povijest, zatim širi koncept budoa, japanskih borilačkih vještina odnosno sportova“, objašnjava doc. dr. sc. Marko Lukić.

Ističe kako je Kendo klub

Ouka povezan i s japanskim veleposlanstvom u Hrvatskoj koje podržava djelovanje kluba, no - ono što je najvažnije - aktivnosti kluba nadovezuju se na potpisivanje ugovora između Sveučilišta u Zadru i sveučilišta Kansai u Osaki. Ti ugovori podrazumijevaju akademsku, studentsku razmjenu te zajedničke znanstvene i neznastvene projekte koji bi se trebali početi realizirati sljedeće godine.

Filozofija kenda

„Kendo je japanska borilačka vještina koja se danas prakticira u malo modernijoj verziji. Potječe iz tradicije umijeća baratanja i ratovanja japanskom sabljom, katanom ili šinkenom, a proizlazi

iz obuke samuraja u razdobljima kada se nisu aktivno borili. Kad su se pripremali za borbu, samuraji su trenirali drvenim sabljama, a modernija verzija je bambusova sablja koja je načinjena od četiri letvice bambusa“, kaže dr. Lukić.

Duga je, naime, povijest kenda. Poslije Drugoga svjetskog rata zbog amerikanizacije došlo je do zabrane kenda i džuda jer su ti sportovi imali obilježje japanskoga nacionalizma. Međutim, nekoliko godina poslije kendo je opet kao oblik edukacije uveden u srednje škole te poslije na sveučilišta. Filozofija treniranja ken-

da zapravo je jačanje duha, a danas je rasprostranjen u cijelome svijetu.

U Japanu postoje dvije struje kenda, trenira se na sveučilištima i u policiji, poput drugih sportskih aktivnosti.

Zadarski entuzijasti

U Zadru je Kendo klub osnovan 2002. godine, punopravni član Hrvatskoga kendo saveza postao je 2004., a od 2016. surađuje sa Sveučilištem u Zadru.

„Sve je počelo iz ljubavi spram japanske kulture. Našla se grupica entuzijasta pa smo počeli putovati u Mađarsku, Austriju, Italiju da bismo skupili osnovno znanje. Danas u Hrvatskoj ima desetak kendo klubova, a održava se i državno prvenstvo. Ove godine bit će održano u Puli, početkom prosinca.

Tehnički direktor Hrvatskoga kendo saveza i izbornik hrvatske reprezentacije je Christian Filippi, a kako se znamo već godinama, zamolili smo ga da pomogne Hrvatskome kendo savezu. On je pristao pa obilazi hrvatske klubove, usuglašava metodologiju, razvoj i slično“, govori Lukić.

Prije dvije godine Hrvatska kendo reprezentacija i zadarski studenti sudjelovali su na svjetskome prvenstvu u kendo koje

Doc. dr. sc. Marko Lukić, pročelnik Odjela za anglistiku, predsjednik je Hrvatskoga kendo saveza i Kendo kluba Ouka iz Zadra

je održano u Tokiju. Tamo je bio i Lukić: „Naši studenti nastupali su u dvorani pred 40 tisuća ljudi. Nije ostvaren nekakav veliki uspjeh jer smo tek u počecima, ali je važno napomenuti da je naše sudjelovanje bilo popraćeno u njihovim medijima. Novinari su razgovarali s nama o tome što smo, tko smo i odakle smo. Iako izvan Japana postoji velik interes za kendo, zanimalo ih je kako to da postoji interes za kendo u Hrvatskoj koja je relativno mala zemlja. Nisu bili samo začuđeni, nego i počašćeni tom činjenicom.“

Simbolika trešnjina cvijeta

A zašto je Ouka ime kluba? Ouka, objašnjava profesor Lukić, kojega smo zatekli na treningu sa studentima i ostalim članovima u prostorijama kluba, u doslovnome prijevodu znači trešnjin cvijet. U japanskoj kulturi ouka se poistovjećuje s predanošću jer kada jednom cvijet padne sa stabla, više se ne može vratiti. Ouka stoga znači apsolutnu predanost nekoj ideji, idealu ili pak gospodaru unutar japanske feudalne kulture. Japanci, naime, imaju mitologiziran običaj promatranja i izučavanja budo kulture, odnosno kulture borilačkih vještina.

„Samuraj je društvena kategorija koja je nestala u klasičnome smislu. To su bili profesionalni vojnici, ali su zbog filozofske pozadine, koja se i održala u određenoj mjeri, bili spremni u bilo kojemu trenutku podariti svoj život za gospodara, za šoguna, bez oklijevanja. Riječ je, dakle, o apsolutnoj predanosti ideji, idealu, čovjeku, sustavu“, napominje prof. Lukić.

Njegovi „samuraji“, članovi kluba Ouka, treniraju tri puta tjedno.

Iako postoji jača dimenzija filozofije koja se nadovezuje na fizičku aktivnost, ipak je riječ o full contactu. Stoga „samuraji“ tijekom treniranja kenda nose oklope za glavu, štitnike za trup i prepone, rukavice i mač.

„Pri napadu nema zadržske, protivnika se ‘zarezuje’ svom snagom tako da je fizička sprema jedan od temeljnih preduvjeta. Pobjednik je onaj tko ostvari dva boda, odnosno, dva reza moraju biti izvršena na korektan način. Natjecanja se izvode na borilištima, parketu 9x9 metara, a dvorana mora biti 11x11 metara, s tri suca. Ako se izvrši ispravan rez i dva suca podignu zastavicu, to je postignut bod. Ispravan rez je kada se istodobno spoje duh, tijelo i sablja, uz ispravnu putanju“, zaključio je docent Lukić. (sb)

Christian Filippi, izbornik hrvatske kendo reprezentacije

Marija Dražić

studentica talijanskog i povijesti umjetnosti

Studiram talijanski i povijest umjetnosti, upisala sam drugu godinu. Kendom sam se slučajno počela baviti, svidjelo mi se i ostala sam i tako evo već jedanaest mjeseci.

Nisam mislila da će mi treniranje borilačke vještine postati tako bitno u životu jer uopće nisam sportski tip, ali kendo je mnogo više od sporta. Kendo je stil života i zbir različitih korisnih vještina, a svaki put uči se nešto novo i uvijek možeš biti bolji.

Ana Gržan

studentica psihologije

Studiram psihologiju, sada sam prva godina diplomskoga studija. Kendom se bavim od svoje 14. godine, gotovo deset godina. Za mene je kendo način života, svaka-ko mnogo više od sporta. Treniram ga upravo zbog samih vrlina koje se stječu vremenom kao što su poštenje, hrabrost, odanost i timski rad. Treninzi, koji se zasad održavaju tri puta tjedno po sat i pol, vrlo su naporni, ali na njima zaista otpustim svu negativnu energiju. Bilo bi dobro da imamo mogućnosti trenirati više i češće.

PROF. DR. SC. NEVEN SKITARELIĆ, OTORINOLARINGOLOG, OPĆA BOLNICA ZADAR, ODJEL ZA ZDRAVSTVENE STUDIJE SVEUČILIŠTA U ZADRU, DRAGOVOLJAC DOMOVINSKOGA RATA, PREDSDJEDNIK ZNANSTVENOG ODBORA SKUPA 'ZADARSKO ZDRAVSTVO I OBRANA U DOMOVINSKOM RATU 1991.'

Bilo je krajnje vrijeme da se organizira ovakav skup

Prof. dr. sc. Neven Skitarelić bio je 1991. dragovoljac Domovinskoga rata, a danas je redoviti profesor na Odjelu za zdravstvene studije Sveučilišta u Zadru. Redoviti je profesor i na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci. Na znanstvenom skupu „Zadarsko zdravstvo i obrana u Domovinskom ratu 1991.“, održanom 3. listopada 2016. godine u Novom kampusu Sveučilišta u Zadru u povodu 25. obljetnice napada na Zadar, bio je, uz doc. dr. sc. Tadu Oršolića, predsjednik Znanstvenog odbora.

Prof. dr. sc. Skitarelić pripada prvoj skupini liječnika koji su se kao dragovoljci na zadarskom području uključili u Domovinski rat 1991., a tijekom 1993. i 1995. bio je i načelnik Sanitetske službe 112. brigade HV-a.

Znanstveni skup „Zadarsko zdravstvo i obrana u Domovinskom ratu 1991.“ održan je tek 25 godina od početka agresije?

Dobro je što se znanstveni skup „Zadarsko zdravstvo i obrana u Domovinskom ratu 1991.“ održao. To je vrlo važno jer mi

nedovoljno govorimo o našoj povijesti, pogotovo ovoj novijoj. U organizaciji znanstvenog skupa veliku ulogu imalo je Sveučilište u Zadru, koje je bilo glavni organizator skupa, a posebno treba istaknuti pomoć u organizaciji skupa rektorice prof. dr. sc. Dijana Vican i prorektora prof. dr. sc. Josipa Faričića. Takve znanstvene skupove nije jednostavno organizirati, osobito one koji su vezani za Domovinski rat. Naime, takvi skupovi vraćaju nas u prošlost i svima koji su svjedočili tome vremenu uskovitlaju brojne emocije jer svi smo na to razdoblje ponosni, ali istodobno i vrlo osjetljivi. Ipak, dvadeset i pet godina od obrane Zadra bilo je krajnje vrijeme za ovakav skup. Nakon toliko vremena neke se stvari polako gube iz sjećanja i zaboravljaju. Neki pojedinci koji su u to vrijeme bili na istaknutim položajima više nisu ni živi, tako da je teško dobiti i sva relevantna svjedočenja...

O radu Sanitetske službe 112. brigade HV-a postoje zapisi sudionika, kao i obilna dokumentacija s podacima o ranjenim,

ozlijeđenim i poginulim pripadnicima brigade. Ti su podaci kvalitetno prikupljeni i obrađeni. Ima i nešto podataka o radu Medicinskog centra u Zadru tijekom Domovinskog rata, no svi ti podaci nisu obrađeni niti na odgovarajući način arhivirani. U tijeku su dogovori da se ta dokumentacija obradi i prenese u Hrvatski memorijalni dokumentacijski centar Domovinskog rata te da se tamo arhivira. Sve te podatke trebalo bi digitalizirati jer riječ je o vrlo opsežnoj i vrijednoj povijesnoj i znanstvenoj građi. Smatram da bi sva navedena građa trebala u prvome redu biti dostupna znanstvenoj zajednici u Zadru te da bi je, uz Hrvatski memorijalni dokumentacijski centar, svakako trebali imati i Državni arhiv u Zadru, Sveučilište u Zadru i Opća bolnica u Zadru. Na žalost, stječe se dojam da Zadar o tom dijelu svoje novije povijesti ne vodi dovoljno brigu.

Ovaj kongres jasno je pokazao da su Zadar i njegovo šire područje tijekom Domovinskog rata bili jedno od ključnih bojišta na kojemu je vođena bitka za opsta-

nak hrvatske države. Ne smijemo zaboraviti da je samo na ovome prostoru održan prometni spoj sjevera i juga Hrvatske, a da je Zadar, bez struje i vode, pune četiri godine odolijevao topničkoj vatri neprijatelja.

Nakon studija medicine u Rijeci, vraćate se u Zadar i 1989. počinjete raditi u Medicinskom centru Zadar koji je tada obuhvaćao gotovo cijelo zdravstvo današnje županije?

Radio sam tada u Službi opće medicine u Medicinskom centru Zadar, a u travnju 1991., nakon što su se počele formirati mobilne liječničke i mobilne kirurške ekipe, javio sam se dragovoljno. Od početka sam, s još desetak kolega liječnika koji su se također dragovoljno javili, bio uključen u obranu Zadra. Motivacija za odlazak na prvu crtu bojišnice u to je vrijeme bila je izuzetno jaka, osobito kod mladih liječnika, među kojima su bili: dr. Rade Škarica, dr. Ivica Vlatković, dr. Željko Čakarun, dr. Željko Čulina, dr. Damir Biloglav, prof. dr. sc. Boris Dželalija, dr. Željko Raspojić, dr. Denis Klapan, dr. Srećko Sabalić, ali i brojni drugi.

Zdravstveni vod 159. brigade HV-a 1992. Prva lijevo u prvome redu je dr. sc. Nataša Skitarelić, četvrti slijeva u prvome redu je prof. dr. sc. Boris Dželalija, a peti slijeva u prvome redu je dr. Damir Mišlov

Zdravstvena ekipa Topničko-raketnog divizionu 112. brigade HV-a i dio Zapovjedništva divizionu

Svi su oni radili u Medicinskom centru Zadar i svi su se dragovoljno javili u postrojbe HV-a. Na početku rata trebalo je mnogo toga napraviti. Prikupljao se sanitetski materijal i oprema, obavljali izvidi na terenu i procjenjivalo gdje bi se mogle smjestiti priručne zdravstvene ambulante u koje bi se u slučaju borbenih djelovanja moglo skloniti ranjenike i zdravstveno osoblje.

U međuvremenu, u Medicinskom centru Zadar formiran je i Stožer saniteta sjeverne Dalmacije?

Stožer je imao sjedište u Medicinskom centru, dakle u današnjoj Općoj bolnici Zadar, a rukovodio je pripremama zdravstvene službe za rat na prostoru sadašnje Zadarske županije, od Karlobaga do Vodica. Vodili su ga pokojni prim. dr. Ante Visković i njegov pomoćnik, prim. dr. Lovro Vukić. U početku su oni organizirali i zdravstvene ekipe za teren. Naime, već u svibnju i lipnju 1991. na zadarskom je području djelovala prva veća organizirana vojna postrojba, 112. brigada, najprije kao brigada ZNG-a, a poslije i HV-a. Nakon što je u cijelosti organizirana Sanitetska služba 112. brigade u drugoj polovini 1991., Stožer saniteta uglavnom se nastavio baviti donacijama i prikupljanjem zdravstvene i druge opreme za Opću bolnicu Zadar, ali i za HV.

Bilo je to pomalo konfuzno vrijeme?

Ovaj rat bio je sasvim drukčiji od dosadašnjih ratova. S jedne strane bila je vojska s arsenalom najmodernijeg oružja i gotovo neograničenim sredstvima, a s druge goloruk narod koji se protiv takve sile borio lovačkim puškama i karabinima. U samome početku, dok HV još nije bio ustrojen, položaje je držao uglavnom pričuvni sastav MUP-a RH. Moji prvi izlasci na teren bili su upravo s jedinicama pričuvnoga sastava MUP-a RH i postrojbama Zbora narodne garde. To se osobito odnosi na vrijeme od travnja i svibnja 1991., zatim tijekom srpnja i kolovoza kada sam boravio u Pridrazi te u rujnu i li-

stopadu kada sam bio u Stankovcima. 112. brigada HV-a počela se ustrojavati od do tada samostalnih satnija i bataljuna ZNG-a od lipnja 1991.

Jedno vrijeme proveli ste u Stankovcima?

U Stankovcima je formirana jedna samostalna bojna 112. brigade od domaćih ljudi, potpomognuta jednom manjom jedinicom djelatnika MUP-a iz Biograda koje je vodio Stipe Vukas te jednom satnijom koju su činili mladići iz Pakoštana. Tamo sam bio oko dva mjeseca, u rujnu i listopadu 1991. Tada sam i dobio službenu iskaznicu 112. brigade HV-a.

Nije bilo strogog ustroja, ali se to vjerojatno nadoknađivalo entuzijazmom?

Nama je bilo bitno da u svakom trenutku imamo dovoljan broj zdravstvenih djelatnika dragovoljaca: medicinskih sestara i tehničara te liječnika, kako bismo ih mogli rasporediti za kvalitetno zbrinjavanje ranjenih na bojišnici. Na stankovačkom području neko sam vrijeme boravio i sa 113. šibenskom brigadom HV-a. Poslije, u listopadu i studenome 1991., 112. brigada u potpunosti je ustrojena, a imala je u potpunosti ustrojen i zdravstvenu službu, koja se u ljudstvu više nije oslanjala na Stožer saniteta za sjevernu Dalmaciju. Prvi načelnik Sanitetske službe 112. brigade HV-a bio je dr. Željko Čakarun.

Kad je pri 112. brigadi formiran Topničko-raketni divizion, prebačen sam u njega od početka studenoga 1991. sve do sredine 1992. Tada je sklopljeno primirje pa sam se vratio raditi u Opću bolnicu Zadar na Odjel otorinolaringologije.

Međutim, uslijedila je oslobodilačka operacija Maslenica?

U HV su me opet pozvali u sjevernu 1993., večer prije početka operacije Maslenica. Nisu mi poslali mobilizacijski poziv, samo su me nazvali i rekli da će me čekati vozač sa sanitetskim vozilom i da se javim u nekadašnju vojarnu „Ante Banina“. Navečer,

kod dolaska, vidio sam da na položaje odlaze topovi pa mi je bilo jasno da se priprema akcija velikih razmjera.

Tijekom akcije Maslenica na širem zadarskom području izmijenile su se gotovo sve postrojbe HV-a i specijalne policije. Zbog opsega ratnih djelovanja bilo je mnogo poginulih i ranjenih koje je trebalo zbrinuti, a brojne postrojbe nisu imale vlastiti sanitet ili je taj sanitet bio malobrojan i nedovoljno dobro

opremljen. Stoga je Sanitet 112. brigade HV-a sa svojim ekipama pratio i zbrinjavao različite postrojbe stacionirane na Velebitu i u zadarskome zaleđu. Kada je dr. Željko Čakarun u drugom dijelu 1993. napustio vojnu službu, zamijenio sam ga na mjestu načelnika Sanitetske službe 112. brigade.

Tako sam u vojsci proveo cijelu 1993. Početkom 1994., kad je sklopljeno primirje, opet sam se vratio raditi kao liječnik na Odjel

Koliko god učite, postoje situacije na koje ne možete biti pripremljeni - na stankovačkom području od jedne neprijateljske granate ranjeno je devet branitelja, a jedan je poginuo; ti su ljudi bili na brisanom prostoru u rovu prema Pristegu, trebalo je doći do njih, izvući ih, a nas smo u zdravstvenoj ekipi bila samo trojica

otorinolaringologije u Opću bolnicu Zadar. Poslije, 1995. godine ponovno su me pozvali u HV za vrijeme oslobodilačke akcije Oluja, kada sam opet obnašao dužnost načelnika Sanitetske službe 112. brigade.

Zadar je početkom agresije, baš kao i ostale hrvatske gradove, bilo teško braniti s obzirom na golem prostor i snagu neprijatelja. Bilo je to iskušenje i za zdravstvenu službu?

Teren od Tribnja Krušnice do Vodica pokrivala je 112. brigada HV-a, a bile su joj pridružene razne samostalne satnije, poput Škabrnjske, Stankovačke itd. U jednom trenutku brigada je imala sedam ili osam bojni i nekoliko samostalnih satnija. Pokrivala je golem prostor, cijelu zadarsku ploču koju je, strateški gledano, bilo nemoguće obraniti s tako slabim naoružanjem.

Brojne postrojbe na razini bojni i satnija morale su imati i zdravstvenu ekipu, a nas dragovoljaca za to je tada bilo dovoljno. Za ono vrijeme bili smo i relativno dobro opremljeni: imali smo dovoljan broj sestara/tehničara, liječnika, vozača, sanitetskih vozila te dovoljne količine sanitetskog materijala i lijekova, koje nam je uglavnom nabavljao Stožer saniteta sjeverne Dalmacije. Entuzijazam zdravstvenih djelatnika bio je izuzetno visok i održao se sve do kraja Domovinskog rata. Jedino što je tada HV-u, na početku nedostajalo, bilo je oružje.

Koliko je zdravstvenih djelatnika, doktora i sestara, medicinskih tehničara, prošlo kroz sanitet?

To je veoma teško reći jer u početku HV nije bio u cijelosti ustrojen pa su ljude slali posvuda, prema potrebi. Poslije će se od dijelova 112. brigade formirati sve borbene postrojbe na zadarskom području: 134. brigada HV-a u Biogradu, 7. domobranska pukovnija, 159. brigada HV-a u Sukošanu, 164. brigada HV-a na području Starigrada kao taktička grupa, a kasnije je formirana i Logistička baza. Sve navedene formacije HV-a postupno su formirale svoje sanitetske službe, koje su se u početku popunjavale dijelom medicinskog osoblja i opreme iz 112. brigade.

Prof. dr. sc. Neven Skitarelić i prof. dr. sc. Boris Dželalija u dvorištu zadarske bolnice 1991., Skitarelić je u uniformi, nakon što je došao s terena u Stankovcima

Kako su se postrojbe formirale, u zdravstvene službe pristizali su i novi mobilizirani ljudi koji su preuzimali nove, tada osnovane postrojbe HV-a. Kada je 134. brigada HV-a preuzela područje Stankovaca, njihov načelnik saniteta, dr. Milivoj Vuletić, došao je i preuzeo sanitetsku službu. Tada sam s njim obišao cijeli teren i predao mu sve svoje planove zbrinjavanja i izvlačenja ranjenih te prihvatne improvizirane terenske ambulante s opremom. Kako sam na tom području boravio dva mjeseca prije njihova dolaska, bio sam dobro upućen u konfiguraciju terena na koji su oni tek dolazili. Dobro sam znao raspored neprijateljskih i naših postrojbi, koje su u tom dijelu bile zapravo u poluokruženju s jedinim putem opskrbe sa strane Vodica.

Kad vam je bilo najteže u ratu?

Bilo je mnogo teških trenutaka. Urezalo mi se štošta u sjećanje, na žalost, uglavnom ružni trenuci. Najviše su nas pogađale pogibije ljudi. Sjećam se pogibije Borisa Čuline u Pridragi u lipnju 1991., sjećam se i pogibije Dalsa Morića u Stankovcima, koji je nastradao nekoliko metara od mene. Bilo je teških trenutaka i za vrijeme akcije Maslenica. Najteža su ipak bila stradavanja djece. Treba znati da je na području Zadra tijekom rata ranjeno 95 djece, a 12 ih je poginulo.

Zadar je osobito bio izložen agresiji u listopadu 1991., a jaki napadi na grad uslijedili su i za Novu godinu 1992. Tada je raketirana zadarska katedrala Svete Stošije, tako da su avioni i topništvo JNA djelovali neselektivno po civilnim i vojnim ciljevima. Bilo je strašno: mnogo ranjenih građana, a crta bojišnice

bila je tada na samome ulazu u grad. Zbrinjavali smo sve koji su bili ranjeni, i vojnike i civile, a gotovo 66 % poginulih dovedenih u zadarsku bolnicu tijekom 1991. činili su civili. Ipak, ni u takvim najtežim uvjetima nismo zemarili Hipokratovu zakletvu da pomažemo svim ranjenim i ozlijeđenim pa su tako tijekom 1991. godine 7 % svih bolesnika operiranih i liječenih u Općoj bolnici Zadar činili pripadnici JNA i postrojbi pobunjenih Srba.

Vi i vaša ekipa u rujnu 1991. u Stankovcima ste spasili devet ranjenika?

U rujnu 1991. dok sam boravio u Stankovcima vodila se i bitka za Šibenik. Područje sukoba bilo je blizu nas, tako da sam i tamo svjedočio teškim borbama s tenkovskim jedinicama JNA. Bilo je tada mnogo ranjenih i mrtvih. Na stankovačkom području od jedne neprijateljske granate koja je upala u rov naših vojnika ranjeno je devet branitelja, a jedan je poginuo. Medicinski tehničar, vozač i ja sve smo ranjenike i poginulog izvukli s vatrene linije i zbrinuli. Ranjene smo sanirali na crti bojišnice i jednim vozilom zarobljenim od JNA, koje je bilo dobro opremljeno sanitetskim materijalom, odvezli ih u Šibenik. Cesta prema Šibeniku bila je tada znatno sigurnija od one prema Zadru. Svih devet ranjenika doveli smo u bolnicu i svi su ostali živi. Koliko god učite, studirate, radite i pripremate se za liječnički poziv, za takve situacije nikada niste dovoljno spremni. Stradali borci nalazili su se na brisanom prostoru ukopani u jednom rovu prema Pristegu. Uspjeli smo se do njih probiti medicinski tehničar, vozač i ja, unatoč stalnoj neprijateljskoj vatri, izvući ih s vatrene linije, zbrinuti da ne iskrvare, stabilizirati i zatim sve prevesti u šibensku bolnicu.

Kad se kaže ratna bolnica Zadar, što se podrazumijeva pod tim terminom?

U pravnom pogledu nismo nikada imali ratnu bolnicu jer nikada nije proglašeno ratno stanje, iako je, kako svi znamo, rata bilo. Ratna bolnica bila je u sastavu ove sadašnje Opće bolnice Zadar. Medicinski centar Zadar tada je zapošljavao oko 1800 radnika,

Ovaj je skup iznimno važan jer nedovoljno govorimo o našoj povijesti, pogotovo ovoj novijoj; u njegovoj organizaciji veliku je ulogu imalo Sveučilište, posebno rektorica prof. dr. sc. Dijana Vican i prorektor prof. dr. sc. Josip Faričić

Sažeci dvaju predavanja dr. Skitarelića

Na znanstvenom skupu „Zadarsko zdravstvo i obrana u Domovinskom ratu 1991.“ dr. Skitarelić održao je dva predavanja. U prvome, čiji je koautor ravnatelj Opće bolnice Zadar, dr. Čulina, govorio je o ulozi tadašnjega Medicinskog centra Zadar, tada stožerne medicinske ustanove Zadarske županije, o organizaciji i pripremama za rat te radu Opće bolnice Zadar tijekom Domovinskog rata, osobito 1991. godine. Tema njegova drugog predavanja bila je organizacija i rad Sanitetske službe 112. brigade HV-a tijekom 1991. i 1992. godine.

Prof. dr. sc. Neven Skitarelić i dr. Željko Čulina: Medicinski centar Zadar u Domovinskom ratu 1991.

Pripreme za rat u Medicinskom centru Zadar počele su krajem 1990. i početkom 1991. U travnju 1991. formirane su terenske mobilne liječničke i mobilne kirurške ekipe. Nositelj organizacije zdravstva na zadarskome području bio je Medicinski centar Zadar, tada najveća, kadrovska i tehnički najopremljenija zdravstvena ustanova. Medicinski centar Zadar imao je u to vrijeme 1850 djelatnika. Uz Opću bolnicu Zadar, obuhvaćao je Psihijatrijsku bolnicu Zemunik, Službu za hitnu medicinu, Službu opće medicine, Službu za medicinu rada i Stomatološku službu. Početkom listopada 1991. Jugoslavenska narodna armija i pobunjeni Srbi počeli su razoran napad na grad Zadar artiljerijskom vatrom s kopna, mora i iz zraka. Zbrinjavanje ranjenih bilo je otežano zbog nemogućnosti slobodnoga kretanja sanitetskih ekipa. Organizacija Opće bolnice Zadar tijekom Domovinskoga rata obuhvaćala je: prijemno trijažno odjeljenje, operacijske sale, jedinicu intenzivnog liječenja te specijalističke ambulante koje su funkcionirale i tijekom razornih napada na grad. Za najjačih napada na grad bolnica je smještena u zgradi Odjela pedijatrije, koja je jedina imala propisno sklonište. Početkom rata, 1991. u Općoj bolnici Zadar ambulantno je obrađeno 582 ranjenih i ozlijeđenih bolesnika te 271 koji su liječeni stacionarno. Tijekom 1991. u bolnicu je dovedeno 167 poginulih, od kojih je gotovo 66 % bilo civila, 28 % pripadnika ZNG-a i HV-a, oko 2 % činili su pripadnici MUP-a RH, a malo više od 4 % bilo je pripadnika JNA i paravojnih formacija pobunjenih Srba. Tijekom Domovinskog rata na području Zadra ranjeno je 95 djece, a 12 ih

je poginulo. Većina stradalih ranjena je i poginula tijekom 1991. godine. Djelatnici Medicinskog centra Zadar dali su velik doprinos u formiranju: saniteta 112. brigade HV-a (1991., Zadar), 134. brigade HV-a (1991., Biograd), 159. brigade HV-a (1992., Suškošan), 164. brigade HV-a (1992., Starigrad), 7. domobranske pukovnije, Logističke baze Zadar te u mobilnim kirurškim ekipama MUP-a RH.

Prof. dr. sc. Neven Skitarelić: Organizacija i rad saniteta 112. brigade HV-a 1991.

Pripreme za ustroj saniteta 112. brigade počinju od travnja 1991., a sanitet se formira u lipnju 1991. kada je ustrojena i 112. brigada HV-a. Zdravstveno osoblje činili su dragovoljci koji su i organizirali sanitet brigade, a poslije je redovito popunjavanje zdravstvenih djelatnika obavljano mobilizacijom. Tijekom 1991. i dijelom 1992. brigada raspoložila je znatnim brojem mobilnih i dobro opremljenih zdravstvenih ekipa koje zbrinjavaju bojišnicu od Starigrada do Stankovaca. Zdravstveno osoblje brigade zbrinjava jedinice formacije bojne, kao i manje postrojbe posebne namjene te specijalne postrojbe MUP-a. Sanitet 112. brigade bio je ustrojen prema konceptu NATO-a, prema kojemu su liječnik i zdravstvena ekipa postavljeni što bliže crti bojišnice da bi se ranjenima i ozlijeđenima što prije mogla pružiti liječnička pomoć. U 112. brigadi postojao je Sanitetski vod s četiri kompletne medicinske ekipe (liječnik, tehničar, vozač i sanitetsko vozilo) te po dvije takve ekipe u svakoj bojni 112. brigade HV-a. Brigada je imala i vlastiti stacionar sa 40 kreveta koji je omogućio da se rasterete kapaciteti bolnice u Zadru tijekom rata i da bolnica koristi svoje resurse isključivo za najteže ranjenike i bolesnike. U stacionaru je organizirano 24-satno dežurstvo liječnika i drugog medicinskog osoblja. Tijekom 1991. i 1992. godine u stacionaru je liječeno gotovo 500 ranjenih, ozlijeđenih i oboljelih pripadnika HV-a. Od toga su oko 15 % činili ranjenici stradali od eksplozija ili prostrijelnih rana, 25 % ozlijeđeni s kontuzijama, distorzijama i frakturama, oko 57 % oboljeli od upale pluća, bronha, krajnika i drugih, uglavnom infektivnih bolesti te oko 3 % vojnici s PTSP-om. Tijekom Domovinskoga rata 1991. - 1995. godine poginula su 74 pripadnika 112. brigade HV-a, a dva su nestala tijekom borbi.

nisu bile sigurne od topničkih napada. Bolnica je bila gotovo stalno pod topničkom vatrom, najviše s bivšeg austrougarskog uporišta na brdu Križ, iznad Bibinja, ali i s ostalih uporišta koje su oko Zadra držali JNA i paravojne jedinice pobunjenih Srba.

Hrvatske zdravstvene službe su, kako često ističete, tijekom rata radile prema doktrini NATO pakta?

Mi zdravstveni djelatnici u ratu smo zapravo kopirali NATO-ovu doktrinu prema kojoj su liječnik i zdravstvena ekipa postavljeni što bliže crti bojišnice, tako da pomoć ranjenicima stigne što prije. Stoga smo sa zdravstvenim ekipama bili blizu ili na samoj bojišnici, a i sama geostrateška pozicija Zadra bila je takva da je grad bio prva crta obrane, tako da pozadina u pravom smislu te riječi nije niti postojala. Četnici su bili ukopani u Crnom i na Križu iznad Bibinja, odakle su mogli izravnom vatrom gađati po gradu.

Od jednog takvog izravnog četničkog pogotka stradao je Vremenko Vukić?

Pokojni Vremenko Vukić Aga bio je naš vozač sanitetskog vozila koje je pogođeno granatom s brda Križ. Vukić je bio u sastavu zdravstvene službe 112. brigade, a prije toga bio je djelatnik Medicinskog centra Zadar. Poginuo je na magistralnom izlazu iz Zadra prema Bibinju, nakon što je izravno pogođeno njegovo jasno označeno sanitetsko vozilo.

Danas je na Odjelu za zdravstvo sedam nastavnika koji su bili dragovoljci 1991.?

Od onih koji su bili dragovoljci i sudionici Domovinskog rata na Odjelu za zdravstvene studije Sveučilišta u Zadru danas je sedam nastavnika: prof. dr. sc. Boris Dželalija, doc. dr. sc. Petar Lozo, doc. dr. sc. Ivan Bačić, doc. dr. sc. Robert Karlo, doc. dr. sc. Dražen Zekanović, dr. sc. Nataša Skitarelić i prof. dr. sc. Neven Skitarelić.

Moja supruga Nataša Skitarelić s prof. dr. sc. Borisom Dželalijom i dr. Damirom Mišlovom bila je u Sanitetskoj službi 159. brigade HV-a. Ona je, kao i mnogi drugi, otišla kao dragovoljac u Domovinski rat, nakon završetka Medicinskog fakulteta. Tada je bila liječnica opće prakse, a danas je specijalistica pedijatrijske nefrologije i radi na Odjelu za dječje bolesti u Općoj bolnici Zadar. Istodobno je i nastavnica na Odjelu za zdravstvene studije Sveučilišta u Zadru. (I. Radoš)

a bolnica malo manje, s velikim ljudskim i prostornim kapacitetima te opremom. Zgrade Opće bolnice Zadar gađane su topnički, kao i cijeli Zadar - s mora, s kopna i iz zraka. Tijekom topničkih napada bolnica je bila prebačena u sadašnju zgradu pedijatrije koja je bila uređena i otvorena nekom prije početka rata i jedina je imala pravo podzemno sklonište. O tome sam na ovom kongresu i govorio. Operacijske sale bile su u podrumu. Kad su bila stalna granatiranja, pacijente bismo prebacili u podrum, a kada bi bilo mir-

nije, prebacivali bismo ih na kat i u prizemlje.

Koja je bila uloga vojnog stacionara u Diklu?

112. brigada HV-a od početka je formirala vojni stacionar koji je bio smješten u gradskoj četvrti Diklo, i to u zgradi koja je prije rata bila odmaralište varaždinske tvornice Koka. U tom je prostoru u različitim razdobljima rata bilo i do 40 kreveta za ranjene i oboljele pripadnike HV-a, a tri liječnika, medicinske sestre i vozači s medicinskim vozilom dano-noćno su dežurali. Stacionar je

radio 24 sata, a bio je u funkciji od ljeta 1991. pa sve do Oluje, kada je u cijelosti izmješten iz Zadra. U tom su stacionaru liječeni lakše ranjeni i ozlijeđeni vojnici, dakle oni koji nisu trebali operativne zahvate ili oni koji su već operirani u bolnici pa ih je dalje trebalo zdravstveno zbrinjavati i njegovati nakon operacije ili rehabilitirati. Stacionar je omogućio rasterećenje kapaciteta bolnice koja je u to vrijeme bila preopterećena i nagurana u mali prostor zgrade pedijatrije jer okolne zgrade

DOC. PRIM. DR. SC. **PETAR LOZO**, PREDSDJEDNIK ORGANIZACIJSKOG ODBORA ZNANSTVENOG SKUPA 'ZADARSKO ZDRAVSTVO I OBRANA ZADRA U DOMOVINSKOM RATU 1991.'

Namjerno je prešućena istina o doprinosu zdravstvenih djelatnika u Domovinskom ratu

Liječnici, medicinske sestre, medicinski tehničari i vozači dali su nemjerljiv doprinos obrani domovine. Neki od njih radili su kao pripadnici saniteta u HV-u, a drugi su liječili ranjenike, civile i vojnike u bolnicama.

U čast njima 3. listopada 2016. u multimedijalnoj dvorani Sveučilišta u Zadru u Novom kampusu održan je znanstveni skup „Zadarsko zdravstvo i obrana Zadra u Domovinskom ratu 1991.“

Organizatori skupa bili su Sveučilište u Zadru (Odjel za zdravstvene studije i Odjel za povijest), Zavod za povijesne znanosti HAZU-a u Zadru, Hrvatski liječnički zbor - Zadar, Hrvatska liječnička komora - Županijsko povjerenstvo Zadar, Opća bolnica Zadar, Specijalna bolnica za ortopediju Biograd, Psihijatrijska bolnica Ugljan, Zavod za javno zdravstvo Zadar i Dom zdravlja Zadarske županije.

Predsjednik Organizacijskog odbora znanstvenog skupa bio je doc. prim. dr. sc. Petar Lozo, a predsjednici Znanstvenog odbora doc. dr. sc. Tado Oršolić i prof. dr. sc. Neven Skitarelić.

Zavod za povijesne znanosti HAZU-a u Zadru i Hrvatski liječnički zbor u povodu 25. godišnjice Domovinskog rata i napada na Zadar organizirali su i izložbu pod nazivom „Istina - slikom i zapisom zdravstveni djelatnici u Domovinskom ratu i obrani

Zadra 1991.“ Izložbu je otvorio predsjednik HAZU-a, akademik Zvonko Kusić.

Na agresiju odgovarali humanošću

Na znanstvenom skupu govorilo je oko 40 liječnika i znanstvenika. Među njima su bili i prof. dr. sc. Andrija Hebrang, ratni ministar zdravstva, prof. dr. sc. Goran Dodig, doc. dr. sc. Ante Nazor i drugi. Sudjelovala su i tri profesora s Odjela za zdravstvo Sveučilišta u Zadru: prof. dr. sc. Boris Đelalija, nastavnik na Odjelu za zdravstvene studije Sveučilišta u Zadru, član znanstvenog odbora Skupa; prof. dr. sc. Neven Skitarelić koji je održao predavanje „Medicinski centar Za-

dar u Domovinskom ratu 1991.“ (zajedničko izlaganje s dr. Željkom Čulinom) i „Organizacija i rad saniteta 112. brigade HV-a 1991.“ te doc. prim. dr. sc. Petar Lozo koji je, osim uvodnog izlaganja, prikazao i dokumentarni film „Ratna bolnica Šiška“.

Predsjednik Organizacijskog odbora znanstvenog skupa Petar Lozo (60) otkriva kako je i zašto došlo do organizacije tog skupa: „Ideja je potekla iz našega Hrvatskog liječničkog zbora. Najprije smo stupili u kontakt s razredom za povijesne znanosti HAZU-a, zatim s našom Hrvatskom liječničkom komorom. Oni su bili suorganizatori skupa, a veliku potporu pružilo nam je i Sveučilište.“ Petar Lozo, predsjednik Organizacijskog odbora

znanstvenog skupa „Zadarsko zdravstvo i obrana Zadra u Domovinskom ratu 1991.“, u svome je uvodnom izlaganju podsjetio na činjenicu da je grad Zadar početkom listopada 1991. bio domaćin IX. kongresa hrvatskih liječnika. U povodu održavanja tog kongresa Hrvatski liječnički zbor - podružnica Zadar 3. listopada 1991. postavio je spomen-ploču na zgradi u kojoj je bila smještena vojna i civilna bolnica te medicinski fakultet. Budući da je zbog rata IX. kongres hrvatskih liječnika odgođen, X. kongres održan je u Zadru krajem kolovoza 1996. godine.

Na znanstvenom skupu dr. Lozo je, među ostalim, istaknuo kako je od rata prošlo četvrt stoljeća, a „javnosti je nedovoljno poznata, prešućena, namjerno skrivana ili prenošena drukčija istina o značenju i doprinosu zdravstvenih djelatnika u pripremi i samoj obrani tijekom srpsko-crnogorske agresije“. Posljedica je to, dodao je, hrvatske intelektualne šutnje. „Oni koji su bacali cvijeće pred tenkove, koji su nas okupirali šireći zlo, mržnju i smrt, oni koji su pljačkali tuđe trude, silovali žene, ubijali djecu, starce, svećenike, liječnike, ranjenike i bolesnike, danas nam drže etičke i moralne propovijedi i predstavljaju se kao etički i moralni uzori“, upozorava dr. Lozo. „A mi smo na agresiju“, naglašava, „odgovorili ljubavlju, dobrotom i humanošću, liječili

Mnogi zdravstveni djelatnici nisu riješili svoj braniteljski status

Mnogi liječnici nisu riješili svoj braniteljski status pa zbog toga ne mogu i neće sudjelovati na prigodnim obilježavanjima događaja iz Domovinskog rata.

„Kod nas postoji određena specifičnost kakve u povijesti ratova do Domovinskog rata uopće nema. Liječnici su bili na prvoj crti obrane kao liječnici, ne s oružjem, nego sa svojim znanjem. Tamo gdje su bile najkritičnije točke, tamo gdje je opstala obrana, bila je šaka ljudi spremna žrtvovati vlastiti život, a iza tih ljudi stajao je liječnik.

Druga zanimljivost vezana uz ratni sanitet je formiranje naših kirurških mobilnih ekipa, prema čijem su uzoru Amerikanci u Iraku ustrojili svoje. Mi danas u Hrvatskoj ni to ne izučavamo u svojoj povijesti, 2000. godine taj je predmet izbačen s medicinskih fakulteta, nema ga nigdje. Nametnut je sustavni zaborav“, zaključuje dr. Lozo.

Improvizirana bolnička soba s krevetima za ranjenike

Odjel kirurgije u podrumu Pedijatrije

smo njihove zarobljene vojnike, Jugoslavene i četnike. Zbrinjavali smo njihove civile, starce, bolesnike, trudnice i porađali njihovu djecu te skrbbili o njima kao da su naša.“ Znanstvenim skupom, smatra dr. Lozo, skreće se pozornost na važnost i doprinos zadarskoga zdravstva u obrani grada i šireg prostora: „Prvi u Hrvatskoj na ovakav način, tijekom obilježavanja obrane svoga grada dajemo dostojno i zasluženo mjesto zdravstvenim djelatnicima. Oni su ugradili svoje časno djelo u temelje Lijepe naše.“

Pripreme za rat

Početak srpsko-crnogorske agresije na Hrvatsku, zadarski liječnici dragovoljci, nakon nekoliko ilegalnih sastanaka, organizirali su Stožer saniteta sjeverne Dalmacije. Zapovjednik Stožera bio je, danas pokojni, primarijus Ante Visković, a za njegova zamjenika izabran je primarijus Lovre Vukić. Izabrano je više pomoćnika zapovjednika Stožera saniteta, npr. pomoćnik za mobilne kirurške anesteziološke ekipe, koje su išle na teren sa specijalnim postrojbama MUP-a. Pomoćnik zapovjednika Stožera saniteta za sustav prikupljanja lijekova bio je mag. farmacije Ante Božulić itd.

Celnici Stožera zaključili su da je potrebno pripremiti lokacije za nekoliko ratnih bolnica jer se do najbliže ratne bolnice, one u Splitu, najbrže moglo doći tek za dva sata Jadranskom magistralom. Zbog toga je predviđeno da jedna od pričuvnih lokacija za zadarsku bolnicu bude Biograd, a računalo se i na korištenje šibenske bolnice, iako je i Šibenik tada bio pod udarom. Ako dođe do presijecanja Jadranske magistrale prema Splitu, pričuvni pravac predviđen je preko oto-

ka Ugljana. Ratna bolnica funkcionirala je neko vrijeme i u Psihijatrijskoj bolnici Ugljan. Kako je prema sjeverozapadu najbliža bolnica bila u Rijeci, do koje se podvelebitskom magistralom moglo doći najbrže za tri sata, Stožer je na tom pravcu predvidio tri lokacija za ratne bolnice - Posedarje, Starigrad i Lukovo Šugarje. Određen je i pričuvni pravac preko otoka Paga.

U napadu na Zadar 3. listopada 1991., kada su hrvatski liječnici trebali biti u Zadru u povodu IX. kongresa hrvatskih liječnika, agresorska je vojska prvi put upotrijebila dalekometnu artilje-

riju. Izravno je pogođena bolnica, dječji odjel, ginekologija. No, pogođena je i pričuvna ratna lokacija u Posedarju, a hotel Alan u Starigradu je raketiran. Dr. Lozo se prisjeća kako je počelo: „Krajem kolovoza, kad je postalo očito da slijedi obrana pred agresijom, iz Rijeke, gdje smo bili na kraju specijalizacija, vratili smo se kolega Edgar Domini i ja. Odmah smo se kao dragovoljci stavili Stožeru na raspolaganje. Kako je kolega Domini bio specijalizant kirurgije, njega su odmah uključili u rad na odjelu. Meni je prim. Visković zapovjedio da odem u Pag i tamo, zbog

napada na tajne lokacije ratnih bolnica u Posedarju i Starigradu, otvorim ratnu bolnicu.

Ratne bolnice

Zbog siline neprijateljskih napada i brzine razvoja događaja, nisam dobio i pisanu zapovijed za otvaranje ratne lokacije. Kako nisam sudjelovao u izboru lokacije, niti sam znao gdje se nalazi, morao sam tražiti gdje je predviđen smještaj bolnice. Dr. Ivo Šupraha, koji je ispred Kriznog stožera općine Pag bio određen da vodi ratno zdravstvo, sudjelovao je u izboru ratne lokacije pa nas je on odveo, i to u jedno odmaralište ljubljanske općine koje se zvalo Šiška i taj je naziv ostao do kraja rata“, prisjeća se dr. Lozo. Organizatori ratne bolnice u Pagu u početku su imali velikih problema - nije bilo struje, vode ni hrane, ali ni opreme.

„Obratio sam se pokojnomu župniku Frani Mandiću pa je dogovoreno da se hranimo kod časnih sestara benediktinki. Trebalo je osoblju osigurati hranu, a svi smo bili bez novca jer nismo došli na odmor, nego spašavati ljude. Radili smo po cijeli dan, a nisam bio siguran kako osigurati struju, hranu i vodu. Morao sam osigurati struju za rad uređaja, telefon i vezu s vojskom, a dok smo slušali topovsku paljbu nad Zadrom, od mene su tražili pisane zapovijedi. Strašno“, govori dr. Lozo.

Nakon uspješnog rješavanja tih i takvih problema, uskoro me primarijus Visković pismeno imenovao zapovjednikom Ratne bolnice „Šiška“ i svojim pomoćnikom za ratne bolnice. Sudjelovali smo i priskočili u pomoć kad je bilo najkritičnije u Gospiću. Sanitetske su ekipe bile zatrpene ranjenima koje se tada vozilo u Rijeku pa je uskoro uz-

Improvizirana soba za intenzivnu njegu

Zgrada Pedijatrije oštećena u granatiranju

manjkalo i vozila i ljudstva. Tada smo mi iz Šiške otišli s dvoje kirurga i anesteziologom, organizirali prihvatni trijažni stacionar, gdje smo odmah zbrinjavali sve lakše, a samo one najteže u stabiliziranom stanju transportirali dalje. Radili smo 24 sata bez prekida i tako smo uspjeli spriječiti kolaps i zagušenja uspostavom normalne sanitetske evakuacije.

Kroz prvu Šišku prošlo je oko 980 pacijenata, a obavljeno je više od 300 kirurških zahvata.

Dr. Lozo posebno se prisjeća jednoga teškog zahvata, o kojemu su izvijestili i na kirurškom stručnom skupu: „Jednom našem vojniku je bila presječena plućna arterija, obavljena mu je otvorena operacija na plućima i život mu je spašen.“ Tako su, ističe, pridonijeli stručnoj spoznaji o iznimnoj važnosti vaskularnog kirurga u ratnim bolnicama.

„Zadar je dao golem doprinos obrani zato što smo mi imali najdužu bojišnicu, praktički od Karlobaga preko Biograda, prema Šibeniku. Naše kirurške mobilne ekipe pratile su specijalne postrojbe policije. Sudjelovale su i na najzahtjevnijoj bojišnici, na Velebitu, a pokrivale su i ratnu bolnicu u Lukovu Šugarju. Koliko je dobro bio organiziran Hrvatski sanitet, govori i podatak da su Amerikanci kopirali ustroj naših mobilnih kirurških ekipa.

Na Velebitskoj bojišnici su dragovoljci iz ratne bolnice Šiška bili 18 mjeseci, a svoj su ratni put završili u Kninu“, zaključio je doc. prim. dr. sc. Petar Lozo. (ir)

IX. kongres hrvatskih liječnika 1991.

Dana 3. listopada 1991. trebao je biti održan IX. kongres hrvatskih liječnika u Zadru, ali je odgođen u posljednji trenutak zbog očite ratne opasnosti.

„Taj je kongres za nas bio veoma važan zato što je bilo planirano da se podigne spomen-ploča u zgradi u kojoj je bila vojna bolnica od 1611.-1804., potom civilna bolnica do 1887.g. Prvi Medicinski fakultet u Hrvata i na ovom zemljopisnom prostoru otvoren je u Zadru 1806. godine. Sačuvana je diploma liječnika koji je prvi diplomirao na ovom fakultetu. To je bio Julije Pinije, čiji lik i djelo treba oteti zaboravu. Posebice je značajan njegov doprinos u borbi protiv malarije. Iako je prvi Hrvat koji je diplomirao i stekao diplomu na hrvatskome teritoriju i koji je kao liječnik cijeli svoj život proveo radeći u Zadru, Šibeniku, Splitu i Skradinu, nažalost, sustavno je zaboravljen, njegove ulice nigdje nema. Moramo afirmirati doprinos

ljudi koji su utkali sebe u naš prostor, dali nam svoje znanje i život“, kaže dr. Lozo.

Nakon rata, 1996., održan je X. liječnički kongres na kojemu se u Zadru okupilo 700 hrvatskih liječnika.

„Cijeli jedan dan bio je posvećen Domovinskom ratu. Tada su zadarski liječnici izložili više od 20 referata u kojima je prikazan razvoj saniteta u Zadru. Unatoč činjenici da tjedno preko liječničkih udruuga prođe i do milijun kuna, ti radovi nisu tiskani. Pisane radove danas ne možemo pronaći, a predsjednik Kongresa, prof. Dražančić, koji je tada napisao otvoreno pismo u kojem je upozoravao da ti radovi nisu objavljeni, iako su prikupljeni, danas je pokojni.

Stoga je ovaj znanstveni skup bio izniman uspjeh, ljudi nakon 25 godina ponovno pišu iste stvari, već napisane ali nesačuvane.“

Dr. Lozo predao dokumente Memorijalno-dokumentacijskom centru Domovinskog rata

Dokumentarne materijale o Ratnoj bolnici Šiška u Pagu dr. Lozo predao je dr. sc. Anti Nazoru, ravnatelju Hrvatskog memorijalno-dokumentacijskog centra Domovinskog rata. Time su, objasnio je, htjeli pružiti primjer i svim ostalim zdravstvenim djelatnicima koji imaju privatne arhive - predajte dokumente Dokumentacijskom centru da budu sačuvani!

„Mnogi ljudi koji su dragovoljno sudjelovali u obrani bili su razočarani poslijeratnim odnosom prema njima. Mnogi su se povukli i drže materijale samo za sebe, a mi smo ih htjeli spasiti od zaborava“, govori dr. Lozo o odluci da dokumentarne materijale o ratnoj bolnici Šiška preda Dokumentacijskom centru. To je, naime, jedini način da ih se sačuva, kvalitetno zbrine te prepusti istraživačima i povjesničarima.

„Mnogo je otvorenih pitanja koja traže odgovore. Kako je moguće da nakon blistavog i časnog do-

prinosa u Domovinskom ratu koji su dali zdravstveni djelatnici sve to bude zaboravljeno?!“, pita se dr. Lozo. Ističe primjer Ante Paleke, čovjeka koji je kao službeni fotograf bolnice za vrijeme rata svojim fotografijama dokumentirao razaranja Zadra, bolnice, pokolj u Škabrnji...

Tako je Paleka, po vlastitim riječima, napravio oko 30.000 neprocjenjivih dokumentarnih fotografija. Da bi to napravio, često je riskirao i život. Poslije rata se razbolio, a kako mu nije priznat status hrvatskog branitelja, bio je jako ogorčen. Umro je, pa mu ni njegova obitelj ništa nije dobila. Danas ne znamo gdje su nestali ti negativni.

I mnogi liječnici su ogorčeni. Neki se osjećaju iskorištenim, pa ne žele sudjelovati ni u kakvim događajima, vide spas u mirovini, bave se poljoprivredom, ribolovom....“

Posljedica je to hrvatske intelektualne šutnje jer oni koji su bacali cvijeće pred tenkove, koji su nas okupirali šireći zlo, mržnju i smrt, oni koji su pljačkali, silovali žene, ubijali djecu i starce danas nam drže etičke i moralne propovijedi i predstavljaju se kao etički i moralni uzori

OD 19. DO 21. SVIBNJA 2016. ODRŽANI XX. DANI PSIHLOGIJE, A PROF. DR. SC. FILIP DE FRUYT S BELGIJSKOG SVEUČILIŠTA ODRŽAO PRVO STRUČNO PREDAVANJE

Nikada u svojoj karijeri nisam imao ljepši put od hotela do predavaonice

Na Sveučilištu u Zadru od 19. do 21. svibnja 2016. održani su XX. Dani psihologije. Taj međunarodni znanstveno-stručni skup već 38 godina organizira Odjel za psihologiju Sveučilišta u Zadru. Međutim, ove godine Odjelu se u organizaciji pridružilo i Hrvatsko psihološko društvo.

Međunarodni znanstveno-stručni skup Dani psihologije već je odavno prerastao lokalne i regionalne okvire. Dani psihologije postali su međunarodni znanstveni skup. Uz psihologe, skup uvijek privlači i stručnjake iz drugih znanosti - sociologije, medicine, pedagogije itd. U sklopu programa Dana psihologije održana su tri tematska simpozija, dva okrugla stola i četiri radionice. Ove godine bilo je oko 400 prijavljenih autora i više od 150 aktivnosti te nekoliko stotina stručnjaka. I ove godine u Zadar su došli ugledni izlagači kao što su prof. dr. sc. Filip De Fruyt (belgijski Ghent University), prof. dr. sc. Malcolm MacLachlan (irski Trinity College), prof. dr. sc. Eilish McAuliffe (irski University College) te prof. dr. sc. Vesna Vlahović Stetić (Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu)

Prvo stručno predavanje održao je prof. dr. sc. Filip De Fruyt pod nazivom *Multiple lights on the dark side of personality*.

„Čast mi je danas biti ovdje. Priznajem da nikada u svojoj karijeri nisam imao ljepši put od hotela do predavaonice. Ovaj

divni pogled odmorio me i nadahnuo“, rekao je prof. dr. sc. Filip De Fruyt.

Ana Slišković, docentica na Odjelu psihologije i tajnica Organizacijsko-programskog odbora XX. Dana psihologije,

istaknula je da se trodnevni međunarodni znanstveno-stručni skup u Zadru održava već 37 godina, a privlači psihologe i stručnjake srodnih znanosti iz zemlje, regije i inozemstva.

„Ove godine imamo plenarne

predavače iz Irske, Belgije i Hrvatske, a pripremili smo mnoštvo zanimljivih simpozija, radionica, usmenih priopćenja te predstavljanja naših izdanja, odnosno autora sa Sveučilišta“, rekla je docentica Ana Slišković.

U sklopu programa održana su tri tematska simpozija, dva okrugla stola i četiri radionice; bilo je oko 400 prijavljenih autora, više od 150 aktivnosti te nekoliko stotina stručnjaka

USPJEŠNO ZAVRŠEN ZNANSTVENO-ISTRAŽIVAČKI PROJEKT
RAVNATELJ: PROFESIJA I KVALIFIKACIJA, A NE FUNKCIJA

Profesionalizacija i depolitizacija zanimanja ravnatelja odgojno-obrazovnih ustanova u RH

Ravnatelj: profesija i kvalifikacija, a ne funkcija naziv je uspješno završenog znanstveno-istraživačkog projekta koji je realizirao stručni tim sa Sveučilišta u Zadru u suradnji s kolegama s Ekonomskog fakulteta u Zagrebu Sveučilišta u Zagrebu i Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Provedba projekta počela je sredinom lipnja 2015. i trajala je do kraja listopada 2016. godine. Ukupna vrijednost projekta iznosila je 2.048.032,87 kn, s nepovratnim iznosom od 1.945.631,22 kn. Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda, a odobren je za financiranje u sklopu Poziva na dostavu projektnih prijedloga *Unaprjeđivanje kvalitete u visokom obrazovanju uz primjenu Hrvatskog kvalifikacijskog okvira, iz Operativnog programa Razvoj ljudskih potencijala 2007. - 2013.*

Cilj projekta je profesionalizacija i depolitizacija zanimanja ravnatelja odgojno-obrazovnih ustanova u Republici Hrvatskoj. Na završnoj konferenciji projekta

održanoj 27. listopada 2016. godine, predstavljeno je više rezultata projekta.

Rezultati projekta

Projektini tim izradio je standard zanimanja i standard kvalifikacije ravnatelja odgojno-obrazovnih ustanova, što je doprinos inoviranju Nacionalne klasifikacije zanimanja. Izrada standarda zanimanja i kvalifikacije temelji se na znanstvenom istraživanju provedenome na uzorku kojim je obuhvaćena trećina zaposlenih ravnatelja odgojno-obrazovnih ustanova u Hrvatskoj. Rezultati istraživanja poslužili su za definiranje kompetencija i kreiranje kompetencijskog profila ravnatelja kao profesionalca koji vodi i upravlja odgojno-obrazovnom ustanovom.

Rezultat projekta je izrada poslijediplomskog sveučilišnog specijalističkog studija Vodenje i upravljanje odgojno-obrazovnom ustanovom za stjecanje kvalifikacije ravnatelja za kvalitetno i efikasno upravljanje odgojno-obrazovnom ustanovom te je povezan s provedbom Hr-

vatskog kvalifikacijskog okvira (HKO). Projekt je rezultirao definiranjem elemenata kvalifikacije ravnatelja te diferenciranih područja s obzirom na odgojno-obrazovne situacije u kojima će ravnatelj raditi - predškolske, školske, učeničke domove, javne, privatne, vjerske te alternativne, što čini poseban doprinos kvaliteti visokog obrazovanja jer proširuje broj aplikanata, a time u startu omogućuje povećavanje i unaprjeđenje kvalitete visokog obrazovanja. Strukturiran je kroz tri modula koji čine kurikulumsku jezgru - Poslovne discipline, Pedagoško vođenje i Kvaliteta odgojno-obrazovne ustanove.

Opirući se politizaciji ravnateljske profesije, projektini tim je na temelju znanstvenih rezultata pokazao da ravnateljski posao i profesionalna karijera ravnatelja nije jednodimenzionalna, nego složena i višedimenzionalna djelatnost odgovorna za sve suvremene zahtjeve i mjerila uspješnosti kao što su: kvaliteta poslovanja i upravljanja budžetom, učinkovitost i brza primjena reformskih zahvata, poduzetno organizacij-

sko djelovanje, stvaranje kreativnog ozračja, poticanje inovacija, pravodobno reagiranje na svaku nepredviđenu disfunkcionalnost odgojno-obrazovnog procesa, određenje prioriteta u različitim odgojno-obrazovnim situacijama, njegovanje dobrih međuljudskih odnosa, odnosi s javnošću, balansiranje između objektivnosti i subjektivnosti, osobne osjetljivosti spram specifičnih problema i mogućnostima njihova rješenja i drugo. Sva nijansirana složenih zahtjeva odgojno-obrazovne djelatnosti i procesa uobličena je u objedinjen skup kompetencija iz nekoliko različitih, ali komplementarnih područja te oblikovana u visokoškolski kurikulum kao doprinos profesionalizaciji ravnatelja odgojno-obrazovnih ustanova.

Studijski posjeti

Profesionalizacija ravnatelja pitanje je koje postavljaju i druge zemlje, europske i izvaneuropske. Naime, prednost u novim vrstama stručnosti i razvoju sposobnosti posljednja dva desetljeća bio je usmjereniji na učitelje i nastavnike kao neposredne nositelje odgojno-obrazovnog, nastavnog i školskog rada jer se njih prepoznalo kao ključne nositelje učinkovitih promjena u sustavima odgoja i obrazovanja. Ravnatelji odgojno-obrazovnih ustanova ostali su izvan središta pozornosti, iako su rezultati nacionalnih i međunarodnih istraživanja upozoravali na važnost i potrebu profesionalnog institucionalnog upravljanja i vođenja.

Znanstveno-stručni tim projekta Ravnatelj: profesija i kvalifikacija, a ne funkcija, nošen istraživačkim entuzijazmom u potrazi za djelotvornim uzorima upravljanja i vođenja odgojno-

Projekt je realizirao stručni tim sa Sveučilišta u Zadru u suradnji s kolegama s Ekonomskog fakulteta u Zagrebu Sveučilišta u Zagrebu i Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

obrazovnim ustanovama, obavio je studijske posjete različitim školama i odgojno-obrazovnim ustanovama u Londonu (Velika Britanija), Tampereu (Finska), Beču (Austrija) i Berlinu (Njemačka). Osvjedočeni u pristupe profesionalizacije pozicije ravnatelja kao menadžera ili upravitelja, koja je nepotpuna bez vođenja i praćenja odgojno-obrazovnog procesa i cjelokupnog rada ustanove, projektni je tim studijske posjete završio ohrabren, potvrđujući pretpostavku da modeli upravljanja i vođenja odgojno-obrazovne ustanove nisu i ne mogu biti jednostavni transplantanti. Pored sličnosti i razlika ravnateljske pozicije i profesije u različitim društvenim okruženjima, primjedbi i kritika zakonskih reguliranja upravljanja i vođenja, usporedbe reformskih tendencija obrazovnih politika te uočavanja posljedica centralizacije i decentralizacije odgojno-obrazovnih ustanova, istraživački diskurs o ravnateljima, upravljačima i voditeljima odgojno-obrazovnih ustanova odražava probleme s kojima se suočavaju i druge zemlje s jednakim ciljem - poboljšanjem kvalitete upravljanja i vođenja.

Također, projektni tim pozvao je tri inozemna stručnjaka koji su putem predavanja i radionica održanih na Sveučilištu u Zadru bili neposredan izvor učenja o svim teškoćama s kojima se susreću ravnatelji u odgojno-obrazovnim ustanovama. Kritičkom analizom došlo se do saznanja o tome koje su kompetencije pri-

Prednost u novim vrstama stručnosti i razvoju sposobnosti posljednja dva desetljeća bio je usmjereniji na učitelje i nastavnike, a ravnatelji su ostali izvan središta pozornosti, iako su rezultati istraživanja upozoravali na važnost i potrebu profesionalnog institucionalnog upravljanja i vođenja

jeko potrebne za obavljanje tog izuzetno dinamičnog, kompleksnog i zahtjevnog posla u današnjem vremenu te koje su kompetencije potrebne ravnateljima u suvremenim odgojno-obrazovnim sustavima, a zahtijevaju promijenjene društveno-kulturne vrijednosti, gospodarske promjene, nova znanstvena saznanja, promjene koje donose informacijsko-komunikacijske tehnologije, migracije i globalizacijske mijene.

Tri udžbenika i dva priručnika

Projekt je rezultirao objavljenim paketom od tri sveučilišna udžbenika i dva priručnika, koji su udruženi u ediciju nazvanu Upravljanje odgojno-obrazovnom ustanovom. Udžbenik Kompetencijski profil ravnatelja uredili su D. Vican, I. Sorić i I. Radeka, a obuhvaća radove jedanaest autora koji su kroz različite teme obuhvatili probleme s kojima se ravnatelji susreću u svom svakodnevnom poslu (temeljeno na provedenom empirijskom istraživanju) te tako dodatnim saznanjima pokušaju

osnažiti njihove kompetencije za bavljenje zahtjevnim, kompleksnim i dinamičnim ravnateljskim poslom. Udžbenik Menadžment i marketing u školama uredili su B. Krce-Miočić, J. Pavičić, N. Alfirević i Lj. Najev Čačija, a obuhvaća jedanaest poglavlja različitih autora primarno usmjerenih na teme nužne za podizanje ravnateljskih kompetencija glede sve izraženijih zahtjeva za kvalitetnim ekonomskim upravljanjem odgojno-obrazovnom ustanovom. Treći udžbenik djelo je triju autorica, A. Peko, R. Varga i D. Vican, s naslovom Kultura škole, u kojemu autorice iz različitih perspektiva zahvaćaju različite aspekte kulture škole i njezinu važnost za ukupnu kvalitetu odgojno-obrazovnog procesa. Uz navedene udžbenike, Projekt je urodio i s dva priručnika. Prvi, Kvaliteta odgojno-obrazovnih ustanova, čija je urednica D. Vican, obuhvaća prijevode šest odabranih recentnih radova inozemnih autora koji se bave problemima upravljanja i vođenja odgojno-obrazovne ustanove u drugim zemljama. Osnovna svrha tog priručnika je korište-

nje „primjera dobre prakse“, ali s kritičnošću i svjesnošću loših učinaka jednostavnog kopiranja tuđih rješenja bez promišljanja o kontekstualnim odrednicama uspješnosti i kvalitete odgojno-obrazovnog procesa. Drugi priručnik prijevod je knjige Školska učinkovitost i obrazovni menadžment: Ususret smjernicama istraživanja i javne politike u jugoistočnoj Europi, urednika N. Alfirević, J. Burušić, J. Pavičić i R. Relja, objavljene kod uglednog međunarodnog izdavača Macmillan Publishers, a koja se također bavi temama relevantnim za uspješno obavljanje ravnateljskog posla. Projekt Ravnatelj: profesija i kvalifikacija, a ne funkcija polučio je mnoge visokovrijedne ishode (studijski program, standardizacija zanimanja, standardizacija kvalifikacije, udžbenici, priručnici i dr.) koji će, nadamo se, potaknuti osviještenost o važnosti, kompleksnosti i zahtjevnosti ravnateljskoga posla te time pridonijeti izgradnji kvalitetnog odgojno-obrazovnog procesa koji je svima nama, svjesnima njegove važnosti za cjelokupan prosperitet društva, primarni cilj.

INTERVJU DR. SC. IVICA VIGATO, DOCENT NA ODJELU ZA IZOBRAZBU UČITELJA I ODGOJITELJA, VODITELJ KOLEGIJA GLAGOLJICA I GLAGOLJSKI SPOMENICI

Istinska kolijevka glagoljaštva je Zadar i njegova okolica

Dr. sc. Ivica Vigato, docent na Odjelu za izobrazbu učitelja i odgojitelja Sveučilišta u Zadru, uglavnom se bavi istraživanjima u sklopu povijesne dijalektologije i povijesti hrvatskoga jezika pa i povijesti hrvatskoga standardnog jezika. No, njegov uži istraživački interes su glagoljski tekstovi iz 16., 17. i 18. stoljeća.

Otkud tolika strast za istraživanjem glagoljskih tekstova?

Kada sam razmišljao o tome čime ću se baviti u svojem magistarskom radu, nekako mi se učinilo da bih u glagoljici mogao pronaći adekvatan prostor za istraživanje. Oduvijek volim glagoljicu, dakle, sklonost je postojala i prije, a ideja se zaokružila u odluci da proučavam silbanske matične knjige. Naime, na Silbi postoji dovoljan korpus glagoljičkih spomenika koji su i više nego dostatni za ozbiljan istraživački rad. Pri radu na magisteriju mentor mi je bio prof. dr. sc. Slavomir Sambunjak, redoviti profesor na Odjelu za kroatistiku i slavistiku Sveučilišta u Zadru, koji je hrvatskom znanstvenom prostoru darovao zavidan istraživački uvid u proučavanju glagoljice.

Otkud interes upravo za silbanske matične knjige?

Obiteljski sam vezan za Silbu, moja je majka sa Silbe, a otac iz Nina, no oboje su tamo pokopani. Otok nudi pravo vrelo glagoljskih spomenika: matične knjige, priručnike za svećenike i mnoge druge. Kako je riječ o kurzivnoj glagoljici, istraživanje u početku nije bilo lako. Kurzivna glagoljica je drukčija, zahtjevnija, tako da je bilo potrebno podosta volje i vremena da se uđe u problematiku.

Opće je mišljenje u Hrvatskoj da je glagoljica bila raširena sjevernije od Dalmacije, u Istri, na Kvarneru, konkretno na Krku, Hrvatskom primorju?

To je predrasuda koju je teško iskorijeniti. Upravo je glagoljica prisutnija u Zadru i okolici nego bilo gdje u Hrvatskoj. Filologinja i paleoslavistica Marija Agnezi-

ja Pantelić svojedobno je izjavila da su okolica Zadra sa susjednim Ninom bili živi centar i pravi rasadnik glagoljske pismenosti. Na ovim je prostorima pregršt glagoljskih spomenika, rukopisa, i to u kontinuitetu, u župi Kali do 1873. godine. Dakle, tko se želi istraživački pozabaviti glagoljskim spomenicima, može birati aspekt iz kojega će to učiniti.

U Zadru je glagoljska građa

izuzetno bogata, no to u Hrvatskoj nije općepoznato. Trebalo bi lokalne glagoljske spomenike nekako utkati u nastavne programe, u kurikulum, da naša djeca nauče kakva sve kulturno-povijesna bogatstva krije Zadar, da znaju koliko je to bogatstvo te važan dio naše baštine.

Gdje se čuva i koliko je sačuvana glagoljska građa iz zadarske regije?
Najviše je spomenika pohra-

njeno u Državnome arhivu u Zadru (DAZD). Naime, 50-ih godina prošloga stoljeća na snagu je stupio Zakon o državnim matičnim knjigama prema kojemu se matične knjige iz svih župa, one starije, posebno na glagoljici, moraju predati državnim vlastima. Neko vrijeme najstarije su matične knjige bile u Zagrebu, u Akademijinu arhivu, ali su poslije vraćene u Zadar tako da zadarski arhiv danas ima matične knjige od Raba do srednjodalmatinskih otoka, a među njima je mnogo glagoljskih matičnih knjiga. U ono vrijeme vlast je bila kakva je bila pa mnogi svećenici nisu blagonaklono gledali na tu odluku. Međutim, ispostavilo se, što sada i neki svećenici pri-

U Zadru je glagoljska građa iznimno bogata, na ovim je prostorima pregršt glagoljskih spomenika, rukopisa, i to u kontinuitetu, primjerice u Kalima do 1873. godine

znaju, naročito mons. dr. Pavao Kero, da je to bio dobar potez tadašnje vlasti, bez obzira na to što su oni pod tim podrazumijevali, jer su tako sačuvani mnogi glagoljski kodeksi. Neki glagoljski kodeksi nisu tamo završili, svećenici ih nisu htjeli dati, sakrili su ih pa nisu ni sačuvali.

Je li najstarija glagoljska matica upravo sa Silbe?

Tako je, no kako je ona zagubljena, kao najstarija uzima se ona sa susjednoga otoka Oliba koja je sačuvana, a nekoliko je mjeseci mlađa od silbenske. Spomen postojanja silbenske matice nalazi se u Popisu glagoljskih kodeksa u Zadarskoj nadbiskupiji, koji je sastavio don Vladislav Cvitanović (1894. - 1973.). Tijekom svojega istraživanja tragao sam za originalom, ali uzalud. Postoji prijepis te matice, ali nije doslovan, samo su imena popisana. Jedan ju je učitelj 1943. prepisivao pa barem imamo kakvo-takvo svjedočanstvo njezina postojanja. Na žalost, pretpostavljamo da svećenik original nije dao vlastima nakon Drugog svjetskog rata pa tako nije završio u Državnome arhivu. Drugo važno mjesto u kojemu se čuvaju glagoljski spomenici sa zadarskoga područja je Arhiv zadarske nadbiskupije, upravo zahvaljujući težnjama don Pavla Kere. On je, naime, poput svoga prethodnika Vladislava Cvitanovića, obilazio sve župe, zavrivao po svim potkrovljima i zakutcima, a upravo je nevjerojatno koliko je novih kodeksa tako pronašao, matičnih knjiga, matrikula, knjiga priručnika za propovijedi itd. Tako je u drugome izdanju svoje knjige „Popis glagoljskih kodeksa Zadarske nadbiskupije“ zabilježio 114 kodeksa više nego u prvome izdanju iz 2008. godine.

Od kada datira silbenska matica na glagoljici?

Prvi zapisi u tu su maticu uneseni 1565. godine, dakle samo dvije godine nakon završetka Tridentskoga koncila. Don Pavao smatra da je matica s Oliba najstarija na svijetu, ali to je još uvijek otvoreno pitanje.

Glagoljica je bila narodno pismo. Kako je Crkva gledala na to?

Oduvijek je postojao antagonizam između latinaša i glagoljaša. Međutim, Crkva je taktizirala, nije htjela sasvim zabraniti glagoljaštvo pa je ponekad glagoljašima popuštala, a ponekad zabranjivala glagoljicu. To treba promatrati u kontekstu povijesnih zbivanja. Naročito u vrijeme

Najstarija glagoljska matica je s otoka Silbe, no kako je ona zagubljena, kao najstarija uzima se ona s otoka Oliba koja je sačuvana, a nekoliko je mjeseci mlađa od silbenske

katoličke obnove Crkva je htjela prodrijeti na istok, a to su mogli najbolje učiniti uz pomoć popova glagoljaša pa su ih i tolerirali.

Pokazuje li Hrvatska dovoljno interesa za glagoljicu?

Pokazuje sve više i više, mnogo je primjera da se u školama uči glagoljica, održavaju tečajevi toga pisma. Svake se godine, primjerice, u Istri, u Roču, održava škola glagoljice. Na našem prostoru središte za učenje glagoljice je Sveti Filip i Jakov: tamo se svake godine održava Sabor malih glagoljaša, s mnogim popratnim manifestacijama. Djeci je glagoljica uvijek zanimljiva, ali i starijima pa se svako malo organiziraju tečajevi. U Zadru je osnovana i Udruga glagoljaša Zadar, a i ja sam, dakako, njezin član, kao i mnogi sveučilišni profesori i znanstvenici iz Instituta HAZU, a don Pavao je spiritus movens svega toga.

S obzirom na to da je Zadar bio 'romanski', koliko je glagoljica bila nazočna u gradu?

Smatralo se da u gradu nije bilo glagoljaša, ali u samostanima Sv. Mihovila i Sv. Ivana na Relji kod franjevaca trećoredaca glagoljalo se, a u ostalim crkvama misa se govorila na latinskom. Osim franjevaca trećoredaca, ostali franjevci nisu bili skloni glagoljici.

Trenutačno ste angažirani na projektu digitalizacije glagoljskih spomenika koji vodi doc. dr. sc. Marijana Tomić?

Točno, projekt digitalizacije glagoljski spomenika, ali i onih pisanih hrvatskom ćirilicom i latinicom, vodi dr. sc. Marijana Tomić, docentica na Odjelu za informacijske znanosti Sveučilišta u Zadru. Temeljni cilj projekta je nastojanje da se sve glagoljske spomenike sačuva u digitalnome zapisu. Dio projekta je i izrada strojnočitljivoga kataloga. Doduše, katalog već postoji, onaj koji je sačinio Pavao Kero, a koji će poslužiti za izradu ovog elektroničkoga s nekim nužnim kodikološkim nadopunama.

Među ostalim, u sklopu projekta objavljuju se i faksimilna izdanja glagoljske baštine?

Zapravo, faksimilna izdanja i prije su postojala. Ovdje spominjem izdavačku djelatnost Stal-

ne izložbe crkvene umjetnosti u Zadru, a u posljednje vrijeme i Sveučilišta u Zadru, koji od 2011. objavljuju faksimilna izdanja glagoljaške baštine Zadarske nadbiskupije i već je tiskano 20-ak tomova. Riječ je o biblioteci Monumenta glagolitica Archidieocesis Iadertinae. To su monografije s preslikama koje bi trebale biti vjerna kopija originala, a sadrže i transliteraciju na latinicu. Ta transliteracija nije strogo znanstvena jer bi takva teško bila razumljiva nevjeshu čitatelju. Više je riječ o kombinaciji transliteracije i transkripcije, ali se ipak drži znanstvenih principa čime, dakako, potkrjepljuje svoju znanstvenu utemeljenost. Primjerice, posljednje su transliterirane matice iz Iža, a Ižani bi, naravno, htjeli pročitati što piše u tim njihovim starim matičnim knjigama, odnosno prepoznati imena i prezimena. Eto, u tom smislu ta transliteracija nije strogo znanstvena. Dakle, projekt digitalizacije uključuje i dopunjava ono što je već postojalo, što je svakako sretna okolnost.

Jesu li vaši studenti zainteresirani za glagoljicu?

Studenti su iznimno zainteresirani za proučavanje glagoljske baštine. U sklopu mojega kolegija Glagoljica i glagoljski spomenici radim s grupama od po de-

set, petnaest studenata na nekom glagoljskom dokumentu kako bismo ušli u tajne kurzivne glagoljice. Nastojim da najprije nauče kurzivnu glagoljicu pa tek onda pristupamo kulturološkoj obradi spomenika na kojemu radimo - jezik, stil, povijesni kontekst, onomastika, toponimija itd. Ponešto od svega toga i tiskamo. Završio sam dva takva rada sa studentima. Moglo ih je biti i više, ali želim da ti radovi budu kvalitetni, na tragu znanstvenih. Nastojim i da to moji studenti sami naprave, uz moje mentoriranje, a ne da ih ja napravim umjesto njih. Jedno je kad oni samo slušaju, održe seminar i analiziraju, primjerice, Bašćansku ploču, a sasvim drugo kad im se kaže da prije njih taj tekst nitko nije čitao niti znanstveno obrađivao. Studenti žele raditi nešto konkretno, sami sudjelovati u oblikovanju i izboru građe, odlučivati...

Govorilo se o mogućemu osnivanju Centra za glagoljicu i glagoljaštvo pri Sveučilištu. Radi li se što u tom smislu?

Malo se ta priča stiša pa se opet o tome govori. Tko zna, možda? Volio bih da se osnuje centar koji bi bio zajednički i za glagoljicu i za dijalektološka istraživanja, za što se zauzima profesor Josip Lisac, jer bismo se izvrsno nadopunjavali. (ri)

IVICA VIGATO rođen je u Zadru 1957. godine. Na Filozofskome fakultetu u Zadru 1981. godine diplomirao je hrvatski jezik i filozofiju, a 2003. obranio magistarski rad „Pismo i jezik glagoljskih matica sa Silbe“. Doktorsku disertaciju pod nazivom „Jezik silbanskih dopreporodnih spomenika“ obranio je 2008., a u zvanje docenta izabran je 2011. godine. Od 2006. stalno je zaposlen na Odjelu za izobrazbu učitelja i odgojitelja Sveučilišta gdje predaje i izborni kolegij Glagoljica i glagoljski spomenici.

ODJEL ZA PEDAGOGIJU TIJEKOM 2016. ODRŽAO DVA VAŽNA ZNANSTVENA SKUPA: ODRŽIVI RAZVOJ I ODGOJNO-OBRAZOVNI SUSTAV HRVATSKE; ALTERNATIVNI PEDAGOŠKI KONCEPTI NA PODRUČJU NEKADAŠNJE JUGOSLAVIJE

Sustav odgoja i obrazovanja presudan za oživljavanje održivog razvoja

Uz redovite znanstvene i nastavne aktivnosti tijekom 2016. godine Odjel za pedagogiju Sveučilišta u Zadru organizirao je i dva znanstvena skupa. Osam godina od posljednjeg skupa posvećenog održivom razvoju u Hrvatskoj, 12. i 13. svibnja 2016. godine Odjel je u suradnji s Dječjim vrtićem Radost Zadar organizirao znanstveno-stručni skup pod naslovom Održivi razvoj i odgojno-obrazovni sustav Hrvatske. Cilj skupa bio je sa znanstvenog i stručnog aspekta analizirati aktualno stanje i perspektive implementacije održivog razvoja u hrvatski sustav odgoja i obrazovanja kroz cijelu

obrazovnu vertikalu – od predškolskih ustanova, preko osnovnih i srednjih škola do visokog obrazovanja i učeničkih domova – uzimajući pritom u obzir značaj svih dionika odgoja i obrazovanja: nastavnika i stručnih suradnika, učenika i studenata, roditelja i obitelji, kao i šire društvene zajednice.

Skup je otvoren plenarnim susretom svih sudionika u Svečanoj dvorani središnjeg dijela Sveučilišta, koji kolokvijalno zovemo Stari kampus (na Obali kralja Petra Krešimira IV. br. 2). Pozdravne govore u ime ustanova pokrovitelja skupa uputili su načelnik Upravnog odjela za odgoj i školstvo Grada Zadra Joso

Nekić i ravnateljica Agencije za odgoj i razvoj Jadranka Žarković-Pečenković. U ime Sveučilišta nazočne je pozdravila i skup otvorila rektorica prof. dr. sc. Dijana Vican.

Na svečanom dijelu otvaranju skupa istaknuto je da je Dječji vrtić Radost Zadar, ustanova koju je osnovao Grad Zadar 1972. godine za rani i predškolski odgoj djece prije polaska u školu, prepoznata kvalitetom svoga rada. Odjel za pedagogiju Sveučilišta u Zadru ima dugogodišnju obrazovnu tradiciju. Nastavnici nekadašnjeg Odsjeka za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Zadru i njegova današnjeg sljednika Odjela za pedagogiju Sveu-

čilišta u Zadru, te akademske godine 2015./2016., kada je skup organiziran, obrazovao je u kontinuitetu 59. generaciju studenata svih nastavničkih studija i 55. generaciju studenata pedagogije, a tekuće akademske godine 2016./2017. obilježiti će 50 godina svoga rada. Navedeno je da Odjel organizira i vodi studij pedagogije na sve tri razine: preddiplomskoj, diplomskoj i poslijediplomskoj doktorskoj, a u sklopu sveučilišnog Centra „Stjepan Matičević“ – čija je misija inicijalno, trajno profesionalno i cjeloživotno obrazovanje nastavnika i svih ostalih odgojno-obrazovnih djelatnika – odjelni profesori i suradnici daju znatan doprinos, kako putem simultanog, tako i sukcesivnog modela obrazovanja.

Međunarodni znanstveni simpozij

Dana 4. i 5. studenoga 2016. godine na Odjelu za pedagogiju održan je simpozij na kojem je sudjelovalo osam renomiranih povjesničara pedagogije iz regije na temu Alternativni pedagoški koncepti na području nekadašnje Jugoslavije. Afirmirani sveučilišni profesori pedagogije s javnih sveučilišta u Beogradu, Mariboru, Nikšiću, Sarajevu, Skoplju, Zadru i Hrvatskom školskom muzeju u Zagrebu jednom godišnje organiziraju simpozije s nekom aktualnom temom kojom istražuju prošlost i sadašnjost pedagogije, odgoja i obrazovanja na području nekadašnje Jugoslavije. Uvijek je netko od sudionika domaćin simpozija u svojoj ustanovi. Na zadarskom simpoziju održano je šest zanimljivih izlaganja koji pokazuju velike razlike u stupnju i smjeru razvoja pedagoškog (teorijskog) i pedagoškog (praktičnog) pluralizma među republikama nekadašnje Jugoslavije, kako u prošlosti tako i sadašnjosti.

Iako temeljno orijentiran prema istraživanju prošlosti, bez analiziranja razvoja temeljnih teologijskih pitanja nije moguće razumijevanje trenutnog stanja niti anticipacija i utjecaj na razvoj pedagogije, odgoja i obrazovanja u budućnosti. Hermeneutički pristup proučavanju ishodišnih pitanja odgoja i obrazovanja u sve tri vremenske dimenzije (prošlosti, sadašnjosti i budućnosti) pretpostavka je aktivnog odnosa prema odgoju i obrazovanju koji ne reducira svoje djelovanje na

tehnike odgoja i obrazovanja.

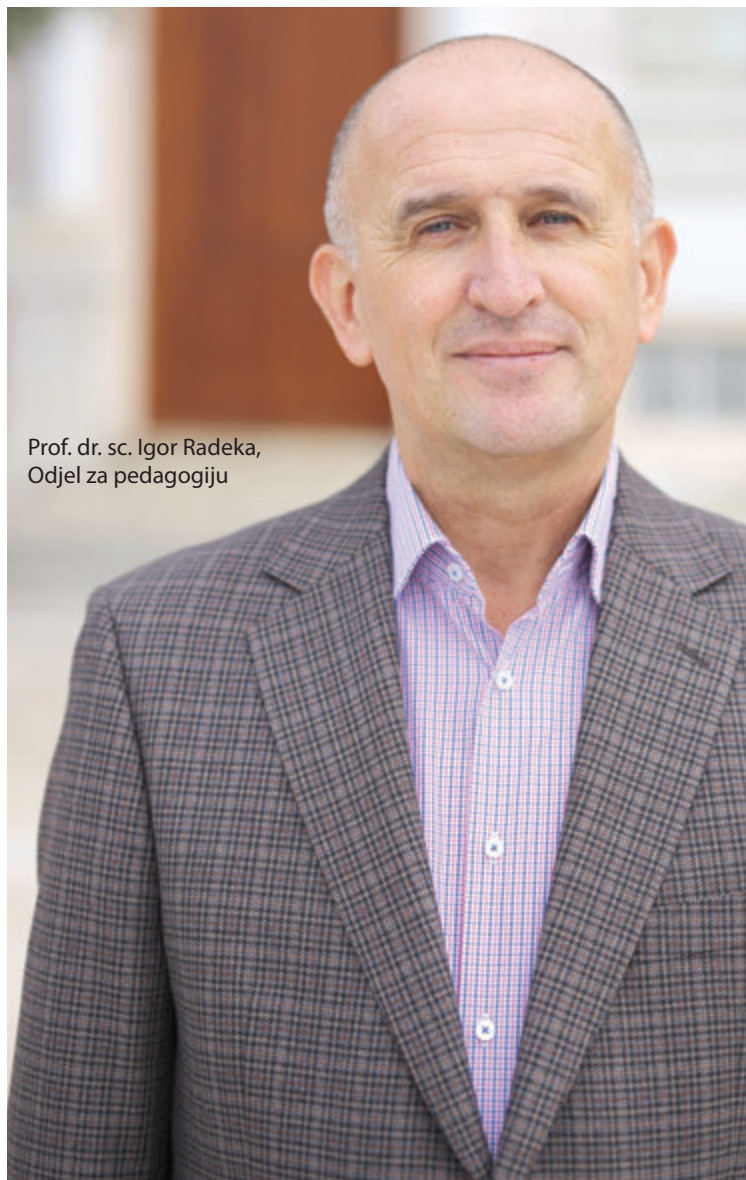
Prije početka zadarskog simpozija također je objavljena elektronska knjiga sažetaka svih izlaganja s uvodnom razradom teme i programom skupa. I ova je knjiga trajno dostupna na mrežnim stranicama Odjela za pedagogiju. Nakon simpozija, s uredništvom sveučilišnog časopisa Acta Iadertina, koji izdaju Odjel za pedagogiju i Odjel za filozofiju, dogovoreno je da će svi radovi izloženi na simpoziju biti predani za objavljivanje u prvom broju za 2017. godinu, koji će izaći iz tiska u lipnju sljedeće godine.

S obzirom na to da se svi sudionici dobro poznaju, atmosfera na simpozija istodobno je bila pozitivna, prisna i neposredna, ali i konstruktivna, kritička i plodna. Svi sudionici simpozija istaknuli su da je ovo bio do sada najbolje organiziran zajednički simpozij.

Odgoj oblikuje odgovornoga građanina

Na skupu je izložen 81 pozitivno recenzirani rad koje je pripremilo 148 autora. Od toga su tri pozivna plenarna predavanja, koja su održali izv. prof. dr. sc. Vladimir Lay, prof. dr. sc. Vjerran Katunarić i dr. sc. Diana Nenadić-Bilan, te 60 priopćenja, 15 postera i tri radionice održane u 10 sekcija. Pola sekcija održano je u sveučilišnim zgradama na Obali, a pola u Dječjem vrtiću Radost Zadar. Skup je izazvao veliku pozornost stručne javnosti, tako da je bio iznimno dobro posjećen. Na njemu su sudjelovali odgojitelji, učitelji, nastavnici, profesori i stručni suradnici iz svih stupnjeva školstva i svih krajeva Hrvatske, a posebnu važnost dobio je uvrštavanjem u službeni program Agencije za odgoj i obrazovanje za usavršavanje učitelja, nastavnika i stručnih suradnika. Prije održavanja skupa objavljena je elektronska knjiga sažetaka, koja je trajno dostupna na mrežnim stranicama Odjela za pedagogiju.

Na stručnom dijelu otvaranja skupa istaknuto je da je Hrvatska

Prof. dr. sc. Igor Radeka,
Odjel za pedagogiju

Moderni odgoj i obrazovanje polaze od toga da svatko od nas ima snagu i odgovornost utjecati na pozitivne promjene na lokalnoj i globalnoj razini, promicati vrijednosti, ponašanje i životne stilove potrebne za održivu budućnost te jačati kapacitete za promišljanje okrenuto budućnosti

stručnog skupa s ovom vrlo aktualnom temom željelo okupiti zajedno teoretičare obrazovanja na sveučilištima, veleučilištima i visokim školama s praktičarima – od odgojitelja predškolske djece, preko učitelja u osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju, nastavnika u srednjoškolskom obrazovanju i odgoju, do odgajatelja u učeničkim domovima. I u tome se uspjelo, kako u pogledu broja sudionika iz teorije i iz prakse, tako i ravnotežom teorijskih tema s primjerima dobre prakse.

Na završnom, plenarnom dijelu skupa u Svečanoj dvorani zaključeno je da je sustav odgoja i obrazovanja presudan za oživljavanje održivog razvoja. Čovjekov razvoj ne smije ugrožavati budućnost dolazećih naraštaja i planeta Zemlje trošenjem neobnovljivih izvora i dugoročnim devastiranjem i zagađivanjem okoliša. Osnovni je cilj osigurati održivo korištenje prirodnih izvora, kako na nacionalnoj tako i na međunarodnoj razini.

Za sve tri sastavnice održivog razvoja – društvo, okoliš i gospodarstvo – presudna je promjena čovjekovog pristupa raspolaganju potencijalima planete Zemlje. Sudionici skupa zaključili su da nema održivog razvoja bez strukturnih promjena u odgoju i obrazovanju. Od presudne je važnost uspostava kvalitetnog pristupa održivom razvoju u sustavu odgoja i obrazovanja uz pojačan angažman svih dionika.

Obrazovanje za održivi razvoj treba pridonijeti da ljudi budu

svjesni realnosti svijeta, potaknuti ih da daju doprinos postizanju veće pravednosti, jednakosti i poštivanju ljudskih prava za sve. Moderni odgoj i obrazovanje polazi od toga da svatko od nas ima snagu i odgovornost utjecati na pozitivne promjene na lokalnoj i globalnoj razini, promicati vrijednosti, ponašanje i životne stilove potrebne za održivu budućnost te jačati kapacitete za promišljanje okrenuto budućnosti. Održivi razvoj treba promicati putem formalnog, neformalnog i informalnog učenja, pri čemu je iznimno važan trajni profesionalni razvoj svih dionika odgoja i obrazovanja za primjenu održivog razvoja u proces poučavanja i učenja.

Uredništvo zbornika radova sastavljeno od prof. dr. sc. Dijane Vican, prof. dr. sc. Igora Radeke i doc. dr. sc. Rozane Petani, Marijane Miočić izdvojilo je nakon održanog skupa 51 rad (tri plenarna, 26 izlaganja i 22 primjera dobre prakse) koji su upućeni u recenzentski postupak. Svi pozitivno recenzirani radovi bit će objavljeni u zborniku radova s održanog skupa u izdanju Sveučilišta u Zadru i Dječjeg vrtića Radost Zadar početkom 2017. godine, čime će rezultati stručno-znanstvenog skupa Održivi razvoj i odgojno-obrazovni sustav Hrvatske postati dostupni stručnoj i cjelokupnoj javnosti. Nepodijeljeno je zadovoljstvo sudionika organizacijom skupa. Na poticaj mnogih odlučeno je da se nastavi s organizacijom takvih skupova.

površinom manja od 0,01 % planeta Zemlje. Iako mala, svojim specifičnim geografskim položajem smještena je u čak tri klimatske zone – kontinentalnoj, planinskoj i primorskoj – tako da po svojoj biološkoj raznolikosti Hrvatska spada među najbogatije europske zemlje. Navedeno je da je za racionalno i odgovorno raspolaganje prirodnim resursima presudan odgovoran građanin kojeg nema bez dobrog odgoja i obrazovanja za održivi razvoj.

Hrvatska je podijeljena na različite načine. Među ostalim, teorija nam je u pravilu previše udaljena od prakse. Zbog toga se organizacijom znanstveno-

Dr. sc. Marija Buterin Mičić,
viša asistentica, Odjel za pedagogiju

Čovjekov razvoj ne smije ugrožavati budućnost dolazećih naraštaja i planeta Zemlje trošenjem neobnovljivih izvora i dugoročnim devastiranjem i zagađivanjem okoliša; osnovni je cilj osigurati održivo korištenje prirodnih izvora, kako na nacionalnoj, tako i na međunarodnoj razini

A Cappella grupa A.K.A. Crescendo dobitnik je Nagrade Grada Zadra za 2016. godinu

A.K.A. CRESCENDO, JEDINA SVEUČILIŠNA A CAPPELLA GRUPA U HRVATSKOJ, NA CANADIAN NATIONAL EXHIBITION (CNE) FESTIVALU U TORONTU

Imali smo čast i pjevati kanadsku himnu na ceremoniji dodjele kanadskog državljanstva

A.K.A. Crescendo jedina je sveučilišna a cappella grupa u Hrvatskoj. Nastala je u ožujku 2013. godine spajanjem dviju grupa koje su bile slične, ali do tada suparničke.

„Nismo znali jedni za druge sve dok nismo shvatili da je jedan član, Filip Panza, bio i u jednoj i u drugoj grupi. On nas je i spojio. Preko njega su se dvije a cappella grupe dogovorile da naprave zajedničku probu, a nakon te probe odlučili smo se spojiti i stvoriti današnji A.K.A. Crescendo“, govori o nastanku pjevačke skupine Šime Mračić koji je u Crescendu od njegova osnutka.

Od početne postave koja je imala 13 članova danas ih je u skupini samo pet. Neki su diplomirali, neki su se zaposlili, ali nitko nije bezrazložno odustao. Članovi sastava se mijenjaju, ali grupa ostaje. Djevojkama i dečkima u Crescendu krajem prošle akademske godine pridružio se i student iz Slovačke, Fi-

lip Brušin.

On izvodi beatbox, vrstu vokalne perkusije koja oponaša zvukove bubnjeva.

Beatboxer iz Slovačke

„U jednom trenutku ostali smo bez prvoga beatboxa.

Mislili smo da ćemo teško naći drugoga, ali imali smo veliku sreću da nam se nakon samo tjedan dana ‘ukazao’ ni manje ni više nego beatboxer iz Slovačke, student 3. godine na Odjelu za turizma i informacijske znanosti“, kroz smijeh priča Šime Mračić.

„Na jednom domjenku na Sveučilištu susreo sam Filipa Panzu i Luciju Grabovac, članove Crescenda. Atmosfera je bila ugodna i vesela pa se malo i zapjevalo, a kako sam im htio pokazati što znam, priključio sam se svojim beatboxom. Panzi se to očito sviđalo pa me pozvao da dođem na audiciju i

pridružim se njihovoj a cappella grupi. Došao sam na njihovu probu, a sljedeći dan već imao sam nastup“, govori Filip Brušin o svom prvom susretu s Crescendom, a zanimljivo je spomenuti kako taj Slovak hrvatski govori s jakim splitskim naglaskom. Djevojka mu je, naime, Splićanka pa zbog toga govori „po splitski“.

A.K.A. Crescendo nastupili su u kolovozu ove godine na Canadian National Exhibition (CNE) festivalu u Torontu, a sve je počelo porukom na njihovoj stranici na Facebooku u kojoj ih stanovita gospođa Carmen obavještava da su organizatori festivala zainteresirani da dođu u Toronto.

„Kad smo vidjeli tu poruku, bili smo gotovo u šoku. Pomislili smo i da je riječ o kakvoj šali, no u redu, i te kako smo zainteresirani doći u Toronto, ali kako, tko će to platiti. Gospođa Carmen odgovorila nam je da se ne brinemo zbog troškova jer će nam oni

A.K.A. Crescendo u Torontu u kolovozu 2016.

Matea Biloglav, Nikolina Brala, Anđela Cmrečki, Ana Marija Galiot, Lucija Grabovac, Dora Kanjer, Josipa Kolega, Šime Mračić, Filip Panza, Marko Petrov, Filip Rušin i Jakov Šuto

platiti i put i smještaj, a mi im samo trebamo prosljediti svoj e-mail da se dogovorimo za sve ostale detalje“, kaže Šime Mračić. Detalje s gospođom Carmen dogovorila je Matea Biloglav, predsjednica Crescenda.

Kanađani ih našli na YouTubeu

Carmen je, naime, Crescendo pronašla na YouTubeu. S obzirom na to da je u Torontu brojna hrvatska zajednica, organizatori CNE-a tražili su hrvatsku grupu kako bi na sajmu privukli i Hrvate. Gospođa Carmen najprije je htjela angažirati neku klapu, ali je shvatila da klape nisu toliko poznate kanadskoj publici pa se odlučila na a cappella skupinu koja pjeva hrvatske pjesme, ali stilom bližim kanadskoj i američkoj publici.

„Odmah od veljače počeli smo se pripremati“, ističe Mračić i dodaje: „Trebalo je sastaviti repertoar, koji se sastojao kako od hrvatskih tako i od stranih pjesama, a pokušavali smo uklopiti čak i pjesme kanadskih izvođača kako bismo se malo približili kanadskoj publici. Za naše hrvatske pjesme, kako tradicionalnije tako i modernije, morali smo napraviti i koreografije. U to smo se

vrijeme, naime, pripremali i za Supertalent pa smo počeli izvoditi i koreografije. Dvije, tri godine prije toga samo smo pjevali i njihali se u ritmu, no sada je trebalo osvežiti naš nastup, nekako ga zaokružiti zanimljivim koreografijama koje su specifične za a cappella grupu.“

Za nastup u Kanadi pripremili su 20-ak pjesama s pratećim koreografijama. Ništa nije smjelo biti prepušteno slučaju. Canadian National Exhibition (CNE) najveći je i najstariji sajam u Kanadi, festival koji obilježava kraj ljeta, a svake godine posjeti ga oko 1,5 milijuna ljudi. Riječ je o masovnom događaju sa svakovrsnim sadržajima - od zabave do štandova s hranom te s međunarodnim paviljonom u kojemu razne države predstavljaju svoje proizvode. Riječ je o velikim zdanjima i prostorima. Upravo su na pozornici međunarodnog paviljona nastupali članovi Crescenda, i to dva puta dnevno, rano poslijepodne i kasno poslijepodne, a uz njih je nastupala i plesna grupa Megarock iz okolice Zagreba, skupina koja pleše akrobatski rock and roll.

„Nastupi su nam bili posloženi tako da bismo najprije mi otpjevali jednu pjesmu, a

onda oni izveli plesni nastup, s tim da su nam prva i zadnja točka bile zajedničke, mi smo pjevali, a oni plesali na naš ritam“, objašnjava Šime Mračić.

Sudeći prema jačini pljeska, Kanađanima se najviše svidjelo kada je Crescendo izvodio hrvatske pjesme, iako nisu razumjeli o čemu pjesme govore.

Velika potpora Sveučilišta

„Nakon nastupa ljudi su nas zaustavljali i pitali o čemu govore pjesme koje smo pjevali na hrvatskom“, ponosno govori Mračić.

Kanađani su bili vrlo zadovoljni nastupima Crescenda, a naši studenti kanadskim gostoprinstvom i uljudnošću: „Bili su izvršni domaćini. Što god da nam je trebalo, bili su nam na usluzi. Osim što su nam platili put i smještaj, još su se i ispričavali što nam ne mogu dati plaću za nastup.“

Članovi Crescenda obišli su i znamenitosti Toronta, s članovima Megarocka bili su i na Nijagarinim slapovima, a posjetili su i hrvatsku zajednicu u Torontu, išli na nedjeljnu misu te upoznali mnoge tamošnje Hrvate.

„Nije nimalo neobično šetati se po Torontu i susresti ljude u hrvatskome dresu, a kad smo bili na prvoj paradi i ušli unutar CNA, vidjeli smo i čovjeka u majici Medveščaka.“

Članovima Crescenda najviše se svidio mentalitet Kanađana.

„Otvoreni su i pristojni. Uvjerili smo se da stereotipi o Kanađanima kao najpristojnijim ljudima nisu tek stereotipi, nego živa istina. Imali smo i veliku čast pjevati kanadsku himnu na ceremoniji dodjele kanadskog državljanstva. Poslali su nam note, morali smo naučiti tekst i melodiju. Himnu smo kao pratnja jednoj njihovoj opernoj pjevačici otpjevali četverglasno. Ona je dio himne otpjevala na engleskom, a dio na francuskom jeziku. Bilo je doista dirljivo, svi su govorili o prihvaćanju, o tome da su svi jednaki u svojoj različitosti“, ispričala je jedna od članica Crescenda. Skupina zadarskih studenata u Torontu je odradila 22 nastupa. Izvodili su i hrvatske i strane rock, pop, funk i gospel pjesme, a u nastupe su uključili i neke kanadske izvođače poput Bryana Adamsa i Justina Biebera. Organizatori koji su ih pozvali rekli su da bi ih vrlo rado opet vidjeli na festivalu, no, nažalost, politika organizatora CNE-a je da ne zovu iste izvođače dva puta. Osim Crescenda i Megarocka iz Hrvatske, na međunarodnoj pozornici CNE-a nastupali su zabavljači iz cijeloga svijeta, od Kube do Ukrajine i Poljske.

Veliku potporu Crescendu dao je i rektorat Sveučilišta na čelu s rektoricom Dijanom Vican i prorektorima.

„Silno smo zahvalni i Sveučilištu u Zadru, odnosno rektorici i prorektorima, koji su nam pružili veliku potporu i pomoć u zavarjanju financijske konstrukcije za odlazak u Toronto“, ističe Šime Mračić.

U međuvremenu, a cappella grupa A.K.A. Crescendo postala je, zahvaljujući nastupima u Supertalentu Hrvatske, poznata domaćoj javnosti. Sada su zasuti pozivima i nastupaju diljem Hrvatske. (zgt)

DOC. DR. SC. KARIN DOOLAN, VODITELJICA PROJEKTA DRUŠTVENA STRATIFIKACIJA U HRVATSKOJ: STRUKTURNI I SUBJEKTIVNI ASPEKTI

'U nadolazećim desetljećima nejednakost će se pokazati najizraženijim društvenim izazovom EU'

Piše Karin Doolan

Članak Savagea i dr. (2013.) o društvenim klasama u Velikoj Britaniji počinje tvrdnjom da je u posljednjemu desetljeću došlo do izrazitog obnavljanja interesa za analizu društvene nejednakosti, potaknutog nagomilavajućim dokazima sve izraženijih društvenih nejednakosti. Jedan primjer takvoga dokaza opisan je u Pikettyjevoj knjizi "Kapital u dvadeset prvom stoljeću" (2014.), u kojoj se istražuje nejednakost u prihodima kroz tri stoljeća i u dvadeset zemalja, i koja završava zaključkom da je nejednakost ukorijenjena u nasljedstvu globalni fenomen. U intervjuu New York Timesu (11. ožujka 2014.) Piketty je ustvrdio da se u prošlosti na porast nejednakosti reagiralo društvenim nemirima, što pojačava važnost te teme. Dodatno, društvene nejednakosti su važna tema ako uzmemo u obzir nalaze koji pokazuju da su nejednakosti visoko korelirane s društvenim i zdravstvenim problemima, očekivanim životnim vijekom, subjektivnom dobrobiti, konzumacijom droge, obrazovnim ishodima ili nasiljem (Wilkinson i Pickett, 2010.).

Nedavni *policy* dokumenti također su privukli pozornost na sve izraženije društvene nejednakosti. *RAND Europe* objavio je 2013. Izvještaj Ureda savjetnika za europsku politiku Europske komisije, naslovljen "Društvene promjene u Europi", u kojem piše o utjecaju globalnih društvenih trendova na EU u sljedećim dvama desetljećima. U izvještaju se navodi sljedeće: "U nadolazećim desetljećima, nejednakost će se pokazati najizraženijim društvenim izazovom za EU" (xiv).

K tomu, društvene nejednakosti posljednjih su nekoliko godina postale značajnim razlogom prosvjeda po cijelome svijetu, izražavajući se kroz transparente s natpisima poput: "Mi smo 99%" i "Sljedeći klasna borba".

Indeks ljudskog razvitka

Jedan od načina da se istraži opseg nejednakosti u nekoj zemlji je ispitivanje Indeksa ljudskog razvitka koji uključuje mjeru nejednakosti. Taj indeks računa se prosječna postignuća neke zemlje u području zdravlja, obrazovanja i dohotka, te mjeri kako su ta postignuća raspodijeljena među populacijom te zemlje, obračunavajući prosječnu vrijednost svake od tih dimenzija, prema njezinoj razini nejednakosti (UNDP, 2014.). I dok hrvatski Indeks ljudskoga razvitka stavlja Hrvatsku među materijalno najrazvijenije zemlje svijeta, kada se u analizu doda nejednakost, ukupni hrvatski razvojni nivo opada za 15 %. Uz to, Ginijev koeficijent nejednakosti za Hrvatsku porastao je od početka ekonomske krize (Domazet, Dolenc, Ančić, 2012.).

Opseg nejednakosti u nekoj zemlji može se ispitati i time da se ljude pita kako oni vide društvenu stratifikaciju u svojoj zemlji. Godine 2009. reprezentativnom uzorku ljudi koji žive u Hrvatskoj dano je da ispune

upitnik kao dio međunarodnoga istraživanja *International Social Survey Programme* (ISSP). U jednom od pitanja ispitanici su trebali odlučiti koji od pet dijagrama koji prikazuju različite tipove društva najbolje opisuje hrvatsko društvo. Prema njihovim odgovorima, većina ispitanika hrvatsko društvo doživljava kao izrazito stratificirano, s malom elitom na vrhu i većinom ljudi na dnu.

U sociologiji, pojam "klase" koristi se kako bi se teoretiziralo i istraživalo društvene nejednakosti u kontekstu modernih, posebice kapitalističkih, društava i upravo je taj pojam središnji za projekt „Društvena stratifikacija u Hrvatskoj: subjektivni i strukturni aspekti“ koji se provodi u periodu od 2016. do 2019. godine uz financijsku podršku Hrvatske zaklade za znanost. Opći cilj projekta koji vodi doc. dr. sc. Karin Doolan je revitalizacija klasične analize u Hrvatskoj i doprinos međunarodnim raspravama o klasnoj teoriji, a u sklopu projekta će se:

- (1) empirijski utvrditi klasni model hrvatskog društva;
- (2) prikupiti podaci o svakodnevnim životima ljudi različitih klasnih položaja u Hrvatskoj, kao i o njihovom shvaćanju njihova klasnog položaja;
- (3) utvrditi pripadaju li pripadnici hrvatske „elite“ transnacionalnoj klasi;
- (4) utvrditi kako se ljudi razli-

Projekt ima za cilj i prikupljanje lokalnog znanja o tome kako se nositi s kriznim situacijama s namjerom utjecaja na javne politike

Pretpostavka projekta je da kriza pojačava utjecaj klasnog položaja

čitih klasnih položaja nose s ekonomskom i okolišnom kriznom situacijom te kako nošenje s krizom može rasvijetliti klasne razlike;

(5) prikupiti lokalno znanje o tome kako se otpornost na krizu može izgraditi, s posebnim fokusom na razinu zajednice.

Bourdieuov okvir

Teorijsko polazište projekta je Bourdieuov pristup društvenim nejednakostima. Bourdieuova (1984.) analiza klasa sastoji se od dvaju "trenutaka": konstruiranja objektivnih struktura identifikacijom distribucije resursa koji ograničavaju djelovanje, i istraživanja načina na koji ljudi te strukture (iznova) stvaraju. Drugim riječima, postoji fokus na identificiranju „objektiv-

nih“ klasnih položaja i načina na koje se one „subjektivno“ izvide u svakodnevnim aktivnostima. U Bourdieuovu (1984.) okviru, klasne položaje određuju ne samo ekonomski čimbenici, već i kulturni i socijalni kapital. Prema Bourdieu (1985.), iako je u njegovu istraživanju kulturnom kapitalu dano prvenstvo, različiti oblici kapitala postoje relacijski, i upravo njihova raspodjela (u obujmu i sastavu) pokazuje kako je društveni svijet strukturiran. Ukupan obujam kapitala pravi razliku između dominantne klase (npr. industrijalci, predsjednici uprava u privatnome sektoru, sveučilišni profesori), radničke klase (npr. fizički radnici i težaci) i sitne buržoazije (vlasnici malih poduzeća, tehničari, osnovnoškolski nastavnici); sastav kapitala pravi razliku između onih

s visokim kulturnim kapitalom i niskim ekonomskim kapitalom (npr. sveučilišni profesori), i onih s visokim ekonomskim, ali niskim kulturnim kapitalom (npr. industrijalci). Koristeći se Bourdieuovim (1984.) konceptima te njihovim suvremenim razradama od Savagea i dr. (2013.), upitnikom će se prikupljati podaci o ekonomskom, kulturnom i socijalnom kapitalu nacionalno reprezentativnog uzorka ljudi koji žive u Hrvatskoj.

Biografsko djelovanje klasa

To uključuje, primjerice, pitanja o njihovoj financijskoj i nefinancijskoj imovini, prihodima, razini obrazovanja, književnim i glazbenim sklonostima, sklonostima u umjetnosti, korištenju medija, aktivnostima u slobod-

Većina ispitanika u Hrvatskoj hrvatsko društvo doživljava kao izrazito stratificirano, s malom elitom na vrhu i većinom ljudi na dnu

no vrijeme, prehrambenim sklonostima i društvenim mrežama. Na osnovi prikupljenih podataka razvit će se klasni model hrvatskoga društva. U sklopu projekta provodit će se i intervjui kojima je cilj istražiti biografsko djelovanje klase, u smislu poimanja samoga sebe i svakodnevnih praksi. Namjera je voditi razgovore kojima će se zabilježiti životne priče ciljno odabranog uzorka muškaraca i žena koji žive u različitim hrvatskim regijama i imaju različite klasne položaje. Očekuje se da će među tim osobama biti predsjednika uprava, inženjera, umjetnika, konobara, ljudi koji se hrane u pučkim kuhinjama, tajnica, radnika u tvornicama i liječnika. Ova istraživačka dionica nadahnuta je Bourdieuovom knjigom “Breme svijeta”, koja počinje porukom čitatelju da će u knjizi pročitati “prikaze koje su muškarci i žene podijelili s nama, o svojim životima i teškoćama s kojima se susreću živeći te živote” (1). No, za razliku od te knjige koja se ne fokusira na elite, ovim se projektom žele istražiti i svakodnevni životi onih više privilegiranih u društvu. Pitanje kojim će se u tom smislu baviti istraživanje je i pripadaju li predstavnici hrvatske „elite“ transnacionalnoj kapitalističkoj klasi u vidu u kojem o tome piše primjerice Harris (2014.). U projektu će se posebna pozornost posvetiti klasnoj ranjivosti u kontekstu nošenja s prirodnim katastrofama i financijskim krizama. Kao što Malik (2014.) primjećuje: “Ljudska ranjivost nije novost, ali se povećava zbog financijske nestabilnosti i rastućih okolišnih pritisaka, poput klimatskih promjena, koji imaju rastući potencijal da potkopaju napredak u ljudskom razvoju” (2). Pretpostavka projekta je da kriza pojačava utjecaj klasnog položaja. Primjerice, Fordham (1999.) tvrdi da se ljudima koji imaju iskustvo s krizama kao što su poplave često pristupa kao da su homogena masa, čime se ne uzimaju obzir „geografije ranjivosti“ i „plasticitet prilagodbi“. Nedavne snažne poplave u Hrvatskoj, u svibnju 2014., čine posebno bit-

nim istraživanje o tome kako se ljudi različitih klasnih položaja nose s takvom katastrofom. Crpeći iz primjera poplave, Preston i dr. (2014.) ističu da oporavak nakon poplave može biti teži za siromašne stanovnike, zbog nedovoljnog ili nikakvog osiguranja, troška privremenog smještaja, troškova prijevoza u vezi s preseljenjem i težim pristupom kreditima. Prema Prestonu i dr. (2014.), skupine kojima je posebno teško uključuju ljude s niskim prihodima i, preklapajući se s tom skupinom, ljude koji žive kao podstanari.

Iskustva utemeljena u lokalnim zajednicama

Projekt ima za cilj i prikupljanje lokalnog znanja o tome kako se nositi s kriznim situacijama s namjerom utjecaja na javne politike. Važnost naglašavanja tog problema vidljiva je u UNDP-ovu Izvješću o ljudskom razvoju iz 2014., naslovljenom “Održavanje ljudskog napretka: smanjivanje ranjivosti i gradnja otpornosti” (Malik, 2014). Preporuke iz tog izvješća uključuju univerzalno pružanje osnovnih usluga poput zdravstva i školstva, promicanje pune zaposlenosti, pojačavanje socijalne zaštite i uvođenje afirmativnih akcijskih programa. Premda su to vrijedne preporuke na državnoj razini, cilj ovoga projekta jest prikupljanje osobnih priča o ljudskim iskustvima i strategijama u vezi s time kako se nositi s ekonomskim i okolišnim kriznim situacijama, priča koje ne ovise nužno o državnim mehanizmima nego su utemeljene u lokalnim zajednicama. Jedinostveni doprinos ovog projekta je u njegovoj revitalizaciji klasne analize u Hrvatskoj razvojem klasnog modela hrvatskoga društva, prikupljenim i obrađenim podacima o strukturnim i subjektivnim vidovima društvene stratifikacije u hrvatskom društvu, uvidu u to kako se sve ljudi različitih klasnih položaja nose s krizama, kao i prikupljenim inovativnim, lokalnim idejama kako se može ojačati otpornost na krizne situacije.

SVEČANIM I AKADEMSKIM SKUPOM 20. TRAVNJA 2016. OBILJEŽENA 40. GODIŠNJICA ODJELA ZA SOCIOLOGIJU

Četiri desetljeća interpretativne, kritičke i istraživačke znanosti na Sveučilištu

Odjel za sociologiju Sveučilišta u Zadru svoju je 40. godišnjicu obilježio 20. travnja 2016. svečanim i akademskim skupom, koji je ugostio i na kojemu su sudjelovali predstavnici pretходnih i sadašnje uprave Sveučilišta u Zadru, bivše pročelnice Odjela i umirovljeni profesori, studenti sociologije, profesori drugih odjela Sveučilišta u Zadru, predsjednica i drugi članovi Hrvatskog sociološkog društva te brojni drugi uzvanici koji s Odjelom ostvaruju različite oblike suradnje. Osim cjelodnevno skupa, Odjel je u iduća tri dana ugostio i brojne znanstvenike iz Hrvatske i inozemstva na međunarodnoj znanstvenoj konferenciji „Religija i ne-religija u suvremenim društvima“, koju je organiziralo Međunarodno udruženje sociologije religije Srednje i Istočne Europe (ISO-RECEA), a pod pokroviteljstvom Europske sociološke asocijacije i Hrvatskog sociološkog društva. Tematski prigodna konferencija iz područja sociologije religije podsjetila je i na same početke rada zadarskog Odjela, kada je njegovo znanstveno-istraživačko usmjerenje u prvome redu bilo okrenuto prema tom području.

Pratiti, razumjeti i tumačiti

Odjel za sociologiju počeo je svoj znanstveno-nastavni rad 1976. godine pod vodstvom prof. em. dr. sc. Esada Čimića kao Odjel za sociologiju pri tadašnjemu Filozofskom fakultetu u Zadru. Od tada, znanstveni doprinos Odjela nekolicina se puta tematski mijenjao prema proučavanju kulturnih politika te istraživanjima mladih, žena i životnih stilova, čime je nastojao pratiti, razumjeti i tumačiti aktualne društvene promjene.

Svečanost obilježavanja ove visoke obljetnice počela je pozdravnim govorima prof. dr. sc.

Saše Božića, pročelnika Odjela za sociologiju, prof. dr. sc. Josipa Faričića, prorektora za strategiju razvoja i izdavaštvo, koji se prisutnima obratio u ime rektore, prof. dr. sc. Dijane Vican, i Uprave Sveučilišta u Zadru, izv. prof. dr. sc. Jasminke Lažnjak, predsjednice Hrvatskog sociološkog društva, mr. sc. Ratka Čorića, dugogodišnjeg predavača na Odjelu za sociologiju te predstavnika zadarskih studenata i studentica sociologije Pavla Parunova. Naglasak izlagača na dosadašnja postignuća i uspjehe činio se istodobno kao potvrda i odraz same misije i vizije Odjela. U svojim govorima opetovano se isticala ustrajnost Odjela u želji za unaprjeđenjem kvalitete u svojim nastavnim, znanstvenim i stručnim aktivnostima i dohvatima djelovanja. Ovdje je poglavito riječ o kontinuiranim nastojanjima u oblikovanju društveno odgovornih akademskih građana podizanjem standarda kvalitete u nastavi te znatnom znanstvenom doprinosu za razvoj hrvatske sociologije.

Lokalni i međunarodni kontekst

Govornici su se osvrnuli i na usporedan iskorak prema lokalnom i međunarodnom kontek-

stu. S jedne strane, Odjel radi na ostvarenju dijaloga s lokalnom zajednicom putem zajedničkoga promišljanja aktualnih društvenih pitanja organizacijom javnih predavanja i okruglih stolova u sklopu dugogodišnjeg plodonosnog projekta Javne sociologije. Istodobno, podiže vidljivost i prepoznatljivost Sveučilišta u Zadru u međunarodnom kontekstu suradnjom s partnerskim sveučilištima u Austriji, Italiji i Češkoj putem združenih studijskih programa na diplomskoj i poslijediplomskoj razini studija te održavanja znanstvene mreže Social Science and the Sea s brojnim drugim članicama Europske unije. Kako je obljetnica bila i prigoda za odavanje priznanja svima koji su Odjel oblikovali i vodili tijekom svih ovih godina, pročelnik, prof. dr. sc. Saša Božić, dodijelio je zahvalnice bivšim pročelnicama, prof. dr. sc. Anči Leburic i prof. dr. sc. Ingi Tomić-Koludrović. U svojim kratkim izlaganjima prisjetile su se neslužbene povijesti i iskustava rada u svojim pročelničkim mandatima, poput zapreka u održavanju nastave u poslijeratnom vremenu te suradnje s drugim sveučilišnim tijelima i napora uloženi u revitalizaciju Odjela. Zahvale su upućene i bivšoj pročelnici, prof. dr. sc. Ermi Ivoš Nikšić, te osni-

vaču i bivšem pročelniku, prof. em. dr. sc. Esadu Čimiću, koji je u svojem telefonskom obraćanju publici, a prije svega studentima, naglasio društvenu važnost neumornog sociološkog proučavanja fenomena i promjena s kojima se svi svakodnevno suočavamo.

Pred novim izazovima

Svečanost je nastavljena akademskim programom pod nazivom „Sociologija u Hrvatskoj danas: pred novim izazovima“, tijekom kojega su sudionici nastojali utvrditi ulogu sociologije i ukupnog sociološkog djelovanja u hrvatskom kontekstu s obzirom na specifičnost ove akademske discipline kao interpretativne, kritičke i istraživačke znanosti. Uvodnim izlaganjem „Sociologija i zdrav razum: ezoterija, prosvjećivanje, marketizacija (predrasuda)“ prof. dr. sc. Vjeran Katunarić i respondentica, izv. prof. dr. sc. Jadranka Čačić-Kumpes, potaknuli su bogatu raspravu s publikom o prosvjetiteljskoj ulozi sociologije u nastavi i izvan nje. Istaknuta je potreba za razvojem i njegovanjem znanja i vještina sociološkog promišljanja društvenih fenomena u obrazovnom sustavu. U sličnom dinamičnom tonu protekli su osvrti i rasprave nekolicine uglednih hrvatskih sociologa koji su sudjelovali u okruglom stolu, izv. prof. dr. sc. Jasminke Lažnjak, dr. sc. Jadranke Švarc, prof. dr. sc. Siniše Zrinščaka, prof. dr. sc. Inge Tomić-Koludrović te moderatora stola, mr. sc. Mirka Petrića. Tematika okruglog stola usredotočila se na pozicioniranje sociološkog rada, gdje su sudionici i publika propitivali značaj doprinosa struke za razvoj javnog prostora u Hrvatskoj, kao i nužnost daljnje profesionalizacije hrvatske sociologije kako bi na takvim temeljima stvarala društveno korisno znanje.

Odjel za sociologiju počeo je svoj znanstveno-nastavni rad 1976. pod vodstvom prof. em. dr. sc. Esada Čimića koji je na obljetnici naglasio društvenu važnost neumornog sociološkog proučavanja fenomena i promjena s kojima se svi svakodnevno suočavamo

OD 3. DO 6. SVIBNJA ODRŽANI **DANI TALIJANISTIKE**, A PRIGODNOM RIJEČJU SVEČANO IH JE OTVORILA REKTORICA SVEUČILIŠTA, PROF. DR. SC. DIJANA VICAN

60. obljetnica Odjela za talijanistiku proslavljena i svečarski i radno

UZadru je 1956. godine počeo s radom Filozofski fakultet, prva visokoškolska ustanova osnovana izvan Zagreba nakon Drugog svjetskog rata. Među prvim pokrenutim studijskim programima bio je i studij talijanskog jezika i književnosti. Svoju šezdesetu obljetnicu Odjel za talijanistiku obilježio je mnogim događanjima. Od 3. do 6. svibnja održani su Dani talijanistike koje je prigodnom riječju svečano otvorila rektorica Sveučilišta, prof. dr. sc. Dijana Vican. Čestitajući vrijednu obljetnicu jednom od najstarijih zadarskih sveučilišnih odjela, istaknula je rezultate njegovih djelatnika u znanstvenom, stručnom i nastavnom radu te doprinos ugledu zadarskog sveučilišta na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Pročelnik Odjela, izv. prof. dr. sc. Valter Tomas, u svom je govoru spomenuo bivše i sadašnje nastavnike, posebice se osvrnuvši na osnivača studija, akademika Žarka Muljačića. Svečano otvorenje glazbenim je nastupom popratila studentska a cappella skupina A.K.A. Crescendo.

Izlaganja, radionice i projekcije

Program je nastavljen znanstveno-stručnim kolokvijem u sklopu kojega su prigodna izlaganja održali prof. dr. sc. Živko Nižić, umirovljeni profesor i višegodišnji pročelnik Odjela (Pietro Ludovico Prever, *Il pescatore/Ribar*; ribanje potegačom spoznaja o hamartiji egzodusa) i akademik Goran Filipi, nekadašnji student Odjela, a sada djelatnik Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli (Na kraju će ostati riječ).

Usljedio je drugi dio Dana talijanistike u kojemu se izmjenjivala svečarska i radna atmosfera: 4. svibnja održana je svečana promocija osme generacije prvostupnika Odjela za talijanistiku, istoga dana u poslijepodnevnom satima održana je radionica za studente *Italians: Stereotipi e pregiudizi sugli italiani*, a navečer projekcija filma *Non essere cattivo* (redatelj: Claudio Caligari) u Studentskom klubu „Božo Lerotić“. Dana 5. svibnja nastavnici i studenti raznim aktivnostima promovirali su učenje talijanskog jezika. U Gradskoj knjižnici (Središnji odjel, Arbanasi, Bili Brig) organizirana je pomoć pri učenju talijanskog jezika, u dječjem vrtiću Ciciban u Zadru radionica za djecu naslovljena *Nella vecchia fattoria*, a u dječjem vrtiću Zvončić u Poličniku radionica *Pinocchio*. Za učitelje i nastavnike talijanskog jezika održana je radionica *Combinazioni delle parole in italiano*, a navečer projekcija filma *Confusi e felici* (re-

datelj: Massimiliano Bruno). U petak, 6. svibnja, uz radionicu *Le parti del corpo* za učenike Osnovne škole „Šimun Kožičić Benja“, na Odjelu je održana stručna konferencija na kojoj su predstavljani vrlo uspješni radovi studenata talijanistike, a u večernjim satima završna svečanost uz dodjelu nagrade za najbolji studentski književni rad, kviz talijanske kulture i civilizacije te karaoke uz uspješnice talijanske zabavne glazbe.

Suradnja Zadra i Padove

Drugi dio obilježavanja 60. obljetnice pokretanja sveučilišnog studija talijanistike održan je od 27. do 29. listopada organiziranjem tradicionalnog, XI. međunarodnog znanstvenog skupa *Književnost, umjetnost, kultura između dviju obala Jadrana*. Skup je pokrenut još 2005. godine u sklopu znanstveno-nastavne suradnje između Sveučilišta u Zadru i Sveučilišta u Padovi, ko-

jom su postignuti značajni rezultati: objavljeni su vrijedni zbornici znanstvenih radova, održana brojna gostujuća predavanja uvažениh profesora iz Padove i ostvareno više studijskih boravaka zadarskih nastavnika i studenata u Padovi. Organiziran uz pokroviteljstvo Grada Zadra i potporu Zadarske županije, skup je okupio tridesetak stručnjaka iz područja talijanistike, kroatistike, povijesti, klasične filologije i drugih disciplina sa zadarskog i drugih hrvatskih te mnogih inozemnih sveučilišta (Split, Rijeka, Pula, Koper, Torino, Macerata, Salento). Pozdravne riječi na otvorenju uputili su pročelnik Odjela, izv. prof. dr. sc. Valter Tomas, u ime Grada Zadra pročelnik Upravnoga odjela za kulturu i šport Radimir Dunatov, a u ime Zadarske županije pročelnica Ureda župana Marina Dujmović Vuković. I ovo izdanje skupa ponudilo je više zanimljivih izlaganja iz područja kulturno-književnih prožimanja na Jadranu. Govorilo se o književnim priložima objavljenim u dalmatinskoj i istarskoj periodici na talijanskom jeziku u XIX. i XX. stoljeću, o talijanskim kavanama u hrvatskim putopisima moderne, o književnim tiskanima i rukopisnim djelima zadarskih i drugih pisaca pronađenim u zadarskom Državnom arhivu i Znanstvenoj knjižnici te o Jadranu kao distinktivnom obilježju, poticaju i kontekstu u kojemu nastaju književna i filmska ostvarenja.

Lingvističke teme

Nadalje, izlaganja su se bavila prijevodima ruske književnosti na hrvatski odnosno talijanski jezik, kao i prijevodima klasika talijanske književnosti na hrvatski. Uz prinose o ranosrednjo-

Drugi dio obilježavanja 60. obljetnice studija talijanistike održan je od 27. do 29. listopada organiziranjem tradicionalnog, XI. međunarodnog znanstvenog skupa *Književnost, umjetnost, kultura između dviju obala Jadrana*

vjekovnim latinskim napisima iz Splita i Zadra te doseljenicima s Apeninskog poluotoka u drugoj polovici 14. stoljeća u Zadarskoj komuni, povijesno zanimljive činjenice doznale su se i o ulozu misionara u razvoju albanske kulture između XV. i XVIII. stoljeća.

Mnoga izlaganja bavila su se lingvističkim temama, kao što su komparativna analiza pojedinih jezičnih elemenata u talijanskom i hrvatskom ili u talijanskom i slovenskom jeziku, analiza zadarskoga govora i dr. Posebna pozornost posvećena je dijalektalnoj književnosti, bilo da je riječ o piscima zadarskih korijena koji pišu na zadarsko-venetskoj narječju, o idiomima romanskoga podrijetla na Jadranu, o romanskim elementima u lokalnim idiomima ili općenito o umjetničkom dijalektalnom izričaju kao posebnosti manjinske književnosti. Neka izlaganja pozabavila su se raznim aspektima poučavanja i usvajanja talijanskoga jezika i kulture te problemima višejezičnosti. Svi prilozi bit će objavljeni u zborniku radova i time dostupni akademskoj javnosti i svima onima koji žele produbiti znanja o kompleksnom fenomenu povijesno-kulturnih veza između dviju obala Jadrana.

Svi prilozi s Dana talijanistike bit će objavljeni u zborniku radova, dostupni akademskoj javnosti i svima koji žele produbiti znanja o kompleksnom fenomenu povijesno-kulturnih veza između dviju obala Jadrana

Dodijeljene su nagrade za najbolji studentski književni rad, održan kviz talijanske kulture i civilizacije, promocija, ali i karaoke uz uspješnice talijanske zabavne glazbe

Tragom um

Povijesni pregled razvoja i djelovanja Odjela za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zadru

Pregled povijesti razvoja i djelovanja današnjeg Odjela za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zadru potrebno je početi još od ranih pedesetih godina 20. stoljeća. Naime, u to se vrijeme rodila misao da se u Zadru, od razaranja u Drugome svjetskom ratu tada još uvijek gotovo porušenu gradu, osnuje visokoškolska ustanova humanističkog usmjerenja – Filozofski fakultet. Tadašnji aktualni politički trenutak svakako je išao u prilog ideji da bi grad koji je tek prije koju godinu vraćen u teritorijalni sastav osporavane mu domovine trebao imati studij humanističkoga usmjerenja.

Pripreme za otvaranje Filozofskog fakulteta u Zadru počele su već 1951. godine, ponajprije zauzimanjem velikoga hrvatskog književnika Miroslava Krležu, a upravo u tom razdoblju u gradu je, kao prethodnica budućega Filozofskog fakulteta, osnovana vrlo važna znanstvena institucija. Naime, 1954. u sklopu Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu utemeljen je Institut za historijske nauke sa sjedištem u Zadru. Institut se sastojao o povijesnog, povijesno-umjetničkog i arheološkog odsjeka. Od 1. siječnja 1955. stručni suradnik Instituta za historijske nauke u Zadru i voditelj njegova povijesno-umjetničkog odsjeka postao je Ivo Petricioli, dotadašnji kustos zadarskoga Arheološkog muzeja (1949. - 1954.), koji je 1950. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu diplomirao povijest umjetnosti s klasičnom arheologijom i hrvatsku povijest.

Prvi tajnik i zaposlenik

Upravo s počecima znanstvenoga djelovanja Ive Petriciolija počinju se stvarati preduvjeti za

osnivanje budućega Odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Zadru. Naime, nakon odluke Sabora Narodne Republike Hrvatske od 12. srpnja 1955. kojom je osnovan zadarski Filozofski fakultet kao posebna i odvojena ustanova Sveučilišta u Zagrebu, Ivo Petricioli, tada još uvijek djelatnik Instituta za historijske nauke, imenovan je njegovim prvim tajnikom. Filozofski fakultet u Zadru svečano je otvoren 16. listopada 1956., a već iduće godine (1957.) Petricioli je doktorirao na Filozofskom fakultetu u Zagrebu te je kao vanjski suradnik počeo predavati kolegij iz srednjovjekovne umjetnosti na netom osnovanom zadarskom Fakultetu. Nakon što je 1958. ukinut Institut za historijske nauke, Ivo Petricioli je kao doktor povijesnih znanosti 1. travnja te godine postao stalnim zaposlenikom zadarskoga Filozofskog fakulteta. Tim je prelaskom, tada vjerojatno i ne sluteći, Profesor – kako su ga poslije iz poštovanja zvale generacije njegovih studenata – udario kamen temeljac osnutku današnjega Odjela za povijest umjetnosti.

Problemi pri nastojanju da se na tek osnovanoj Katedri nastavnim programom pokriju sva razdoblja opće i nacionalne povijesti umjetnosti bili su vrlo veliki jer je ona od samoga osnutka bila suočena s nedostatkom nastavničkoga kadra. Naime, uz Ivu Petriciolija kao jedinoga stalnog djelatnika i predavača srednjovjekovne umjetnosti, u nastavi je sudjelovao još samo doc. dr. sc. Mate Suić, dotadašnji ravnatelj Arheološkog muzeja u Zadru (1947. - 1956.), koji je 1956. godine postao voditelj Katedre za arheologiju zadarskoga Filozofskog fakulteta pa je, kao nastavnik s drugoga odjela, na studiju povijesti umjetnosti predavao

Umjetničkih djela

kolegij Umjetnost staroga vijeka. Iako ni ostale katedre zadarskoga Fakulteta u to vrijeme nisu imale nimalo brojniji nastavnički sastav, situacija na Katedri za povijest umjetnosti bila je još teža jer je ona, za razliku od velikoga broja ostalih studijskih grupa na kojima su gostovali profesori zagrebačkoga Filozofskog fakulteta, bila lišena i takve kadrovske ispomoci. U tom se pogledu stanje ponešto popravilo angažiranjem povjesničarke umjetnosti i konzervatorice Ksenije Radulić, tadašnje ravnateljice Zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zadru, kao vanjske suradnice u nastavi. Ona je u zvanju honorarne asistentice od 1960. počela predavati kolegije Uvod u studij povijesti umjetnosti i Zaštitu spo-

menika kulture, a 1964. godine u Zadar je došao i Josip Vrančić, dotadašnji ravnatelj Umjetničke galerije u Dubrovniku (1956. - 1964.), koji se u zvanju predavača zaposlio na Katedri za povijest umjetnosti te preuzeo predavanja iz predmetâ Umjetnost novoga vijeka i Teorija umjetnosti.

Nedostatak nastavničkog kadra

Od samih početaka djelatnici na Katedri bili su suočeni i s nedostatkom osnovnih sredstava za rad, što se ponajprije očitovalo u pomanjkanju stručne literature u knjižnici Filozofskog fakulteta, pa je to nadoknađivano posuđivanjem knjiga iz Znanstvene knjižnice u Zadru i bibli-

oteke Arheološkog muzeja (u to vrijeme smještenog u istoj zgradi kao i Fakultet). Pored svih teškoća, zadarski studenti povijesti umjetnosti imali su i jednu vrlo veliku i značajnu povlasticu – uz pomoć profesora mogli su se izravno upoznavati s bogatom kulturno-povijesnom baštinom grada u kojemu su studirali, što znači da su uživo mogli doživjeti i analizirati neka od najznačajnijih umjetničkih djela u Hrvatskoj i u ovome dijelu Europe.

Iako se krajem šezdesetih i početkom sedamdesetih godina 20. stoljeća situacija na Katedri za povijest umjetnosti u svakom pogledu već poprilično stabilizirala, nedostatak nastavničkog kadra još se uvijek osjećao. Godine 1968. Filozofski fakul-

tet u Zadru napustio je prof. dr. sc. Mate Suić, čijim je prelaskom na zagrebački Filozofski fakultet upražnjeno i mjesto predavača Umjetnosti starog vijeka na studiju povijesti umjetnosti. Njeega je od 1969. godine na Katedri za arheologiju zamijenio prof. dr. sc. Branimir Gabričević, ugledni znanstvenik eruditskog znanja i iznimnih pedagoških kvaliteta, koji je, prema već uhodanome običaju, preuzeo i dužnost predavača za Umjetnost staroga vijeka na Katedri za povijest umjetnosti. Godine 1972. kao asistentica na Katedri nastupila je Marija Stagličić, prva djelatnica koja je studirala i diplomirala na zadarskom studiju povijesti umjetnosti. Od akademske godine 1975./1976. nekadašnja Kate-

Nakon što je 1958. ukinut Institut za historijske nauke, Ivo Petricioli je kao doktor povijesnih znanosti 1. travnja te godine postao stalnim zaposlenikom zadarskoga Filozofskog fakulteta. Tim je prelaskom Profesor - kako su ga poslije iz poštovanja zvale generacije njegovih studenata - udario kamen temeljac osnutku današnjega Odjela za povijest umjetnosti

Pored svih teškoća, zadarski studenti povijesti umjetnosti imali su i jednu vrlo veliku i značajnu povlasticu – uz pomoć profesora mogli su se izravno upoznavati s bogatom kulturno-povijesnom baštinom grada u kojemu su studirali, što znači da su uživo mogli doživjeti i analizirati neka od najznačajnijih umjetničkih djela u Hrvatskoj i u ovome dijelu Europe

dra za povijest umjetnosti, kao i sve ostale katedre zadarskoga Filozofskog fakulteta, prerasla je u novu organizacijsku jedinicu – Odsjek za povijest umjetnosti. Odsjek je tada, uz još četiri druga, činio sastavni dio Odjela za društvene znanosti Filozofskog fakulteta u Zadru, koji je upravo od te akademske godine prestao biti fakultet zagrebačkog Sveučilišta te je postao Filozofski fakultet novoutemeljenog Sveučilišta u Splitu (1974.) kao njegova najveća ustanova. Od samog osnutka Katedre, tj. Odsjeka za povijest umjetnosti njezini su djelatnici sudjelovali na brojnim znanstvenim skupovima u zemlji i inozemstvu, a bio je organiziran i niz studentskih terenskih nastava. Profesor Petricioli je već od početka svoga profesionalnog djelovanja višekratno boravio u inozemstvu, bilo samostalno, bilo sa studentima ili poslijediplomantima. Tim putovanjima potrebno je pribrojiti i brojna Petriciolijeva i Gabričevićeva sudjelovanja na međunarodnim savjetovanjima, simpozijima i kongresima s referatima od velikoga značaja za međunarodnu afirmaciju naše kulturno-povijesne baštine. Osim međunarodnih znanstvenih navedeni su profesori izlagali su i na brojnim domaćim simpozijima, a važno je istaknuti i sudjelovanje profesora Vrančića na osnivačkom kongresu Društva historičara umjetnosti Jugoslavije 1976. godine u Ohridu. Sedamdesetih i osamdesetih godina na Odsjeku za povijest umjetnosti angažirani su neki novi vanjski suradnici u nastavi, a primljena su i tri nova stalna zaposlenika, što je rezultiralo razdiobom većih kolegija na malo manje, ali i uvođenjem nekih novih predmeta, ponajprije vezanih za metodologiju znanosti, metodiku struke i muzeologiju. U razdoblju od 1970. do 1972. prof. dr. sc. Ivo Petricioli obnašao je dužnost dekana Filozofskog fakulteta u Zadru, a od 1975. do 1977. prof. dr. sc. Josip Vrančić

bio je njegov prodekan. Godine 1975. Odsjek je doživio veliki udarac preranom smrću vanjske suradnice Ksenije Radulić, ali su u istom tom razdoblju kao vanjski suradnici ili gostujući profesori nastavu držali i neki od najuglednijih hrvatskih povjesničara umjetnosti, poput dr. sc. Duška Kečkemeta, prof. dr. sc. Krune Prijatelja i doc. dr. sc. Ive Babića. Nakon što je 1978. godine profesor Gabričević napustio Filozofski fakultet u Zadru te prešao na novu dužnost na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu, kolegij Umjetnost staroga vijeka na Odsjeku za povijest umjetnosti preuzeo je 1980. godine prof. dr. sc. Nenad Cambi, u početku kao vanjski suradnik, a od 1982. godine kao stalni zaposlenik Odsjeka za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zadru. Godine 1980. na Odsjeku za povijest umjetnosti u zvanju asistenta nastupio je mr. sc. Nikola Jakšić, dotadašnji kustos u Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu (1974. - 1980.), a iste je godine kao vanjski suradnik u zvanju predavača nastavu počeo držati i Antun Travirka, tadašnji voditelj Galerije umjetnina zadarskoga Narodnog muzeja. U razdoblju od 1980. do 1982. godine prof. dr. sc. Ivo Petricioli obnašao je dužnost prorektora Sveučilišta u Splitu. Od 1985. u zvanju predavača za kolegij Zaštita spomenika kulture na Odsjeku je, kao još jedan vanjski suradnik, počeo predavati Miljenko Domijan, u to vrijeme ravnatelj Zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zadru. Već od sljedeće, 1986. godine, na Odsjeku za povijest umjetnosti zaposleni su kao pripravnici Emil Hilje i Vinko Srhoj, tako da je kraj osamdesetih i početak devedesetih Odsjek dočekao sa šest nastavnika zaposlenih u stalnom radnom odnosu. **(nastavak u sljedećemu broju)**

*doc. dr. sc. Ivan Josipović,
član Povjerenstva za obilježavanje
60. obljetnice Odjela*

Studentski zbor - glas studenata Sveučilišta u Zadru

Prema Pravilniku o radu i djelatnostima Studentskoga kluba „Božo Lerotić“, Studentski je zbor Sveučilišta u Zadru (odnosno Predsjedništvo Zbora), nakon raspisanoga natječaja za izbor domaćina/ice Studentskoga kluba, početkom studenoga donio odluku o konačnoj rang-listi kandidata za zapošljavanje u Studentskome klubu „Božo Lerotić“. Prvih osam kandidata zapošljava se, prema odluci, na mjestu domaćina Kluba.

„Domaćini Studentskoga kluba ‘Božo Lerotić’ moraju biti pristojni, ljubazni i dobri animatori posjetitelja Kluba, a njihov honorar, koji se isplaćuje preko student-servisa, iznosi 20 kn po satu. Uspjeli smo se izboriti da se domaćine kluba bira po načelu socioekonomskoga statusa, odnosno da studenti koji imaju slabiji socijalni status imaju prednost pri zapošljavanju. Natječaj se raspisuje svake godine, a prema potrebi, i dva puta godišnje, što znači da nemamo problema sa studentskim prijavama“, kaže **Marko Malbaša, v.d. predsjednika Studentskoga zbora Sveučilišta u Zadru, apsolutno povijesti.**

Karaoke petkom

„Ako netko iz bilo kojega razloga prestane raditi, na njegovo mjesto dolazi sljedeći s liste. Nije tu riječ o nekom teškom poslu, potrebno je pripaziti na inventar kluba, a i nitko strogo ne prati kad dolaze, a kad odlaze s posla“, dodaje.

S obzirom na to da, prema Pravilniku, Studentski zbor ima mogućnost prostor Studentskoga kluba „Božo Lerotić“ koristiti za slušaonice glazbe, tamo se često organiziraju radionice pjevanja ili, kako se to popularno naziva, karaoke. Zapravo, karaoke organizira Odbor za kulturna i društ-

tvena događanja Zbora, koji se brine o društvenome životu studenata.

„Karaoke održavamo u kontroliranim uvjetima kakve nam propisuje Sveučilište: nema pušenja, nema unošenja staklene ambalaže, a studenti se imaju priliku družiti i zabaviti, naučiti nastupati i držati mikrofon“, govori Malbaša. Njegov kolega, predsjednik Predsjedništva Studentskoga zbora, Tonči Cvrle, apsolutno ruskoga i engleskog jezika i književnosti, pojašnjava narav zabave u Studentskome klubu ‘Božo Lerotić’: „Studenti se jednom tjedno imaju priliku zabaviti, i to uz minimalan trošak, a najveći je interes petkom kad su karaoke. Tada cijeli prostor Studentskoga kluba preuredimo, u potpunosti transformiramo, to je već prava strategija iznošenja i vraćanja namještaja iz prostorija kluba i njegova dovođenja u prvotno stanje.“

Do sada, ističu, nije bilo nikakvih problema.

Studentski aktivizam

Marko Malbaša, v.d. predsjednika Studentskoga zbora, zauzima se za jači studentski aktivizam.

„U svemu što se nalazi oko nas uvijek se može pronaći prilika, bila to neka radionica, prikaz filma ili realizacija kakve ideje koju se može oživotvoriti u skladu sa studentskim pravima. Studenti nisu dovoljno aktivni, čini se kako nema prave volje da se nešto napravi, a ako netko nešto i pokuša pa naide na kakvu prepreku ili drugi ne dijele njegov entuzijizam, brzo se odustane. Zbog toga stalno treba upozoravati kako je svaki početak težak i da je potrebno ustrajati“, napominje.

I Cvrle smatra da Studentski zbor otvara brojne mogućnosti: „Svakoga tko želi nešto napravi-

S obzirom na to da je u Zadru 6000 studenata, studentski život, slažu se i Malbaša i Cvrle, nije razvijen onoliko koliko bi trebao biti

Marko Malbaša
i Tonči Cvrlje

ti, ima dobru, ostvarivu ideju, mi podupiremo. Tako je jedan naš student prošle godine pitao zašto studenti nemaju vlastiti kviz znanja. Uspjeli smo pronaći sponzora za nagrade i kviz je uspješno održan četiri, pet puta“, kaže i dodaje kako Studentski zbor potiče studente i na praćenje kulturnih događanja. „Zahvaljujući dugogodišnjoj suradnji s kazalištem, određeni broj ulaznica dobivamo besplatno, a određeni broj kupimo pa podijelimo studentima preko Facebooka i slično.“

Studentski život nije razvijen onoliko koliko bi trebao biti s obzirom na to da je u Zadru 6000 studenata, slažu se i Malbaša i Cvrlje.

„Zadar je grad koji ima najviše studenata po glavi stanovnika, od kojih je većina onih koji nisu iz Zadra i okolice. Ti ljudi moraju pronaći svoje mjesto, uklopiti se u novu sredinu, a mi želimo da se razvije studentski duh i kolektiv, ne nužno kavanski. Stoga su sve kreativne ideje za poboljšanje studentskoga života dobrodošle.“

Osim što podržava, Studentski zbor i financira kreativne ide-

je. Odbor za sportska događanja Studentskoga zbora brine se o „oživljavanju“ sportskoga angažmana studenata.

Sportski angažman

„Odbor za sportska događanja organizira turnire u sportovima koji do sada nisu bili zastupljeni na Sveučilištu. Tako smo, primjerice, uspjeli nabaviti stol za stolni tenis i održavamo turnire u tom sportu, a sve to bude popraćeno u lokalnim medijima, posebno dodjela nagrada za najbolje natjecatelje. Tu je i šahovski turnir, a Odbor za sport sudjeluje i u organizaciji sveučilišne malonogometne lige koja se igra u Novome kampusu. To je ujedno i najveći projekt koji financira Studentski zbor, a održava se svake godine od ožujka do lipnja. Tijekom listopada nastupa sveučilišni malonogometni kup koji se igra na igralištu Mornarica na Poluotoku. I nogometna liga i nogometni kup dobro su popraćeni u medijima, a odziv studenata je iznimno velik. Studentski zbor financira medalje, peha-

re, dio dresova, zviždaljke, kartone, sve što je potrebno da bi se turnir održao“, govori Malbaša ističući: „Mi financiramo projekte koje studenti prijave, a svaki student može prijaviti projekt za financiranje, primjerice dane nečega i slično.“

Kako na Sveučilištu samo dva odjela, Pomorski odjel i Odjel za povijest, imaju većinu muških studenata, oni najčešće i daju prve malonogometne lige ili kupa. Malonogometna liga održavala se godinu-dvije bez ikakve pomoći Studentskoga zbora, no brzo se shvatilo da je to dužnost Studentskoga zbora tako da se sada financira u sklopu njihovih regularnih projekata.

Neki turniri imaju i humanitarni karakter. Tako su se do sada dva puta prikupljale donacije za djevojku oboljelu od multiple skleroze.

Ideja je mnogo pa je pravi problem, napominje Malbaša, sve to iskoordinirati: „Kad se raspíše natječaj za financiranje projekata, svi bi htjeli da se predloženi događaji održe u dva mjeseca. Stoga“, ističe v.d. predsjednika Studentskoga zbora, „smatramo, a ta ideja još nije provedena do kraja, kako bi bilo dobro da Studentski zbor bude koordinator događanja, odnosno da sva predviđena događanja rasporedimo tijekom duljega razdoblja kako se ne bi preklapali.“

Rang-lista kandidata za zapošljavanje u Studentskome klubu 'Božo Lerotić'

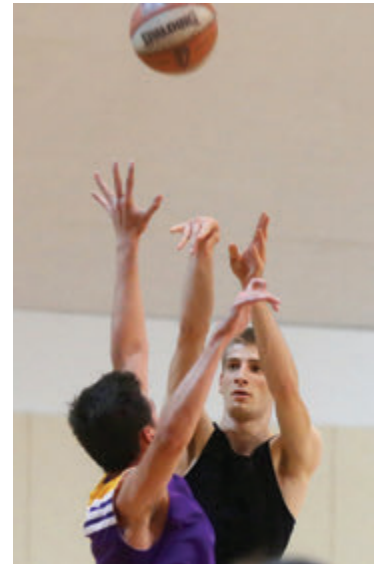
Studentski zbor Sveučilišta u Zadru (odnosno Predsjedništvo Zbora), nakon raspisanoga natječaja za izbor domaćina/ice Studentskog kluba, početkom studenoga donijelo je odluku o konačnoj rang-listi kandidata za zapošljavanje u Studentskome klubu „Božo Lerotić“. Prvih osam kandidata za pošljava se, prema odluci, na mjestu domaćina Kluba. Zvezdica(*) znači da je kao kriterij korišten prosjek ocjena.

Kandidati, odjeli i broj bodova:

Petra Nikolić,
Odjel za arheologiju, 92 boda
Josip Šetka,
Odjel za geografiju, 74 boda
Nediljko Ralica,
Odjel za geografiju, 66 bodova
Pavao Parunov,
Odjel za anglistiku i Odjel za sociologiju, 64 boda
Josip Čapin, Odjel za filozofiju i Odjel za talijanistiku, 60 bodova
Mirko Barada,
Odjel za geografiju, 50* bodova,
Miljenko Šundov,
Odjel za pedagogiju i Odjel za sociologiju, 50* bodova
Marin Dolfić,
Odjel za anglistiku i Odjel za rusistiku, 45* bodova
Tea Sokolov,
Odjel za pedagogiju i Odjel za iberoromanske studije, 45* bodova
Mihael Tkalić,
Odjel za geografiju i Odjel za povijest, 45* bodova
Marija Gale,
Odjel za kulturu i turizam, 44 boda
Matej Požarina,
Odjel za germanistiku i Odjel za iberoromanske studije, 39 bodova
Ante Grković,
Odjel za klasičnu filologiju, 28 bodova
Mario Zulić,
Odjel za psihologiju, 19 bodova itd.

Osim dovršenoga natječaja za domaćina/domaćicu Studentskog kluba „Božo Lerotić“, Studentski je zbor raspisao i natječaj za predstavnike/predstavnice u Senatu Sveučilišta. Prijave na natječaj bile su otvorene do kraja studenoga.

Mi želimo da se razvije studentski duh i kolektiv, ne nužno kavanski, stoga su sve kreativne ideje za poboljšanje studentskoga života dobrodošle

DR. SC. **GORDANA IVKOVIĆ**, VODITELJICA CENTRA ZA TJELOVJEŽBU I STUDENTSKI SPORT

Na studentskim igrama u Zadru očekujemo i Irce jer imamo direktne avionske linije

Sljedeće godine Sveučilište u Zadru organizira veliki Međunarodni studentski sportski susret koji će se održati od 23. do 26. kolovoza. Studenti će se natjecati u sljedećim sportovima: mali nogomet, košarka (za žene i muškarce), odbojka (žene) i akvatlon (trčanje i plivanje) koji će se održati na rivi, ispred zgrade Sveučilišta.

„Sada su u jeku pripreme za turnir, a kako Grad i Županija u svome budžetu imaju određena sredstva predviđena za sportske događaje, javljamo se na sve javne natječaje za dodjelu sredstava“, kaže dr. sc. Gordana Ivković, voditeljica Centra za tjelovježbu i studentski šport Sveučilišta u Zadru.

„Studentski sportski susret, osim sporta, iznimno promiču i grad, i naše sveučilište, pa i cijelu zemlju“, ističe dr. sc. Ivković.

Na turniru će se natjecati 200 do 300 studenata.

„Pozivnice šaljemo na vrijeme tako da sveučilišta mogu planirati slanje svojih ekipa u Zadar za sljedeću godinu. Očekujemo šest stranih ekipa po svakom sportu, dakle 24 sportske ekipe i još 50-ak triatlonaca, odnosno akvatlonaca. Pokušat ćemo

iskoristiti sva naša dosadašnja iskustva i kontakte. Šaljemo pozivnice na adrese mnogih europskih sveučilišta pa ćemo vidjeti tko će se sve prijaviti“, govori

dr. Ivković. Uvjerena je da će se pozivu odazvati mnoga sveučilišta, među ostalim i stoga što će se igre održati u atraktivno ljetno vrijeme.

„Naše je sveučilište sudjelovalo na mnogim sveučilišnim turnirima - od Rima, Moskve, Lyon, Pečuha pa do Tel Aviva. Na tim turnirima uvijek se pojavlju-

Sveučilište u Zadru sljedeće je godine, od 23. do 26. kolovoza, domaćin velikoga Međunarodnog studentskog sportskog susreta

Studentica Ina Marin i dr. sc. Gordana Ivković

ju ista sveučilišta, a neka od njih znatno ulažu u sport, primjerice, kršćansko sveučilište iz Bejruta. Sport im je iznimno bitan. Kad dolaze na turnire, dolaze kao kompletan tim, imaju direktora sporta, trenere, liječnike i fizioterapeute... Mnoga češka sveučilišta također dosta ulažu u sport, zatim poljska, njemačka, talijanska, američka, slovenska, mađarska, ruska... Očekujemo i Irce s obzirom na to da imamo dobre kontakte i direktne avionske linije. Većina studenata koji pristignu na igre bit će smještena u Studentskome domu u novom kampusu, tamo je osigurano oko 200 mjesta. Ostali će biti raspoređeni po hostelima.

Dr. sc. Gordana Ivković niti jedan detalj ne prepušta slučaju, a trudi se i da nitko nije zapo-

stavljen. U njezinoj organizaciji u pripreme za turnir doista je uključeno cijelo Sveučilište, a i cijeli grad. Tako će studenti sa studija jezika biti vodiči za sve ekipe, studenti ekonomije pripremaju projekt za pristup sredstvima Europske unije, studenti povijesti umjetnosti izradit će amblem igara, a medalje za natjecatelje Zadarski muzej stakla.

„Želimo da im medalje ujedno budu i suvenir“, ističe.

S obzirom na to da će se igre održati krajem kolovoza, dakle krajem ljeta, studenti sportaši nemaju obveze natjecanja pa će im turnir koristiti kao priprema, a imat će vremena i prostora i za zabavu.

„To su mladi ljudi i važno im je i dobro se zabaviti. Raspored utakmica sastavit ćemo tako

da imamo dovoljno prostora za izlete. Baš smo u pregovorima za jedan brod pa ćemo ih voditi na kupanje, malo po otocima“, kaže Gordana Ivković i napominje:

„Sport je izvrstan medij za toleranciju različitosti.

Ta mladost kad se skupi nema barijera, ni vjerskih, rasnih, spolnih niti bilo kojih drugih. Lijepo je vidjeti da mladost nije opterećena.“

Dr. Ivković nada se da će se Međunarodni studentski sportski susreti u Zadru pretvoriti u još veću manifestaciju: „Sljedeća godina je probna, a onda ćemo se pokušati uključiti u kalendar europske studentske federacije, i to tako da oni dijelom sponzoriraju igre. Ako u tome uspijemo, igre bi doista mogle biti veličanstvena manifestacija.“ (ri)

Ina Marin, 'glasnogovornica' sportske zajednice Sveučilišta

Ina Marin, studentica povijesti i „glasnogovornica“ sportske zajednice Sveučilišta, izvrsno igra košarku, koja je i izborni predmet. Košarku zajedno treniraju dečki i cure.

„Igram košarku za sveučilišnu reprezentaciju te tako najviše promičem studentski sport“, kaže Ina koja je na neki način glasnogovornica sportske zajednice Sveučilišta.

„Prošle godine na državnom smo prvenstvu bile treće u košarci, što je za nas bio veliki uspjeh. Pobjedile smo ekipu sveučilišta u Splitu. Prva košarkaška ekipa je Sveučilište u Zagrebu, cijela ekipa Medveščaka, osim što su prvakinje Hrvatske, one su i prvakinje Europe u sveučilišnom sportu, Osječanke su bile druge, a mi treće.“ Ina Marin proglašena je najboljom igračicom turnira s prosjekom od 8 trica i 35 koševa po utakmici.

Skup najam dvorana

Obvezni predmet tjelesne kulture na Sveučilištu u Zadru imaju studenti Pomorskoga odjela i studenti Informacijskih znanosti na prvoj godini studija. Za ostale se kao izborni predmeti nude - košarka, odbojka, badminton, fitness programi, plivanje i kendo.

Vježbe su jednom tjedno, što je vrlo malo, ali će ove godine košarkaška, odbojkaška i malonogometna ekipa imati dodatne treninge u dvorani na Višnjiku.

„Veliki problem Sveučilišta je to što nema vlastite sportske objekte, a najam dvorana skupo plaćamo“, kaže Gordana Ivković i ističe: „Interes studenata za bavljenje sportskim aktivnostima znatno je veći nego im možemo ponuditi.“

Studenti sa studija jezika bit će vodiči za sve ekipe, studenti povijesti umjetnosti izradit će amblem igara, a medalje za natjecatelje Zadarski muzej stakla

IZDAVAČKA DJELATNOST SVEUČILIŠTA U ZADRU

Problemi su mnogi, izazovi veliki, ali nastojimo pronalaziti najbolje odgovore

Sveučilište u Zadru ima dobro razvijenu i raznovrsnu izdavačku djelatnost. Putem znanstvenih časopisa, znanstvenih monografija, sveučilišnih udžbenika i priručnika te zbornika radova i drugih publikacija akademskoj i drugoj zainteresiranoj javnosti predstavljaju se istraživački rezultati djelatnika Sveučilišta, ali i znanstvenika iz drugih hrvatskih znanstvenih jezgri te inozemstva. Raspon istraživačkih interesa je velik pa su stoga i objavljene publikacije (u tiskanom i u elektronskom obliku) iz različitih znanstvenih područja. Većina ih je iz društvenih i humanističkih znanosti, a u nekoliko monografija i časopisa objavljeni su prilozi iz prirodnih, biotehničkih, tehničkih i interdisciplinarnih znanosti.

Sfere doticaja sveučilišnog izdavaštva

Izdavaštvo Sveučilišta u Zadru strateški je važan medij komunikacije o znanosti među znanstvenicima te između znanstvene i društveno-gospodarske zajednice. Izravno pridonosi transferu znanja, ideja i tehnologija u mnogim sferama svakidašnjega života te u razvojnim procesima na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini. S obzirom na to da su u časopisima objavljeni radovi uvaženih inozemnih znanstvenika, prevedena neka istaknuta djela vodećih europskih znanstvenika u svojim disciplinama te da se pojedine publikacije objavljuju dvojezično (na hrvatskom i nekom od svjetskih jezika, ponajviše engleskom), Sveučilište u Zadru pridonosi internacionalizaciji hrvatskoga sustava znanosti i visokog obrazovanja te aktivnom uključivanju hrvatskoga u europski istraživački prostor.

Nekoliko je sfera doticaja, utjecaja i obuhvata zadarskoga sveučilišnog izdavaštva: zadarska, hrvatska i međunarodna. Većinom su te sfere satkane od jadranskih i mediteranskih motiva. Godine 2016. nastavljena su sustavna nastojanja da se javnosti predstavite rezultati multidisciplinarnih istraživanja pojedinih otoka i mikrocjelina u zadarskoj regiji. Ove su godine Zemunik u Ravnim kotarima, otok Vir te šibensko otočje dobili znanstvene monografije u kojima je predstavljena bogata prirodna i kulturna baština tih područja, a dane su i smjernice ili makar platforma za njihov društveno-gospodarski razvitak. Uz geografije i jezikoslovce, u tim su knjigama osobit doprinos dali povjesničari, biolozi i agronomi.

Poseban tematski blok posvećen je upravljanju odgojno-obrazovnom ustanovom, pri čemu se uz izvorne istraživačke rezultate predstavljaju iskustva iz zapadnoeuropskih zemalja o toj važnoj problematici. U djelima o školskom menadžmentu i marketingu

mnogi će pronaći poučne retke a da nužno ne moraju biti povezani s najodgovornijim funkcijama u sustavu odgoja i obrazovanja. Posebno su vrijedna promišljanja o ulozi i unutrašnjim odnosima među svim uključenim dionicima (učenicima i učiteljima, školskom osoblju i roditeljima te drugima koji su na različite načine uključeni u rad i razvoj škola) u cjelini o kulturi škole.

Objavljena djela arheologa i povjesničara umjetnosti donose najnovije spoznaje u proučavanju kulturnoga nasljeđa hrvatskoga jadranskog prostora. Materijalna kulturna baština toga prostora, kako se može utvrditi čitanjem tih djela, rezultat je mnogih prožimanja i obogaćivanja u kulturnoj interakciji širom mediteranskoga kulturnoga areala.

Jezikoslovna djela pokazuju izuzetno mjesto koje zadarski filolozi zauzimaju svojim ostvarenjima, originalnim pristupima i zahtjevnim poslovima tijekom proučavanja kroatističkih i stranih, ponajviše romanskih jezikoslovnih i književnih tema. Ne umanjujući značenje mnogih knjiga i znanstvenih članaka prigoda je apostrofirati monografiju o toponimiji šibenskoga otočja koja zaokružuje dugogodišnje sustavno istraživanje toponima na sjevernodalmatinskim otocima. Toponimi ili geografska imena dragocjena su sastavnica nematerijalne kulturne baštine koja, sukladno prevladavajućim procesima depopulacije i deagrarizacije, postupno iščezava iz ruralnoga prostora. Stoga je tim jezičnim elementima s pravom posvećena osobita pozornost. Oni zrcale jezična prožimanja te različite društvene i gospodarske aktivnosti i odnose.

29 knjiga, 11 znanstvenih časopisa

Posebnu dragocjenost unutar važnoga spektra nematerijalne kulturne baštine čini glagoljica. Na njoj je napisano mnoštvo dokumenata iz kojih je moguće iščitati različite povijesne strukture i mijene te utvrditi razvoj staroga hrvatskog jezika i pisma. Stoga je Sveučilište u Zadru spremno dočekalo poziv na suradnju Stalne izložbe crkvene umjetnosti da se krene u zajedničko objavljivanje izvorne građe i pratećih znanstvenih studija u sklopu biblioteke Monumenta glagoljica Archidiocesis Iadertinae. Tijekom 2016. objavljene su tri cjeline o glagoljskim kodeksima Malog Iža, Pašmana i Rave, pri čemu je o ravskoj riznici hrvatske pismenosti i glagoljaške baštine priređeno četveroknjžje na oko 1500 stranica. Tiskarski strojevi spremno očekuju nadolazeća već pripremljena izdanja o glagoljskim spomenicima Ljupča, Kali i Suškošana te jedne rijetkosti koja će zasigurno izazvati velik interes hrvatske i svjetske akademske zajednice. Sveučilište u Zadru odva-

žilo se prirediti znanstveni skup i zatim objaviti zbornik radova na temu Franjo Tuđman i stvaranje suvremene hrvatske države (1990. - 1999.). U tom znanstvenom djelu kritički je razmotreno presudno razdoblje u razvoju moderne hrvatske države te uloga prvoga hrvatskog predsjednika. Je li odgovor na izazov da se znanstveno razmotri razmjerno nedavna prošlost izložena i sagledavana mnogim političkim i ideološkim prizmama, od apologetskih do posve isključivih i negativnih, bio najprimjereniji, zacijelo će odlučiti znanstvena i druga javnost jer i to sveučilišno izdanje, poput svake knjige, ima svoj put...

Godine 2016. objavljeno je 29 knjiga, a objavljeni su ili su pred tiskom novi brojevi 11 sveučilišnih znanstvenih časopisa Acta Iadertina, Archaeologia Adriatica, Ars Adriatica, Croatica et Slavica Iadertina, Geoadria, Libellarium, Liburna, Magistra Iadertina, Miscellanea Hadriatica et Mediterranea, Oeconomica Iadertina i [sic] - časopis za književnost, kulturu i književno prevođenje. Pripremi i tisku tih časopisa prethodili su standardizirani urednički i recenzentski postupci, ali i nekoliko radionica priređenih za uredništva časopisa s ciljem podizanja kvalitete znanstvenoga izdavaštva, osobite skrbi oko izdavačke etike te omogućavanju dostupnosti i vidljivosti znanstvenih rezultata. Aktivno se radi na uključivanju sveučilišnih časopisa u relevantne bibliografske i citatne baze, o čemu svjedoče i nedavni uspjesi (Geoadria je uvrštena u Scopus, a [sic] i Ars Adriatica u ERIH PLUS). Temelj izdavačke djelatnosti Sveučilišta u Zadru su znanstvenici i njihovi suradnici iz mnogih ustanova i država. Osobito pridonose plodni autori i vješti urednici koji pripremaju i obavljaju većinu aktivnosti u oblikovanju sadržaja u publikacijama. Izdavačku politiku usmjerava, a procedure nadgleda Povjerenstvo za izdavačku djelatnost. Sve aktivnosti autora, urednika, lektora, prevoditelja, recenzenata, osoba odabranih za likovno oblikovanje te grafičku pripremu i tisak koordinira Ured za izdavačku djelatnost u suradnji s resornim prorektorom.

Uz vlastita sveučilišna sredstva, odgovarajuću ali ipak nedovoljnu pomoć pružaju Ministarstvo znanosti i obrazovanja i (manje) Ministarstvo kulture, a pojedina izdanja financijski podupiru jedinice lokalne i područne samouprave. Vrlo su rijetke donacije iz gospodarstva. Sveučilište u Zadru nastoji uvažavati iste trendove kao i druga hrvatska sveučilišta, ali i profesionalne izdavačke kuće koje objavljuju znanstvena djela.

Tri trendovi često nisu pozitivni niti je pozitivno ozračje u kojemu se nalazi, djeluje i stvara sustav znanosti i visokog obrazovanja. Problemi su mnogi, izazovi veliki, ali nastojimo pronalaziti najbolje odgovore.

Ivana Morić
Filipović,
voditeljica Ureda
za izdavačku
djelatnost

OBJAVLJENO 2016.

- 1. Suvremeni pristup odgoju i obrazovanju darovite djece i učenika** / ur. Smiljana Zrilić. Zadar: Sveučilište u Zadru, 2016.
- 2. Toponimija šibenskog otočja** / ur. Vladimir Skračić. Zadar: Sveučilište u Zadru, 2016.
- 3. Novi Travnik: između utopije i nostalgije** / ur. Mario Katić i Velimir Bugarin. Zadar: Sveučilište u Zadru; Novi Travnik: Udruga „Baština“; Sarajevo: HKD „Napredak“, 2016.
- 4. Peko, Anđelka; Varga, Rahaela i Vican, Dijana, Upravljanje odgojno-obrazovnom ustanovom: Kultura škole.** Zadar: Sveučilište u Zadru, 2016.
- 5. Upravljanje odgojno-obrazovnom ustanovom: Kvaliteta odgojno-obrazovnih ustanova** / ur. Dijana Vican. Zadar: Sveučilište u Zadru, 2016.
- 6. Upravljanje odgojno-obrazovnom ustanovom: Kompetencijski profil ravnatelja** / ur. Dijana Vican, Izabela Sorić i Igor Radeka. Zadar: Sveučilište u Zadru, 2016.
- 7. Školska učinkovitost i obrazovni menadžment: ususret smjernicama istraživanja i javne politike u jugoistočnoj Europi** / ur. Nikša Alfirević et al. Zadar: Sveučilište u Zadru, 2016.
- 8. Upravljanje odgojno-obrazovnom ustanovom: Menadžment i marketing u školama** / ur. Božena Krce Miočić et al. Zadar: Sveučilište u Zadru, 2016.
- 9. Otok Vir** / ur. Damir Magaš. Zadar: Sveučilište u Zadru, Vir: Općina Vir, 2016.
- 10. Odsjek za ruski jezik i književnost: u povodu 60 godina rada.** / ur. Rafaela Božić i Zdenka Matek-Šmit. Zadar: Sveučilište u Zadru, 2016.
- 11. Kozličić, Mithad i Kasalo, Branko. Studij povijesti u Zadru 1956.-2016.** Zadar: Sveučilište u Zadru, 2016.
- 12. Hilje, Emil. Zadarski kipar i graditelj Pavao Vanucijev iz Sulmone.** Zadar: Sveučilište u Zadru, 2016.
- 13. Zemunik u prostoru i vremenu.** / ur. Josip Faričić i Zdenko Dundović. Zadar: Sveučilište u Zadru i drugi, 2016.
- 14. Gusar, Karla i Vujević, Dario. Utvrda u Zemunik Donjem u srednjem i novom vijeku: rezultati arheoloških istraživanja 2014. godine.** Zadar: Sveučilište u Zadru, 2016.
- 15. Kadi, Marijan. Centurijacija otoka Ugljana / The Centuriation of the Island of Ugljan.** Zadar: Sveučilište u Zadru; Preko: Općina Preko, 2016.

- 16. Entre jeu et contrainte: pratiques et expériences oulipiennes.** / ur. Vanda Mikšić i Évaine Le Calvé Ivičević. Zadar: Sveučilište u Zadru; Zagreb: MeandarMedia, 2016.
- 17. Riznica glagoljaške kulture i hrvatske pismenosti otoka Rave (četveroknjižje: I – Glagoljske matične knjige župe Uznesenja Blažene Djevice Marije na Ravi 1613. – 1830., II – Glagoljska madrikula Bratovštine sv. Roka 1764. – 1892. i Glagoljska kopija iz Libra kvaterna 1769. – 1849., III – Fatevićev zbornik duhovnog štiva 1617., IV – Svaštice)** / ur. Blaga Bunčuga, Josip Faričić i Pavao Kero. Zadar: Sveučilište u Zadru, SICU, 2016.
- 18. Glagoljska matica vjenčanih župe sv. Marije u Malom lžu 1765. – 1826.** / ur. Josip Faričić i Pavao Kero. Zadar: Sveučilište u Zadru, SICU, 2016.
- 19. Mari romanzi, mari del contatto: lessico e paremiologia.** / ur. Nikola Vuletić et al. Zadar: Sveučilište u Zadru, 2016.
- 20. Cusimano, Christophe. Suvremena semantika. Od sema do teme.** / prevela Barbara Vodanović. Zadar: Sveučilište u Zadru, 2016.
- 21. Ogledi o informacijskim znanostima – zbornik radova u čast Tatjani Aparac-Jelušić.** Zadar: Sveučilište u Zadru, Osijek: Filozofski fakultet, 2016.
- 22. Intervju za dijagnostiku poremećaja u djetinjstvu i adolescenciji – IDP.** / ur. Anita Vulić-Prtorić. Zadar: Sveučilište u Zadru, 2016.
- 23. Srhoj, Vinko. Moderno kiparstvo otoka Hvara.** Zadar: Sveučilište u Zadru, Hvar: Muzej Staroga Grada, 2016.
- 24. Fabijanić, Ivo. A workbook of english phonetics and phonology.** Zadar: Sveučilište u Zadru, 2016.
- 25. Šikić, Zoran. Sustavi gospodarenja vodom.** Zadar: Sveučilište u Zadru, 2016.
- 26. Pavelin, Goran. Arhiv, mediji, odnosi s javnošću.** Zadar: Sveučilište u Zadru, 2016.
- 27. Sindičić Sabljo, Mirna. Recepcija francuskoga novog kazališta u Hrvatskoj (1953.-2010.).** Zadar: Sveučilište u Zadru, 2016.
- 28. Franjo Tuđman i stvaranje suvremene hrvatske države (1990.-1999.).** / ur. Ante Bralić. Zadar: Sveučilište u Zadru, 2016.
- 29. Godišnjak Sveučilišta u Zadru, akademska godina 2014./2015.** / ur. Dijana Vican. Zadar: Sveučilište u Zadru, 2016.

nastavak s 31. stranice

ti“, napominje prof. Vuletić kojega veseli što su se pozivu za rad na projektu odazvali brojni studenti s područja srednje Dalmacije. Oni će im, ističe, biti oslonac kada se bude istraživalo na srednjodalmatinskim otocima i obali.

„Važan doprinos u pripremnoj fazi istraživanja dali su studenti Pomorskoga odjela koji su u sklopu izbornoga kolegija „Tradicionalno pomorsko nazivlje na hrvatskom Jadranu“ obavili određeni broj kraćih intervjuva u svojim naseljima. Uz njihovu pomoć prikupili vrlo vrijedne podatke o terminologiji tradicionalne brodogradnje i plovidbe na jedra, ponajprije na području sjeverne Dalmacije, od Privlake i Velog Rata do Kaprija. „Sada“, otkriva profesor, „krećemo na udaljeniji teren. Koristit ćemo se poznanstvima studenata i njihovim interesom kako bismo taj posao što brže, efikasnije i sretnije priveli kraju. Za ovu vrstu posla važno je da podaci koji se prikupe pripadaju istoj, kako mi to kažemo, dijakronijskoj dimenziji, da građu skupimo u nekom razumnom roku, za dvije-tri godine, a ne da se to rasteže desetljećima.“

Paralelno s prikupljanjem građe provodi se lingvistička obrada građe, akcentuiranje i ostali potrebni znanstveni postupci jer se intervjui snimaju.

„U Centru za onomastička istraživanja“, govori prof. Vuletić, „imamo ljude koji posjeduju potrebno dijalektološko znanje i imaju izvanredan sluh. Svi podaci unose se u bazu podataka, što je vrlo važno učiniti dok su sjećanja na susret s ljudima koji su intervjuirani svježija jer se zna dogoditi da deset ljudi govori istodobno. To je, s jedne strane, situacija iz snova, a s druge, zadaje glavobolje jer je s određene vremenske distance teško utvrditi tko je što rekao. Stoga takve ankete treba vrlo pažljivo snimati, istodobno pratiti bilješkama na mjestu događaja i što je moguće prije obraditi.“ Nakon unošenja podataka, baza je spojena s GIS-om koji omogućuje vrlo brzo automatsko kartografiranje građe.

„Nešto što se prije radilo ručno, danas se radi automatski i to je od nemjerljive pomoći. Terenska će istraživanja stoga vrlo brzo biti privedena kraju i kartografiranje će biti provedeno u razumnome roku“, zaključio je prof. dr. sc. Nikola Vuletić. (I. Radoš)

KORADU KORLEVIĆU, SVJETSKI POZNATOME ASTRONOMU IZ VIŠNJANA, DODIJELJEN POČASNI DOKTORAT SVEUČILIŠTA U ZADRU

Zaslужeno priznanje neumornome popularizatoru znanosti među mladima

Koradu Korleviću (58), „osvajaču zvijezda koji je dao cijeloga sebe u misiji posvećenosti mladima“, globalno poznatome astronomu i popularizatoru znanosti iz Višnjana u povodu Dana Sveučilišta u Zadru krajem ožujka dodijeljen je počasni doktorat koji mu je predala rektorica Dijana Vican.

Počasni doktorat dodijeljen je čovjeku sa svjetskim dostignućima iako ne pripada nijednoj znanstvenoj ustanovi.

Odjel za geografiju Sveučilišta u Zadru već odavno cijeni rad zaljubljenika u astronomiju koji je, najprije radeći iz hobija u Zvezdarnici Višnjan i Astronomskom društvu Višnjan, a zatim kao voditelj Zvezdarnice i Znanstveno-edukacijskoga centra Višnjan otkrio mnoge asteroide. Neki od njih dobili su ime upravo po njemu. No, tko je zapravo Korlević?

Zvijezde nisu tako daleko

Rođen je u Poreču 1958., ali je cijeli život vezan za Višnjan. Preci su mu podrijetlom iz Kurjavića, sela pokraj Višnjana, gdje su se oko 1600., bježeći pred Turcima s obronaka Dinare, doselili u Istru.

Iz njegove je loze i Ante Korlević, koji se također bavio znanosti i bio jedan od osnivača Hrvatskoga prirodoslovnog društva.

Korado Korlević još kao dječak počeo se baviti astronomijom.

„U osnovnoj školi počeo sam čitati sve što ima veze s astronomijom i znanosti, ali više sam se počeo zanimati za astronomiju u srednjoj školi. Bilo je to vrijeme odlaska čovjeka na Mjesec, vrijeme nastanka mnogih astronomskih društava, izrade teleskopa itd. U početku sam postavljao pitanja, no u određenome trenutku shvatio sam da mogu micati upitnike, iako mi to nije bio posao, nego hobi“, kaže Korado Korlević.

Nakon gimnazije u Puli, bez obzira na nagovor srednjoškolskih profesora, nije upisao fiziku nego se odlučio za odgoj i obrazovanje djece. Upisao je Pedagoški fakultet u Rijeci, a po zvanju je zapravo prof. informatike i politehnike.

Početak 80-ih počeo je raditi u osnovnoj školi u Višnjanu u kojoj je predavao razne predmete zbog nedostatka nastavnika kadra, a još kao mladi učitelj u višnjanskoj školi s kolegama je smišljao način kako animirati djecu i približiti im znanost, u prvo-

me redu astronomiju.

„Kad sam vidio da djeca koja prema svojim sposobnostima mogu biti nobelovci, govore da žele biti traktoristi, konobari, recepcioneri i sl., shvatio sam kako je krajnje vrijeme da se osmisli nešto što će poticati njihove potencijale. I to sam, u suradnji s kolegama, i učinio. Tako su djeca iz Višnjana odlazila na državna, savezna natjecanja i pobjeđivala iz astronomije. Bio je to lijepi šareni mamac koji je povukao djecu koja su bila dobra iz matematike i fizike“, govori Korlević.

Tako je sve počelo, a onda su u Višnjan počela dolaziti i djeca iz Poreča i Labina, pa i iz cijele ondašnje države Jugoslavije.

Neka djeca koja su prošla kroz višnjansku školu astronomije, poslije Znanstveno-edukacijski centar Višnjan, zahvaljujući Koradu Korleviću, postala su poznata imena u svjetskoj znanosti, ne samo iz područja astronomije.

Nastali iz inata, opstaju iz inata

No, rat je uzdrmao sve. Prijetila je opasnost da se ugasi rad Zvezdarnice i aktivnosti vezane uz nju, ali Korlević to nije dopustio:

„Naše astronomsko društvo početkom Domovinskoga rata nije iz čistoga inata htjelo zatvoriti Zvezdarnicu jer je i nastala iz inata. Unatoč tome što smo ostali bez teleskopa, od kojih se početkom rata jedan zatekao u Sarajevu, a drugi na gospičkoj bojišnici, nismo zatvorili Zvezdarnicu. Naša vojska pokušavala je kupiti teleskop, ali nije mogla zbog embarga pa smo im ga mi poslali iz Zvezdarnice. I u obrani Šibenika velik je posao odradio jedan stari teleskop koji je bio u vlasništvu tamošnjega astronomskog društva.“

Kako su se i Astronomsko društvo Višnjan i Korlević 1992.

godine našli na prekretnici, i njegove kolege i on razmišljali su o tome što i kako dalje.

Netko se morao žrtvovati kako bi se spasio cijeli projekt, ideja i reputacija Astronomskoga društva i Zvezdarnice. Stoga je Korlević u školi dao otkaz te se posvetio radu u Zvezdarnici i Astronomskome društvu.

„Kako je moja supruga bila zaposlena, ja sam dao otkaz u školi i išao spašavati projekt, a spasio sam ga tako da sam deset puta podigao razinu aktivnosti. Imao sam sreću da imam suprugu koja me je dvije-tri godine trpjela bez plaće. Tek nakon što smo uspjeli, u Istarskoj županiji pročelnik za školstvo i kulturu postao je moj bivši kolega, fizičar, s kojim sam se dogovorio da ćemo raditi na pravi način. Ali, kad je on umro, taj tip razumijevanja je nestao... Niti jedan naš program ne financira hrvatska država, odnosno državne ustanove“, govori Korlević ističući: „Da nismo organizirali cijeli grozd nevladinih i neprofitnih organizacija u kojima ima i ustanova i udruga, ne bismo mogli opstati. Sve te organizacije međusobno su ugovorno vezane samo s jednim ciljem - educirati djecu.“

Višnjan na karti svijeta

Svake godine u Višnjan na edukaciju dolazi po 140 učenika na tjedan dana, a na dnevnoj bazi Zvezdarnicu u Višnjanu godišnje posjeti više od 5000 učenika iz svih država svijeta. Na edukaciju u Višnjan svoju djecu šalju i hrvatski iseljenici iz SAD-a i Kanade pa tako, osim edukacije iz područja astronomije, djeca uče i hrvatski jezik.

„Djecu uvijek netko primi, a imamo i 50 volontera. Na žalost, država nam je zakomplicirala život s volonterskim knjižicama. Svaki volonter mora imati ugovor

Korado Korlević i Dijana Vican, rektorica Sveučilišta u Zadru

Želim da imamo takav sustav obrazovanja da se svoj našoj djeci, i onima koji nisu iz Zagreba, pruži prilika da pokažu svoj talent. U Izraelu kažu, a to itekako vrijedi i za nas: 'Previše smo mali da bismo dopustili da nam propadne i jedan talent!'

kao da je u radnome odnosu. Katastrofa.“ Čudno je što hrvatsko Ministarstvo prosvjete, znanosti i športa, koje se zaklinje u znanost i izvrsnost, nema razumijevanja za djecu koja žele postati znanstvenici i u tom kontekstu ne podržava Zvezdarnicu u Višnjaju niti Znanstveno-edukacijski centar. Više razumijevanja za Zvezdarnicu i Znanstveno-edukacijski centar imaju talijansko ministarstvo vanjskih poslova koje plaća kvalitetne programe, država Mađarska i NATO pakt. „Godine 2003. dobio sam poziv da dođem na jedan kongres NATO-a koji se održavao u Mađarskoj i tamo prezentiram što radimo. Nakon toga iz NATO pakta tražili su da se više bavimo edukacijom djece iz inozemstva jer su naši programi bili na engleskome jeziku, a Mađari su pak htjeli zakupiti cijelu našu školu. Međutim, uveli smo kvotu pa godišnje uzimamo četvero učenika iz Mađarske“, govori Korlević čiji je rad, unatoč nedostatku razumijevanja državnih institucija i nedostatku novca,

SLOBODNA DALMACIJA

Glas Istre.hr

Večernji list

NOVI LIST

Zadarski LIST

Dodjelu počasnog doktorata Sveučilišta u Zadru Koradu Korleviću prenijeli su brojni mediji

itekako prepoznat na svjetskoj razini. Cijeli svijet, primjerice, zna za hrvatsku meteorsku mrežu nastalu tako da učenici diljem Hrvatske kamerama snimaju sve što se kreće u svemiru.

Usprkos svemu, ostaje

„Amerikanci znaju cijeniti kada se dobije vrhunska kvaliteta za sitan novac. To vrijedi za našu meteorsku mrežu. Otkrili smo toliko asteroida da je to bilo nezamislivo za jednu zvezdarnicu. Za više od 1400 asteroida dobili smo pravo imenovanja. Iako onaj tko otkrije asteroid, ima i pravo njegova imenovanja, mi smo odustali od toga. Prepuštali smo pravo imenovanja asteroida Međunarodnoj astronomskoj udruzi.“

Prema broju otkrića asteroida iz 1999. Hrvatska je bila druga, bolja od Japana koji je bio treći. Češka je tada bila prva po otkriću asteroida.

„Bili smo bolji i od američke vojske“, ističe Korlević, dodajući kako trenutačno ne rade na pro-

matranju asteroida, ali će se svakako, kaže, ponovno uključiti u taj projekt.

Slavni astronom poznat je i po tome što uporno svoju karijeru želi izgrađivati u Hrvatskoj. Iako je imao ponude iz inozemstva, ipak nije napustio Hrvatsku.

„Posljednja velika ponuda bila je da upravljam cijelom zvezdarnicom u Arizoni. Supruga i naše kćeri suglasile su se da idemo u Arizonu, međutim, kada sam o tome razgovarao sa svojim učenicima, oni su me upitali: 'Profesore, a što će biti s nama ako Vi odete?!'

Zaključio sam da ne mogu otići, pa ne možeš nekome nešto obećavati i onda se povući i ostaviti tu djecu na cjediću. Uvijek ističem kako je moj glavni posao učiti našu djecu i zato nisam otišao u Arizonu“, kaže Korlević koji je, zanimljivo, prije nekoliko godina dobio i poslovnu ponudu iz Srbije.

„Da mi je netko rekao da će nam u Srbiji nuditi bolji posao nego što ga imamo u Hrvatskoj, rekao bih mu da nije normalan. Ponuda iz Srbije nije bila iz područja astronomije, nego edukacije. Naime, Srbija u Valjevu ima centar za rad s darovitim učenicima. Kroz njihov centar prođe 3000 učenika, rezidentno, i 700 učitelja. U Hrvatskoj nitko, na žalost, ne plaća programe edukacije pa mi u Višnjaju ne možemo primiti sve učenike koji su zainteresirani“, govori Korlević i dodaje da su troškovi Zvezdarnice u Višnjaju na razini seoske osnovne škole, ali hrvatska država ni to ne želi plaćati.

U edukacijskome centru u Višnjaju, među ostalim, stasao je i svjetski poznat astrofizičar Mario Jurić, profesor na Sveučilištu Washington u Seattleu.

„Lako je odgajati znanstvenike, ali je teško odgajati onoga tko će biti nezamjenjiv“, zaključuje Korlević, čovjek s 35-godišnjim stažom proučavanja svemira.

U povodu dodjele počasnoga doktorata u svome govoru zahvale dotaknuo se pokretača svih otkrića: „Strast je najveći pokretač ljudskoga razvoja. Ta strast još uvijek postoji u malim sredinama Hrvatske. Želim da imamo takav sustav obrazovanja, kao i Izrael, da se svoj našoj djeci, i onima koji nisu iz Zagreba, pruži prilika da pokažu svoj talent. U Izraelu kažu, a to itekako vrijedi i za nas: 'Previše smo mali da bismo dopustili da nam propadne i jedan talent!'

Preneseno iz Večernjeg lista, 24. travnja 2016.

Kad sam vidio da djeca koja prema svojim sposobnostima mogu biti nobelovci a govore da žele biti traktoristi, konobari i sl., shvatio sam kako je krajnje vrijeme da se osmisli nešto što će poticati njihove potencijale

Goran Huljev, zapovjednik Pilotske škole Središta za obuku HRZ-a i PZO-a 'Rudolf Perišin', prof. dr. sc. Dijana Vican, rektorica, izv. prof. dr. sc. Nedjeljka Balić-Nižić, prorektorica za studije i studente, izv. prof. dr. sc. Slaven Zjalić, prorektor za međuinstitucijsku suradnju i transfer tehnologija s delegacijom Sultanata Oman u lipnju 2016. ispred zgrade Sveučilišta

SVEUČILIŠTE U ZADRU I PILOTSKA ŠKOLA HRVATSKOG RATNOG ZRAKOPLOVSTVA 6. LIPNJA 2016. ORGANIZIRALI

Kulturni dan Sultanata Oman

Sveučilište u Zadru i Pilotska škola Hrvatskog ratnog zrakoplovstva organizirali su *Kulturni dan Sultanata Oman*, a studenti piloti Omanskog ratnog zrakoplovstva na školovanju u Pilotskoj školi HRZ predstavili su omansku kulturu, tradiciju, gospodarstvo i znamenitosti Sultanata Oman.

Predstavljanje je održano u Svečanoj dvorani Sveučilišta u Zadru 6. lipnja 2016.

U tu svrhu delegacija Sultanata Oman i zapovjednik Pilotske škole Središta za obuku HRZ-a i PZO-a „Rudolf Perišin“ brigadir Goran Huljev posjetili su Sveučilište u Zadru i susreli se s rektoricom prof. dr. sc. Dijanom Vican, prorektoricom za studije i studente izv. prof. dr. sc. Nedjeljkom Balić-Nižić, prorektorom za međuinstitucijsku suradnju i

transfer tehnologija izv. prof. dr. sc. Slavenom Zjalićem i prorektorom za strategiju razvoja i izdavaštvo prof. dr. sc. Josipom Faričićem. Nakon uvodnih riječi dobrodošlice, rektorica je svojim gostima predstavila razvoj i djelatnosti Sveučilišta u Zadru, a predstavnici Sultanata Oman upoznali su rektoricu i prorektore s aktivnostima koje provode u Zadru. Istaknuli su da su Zadar odabrali za školovanje svojih pilota nakon detaljne usporedne analize ekonomskih i kulturnih čimbenika te sličnosti u programima školovanja pilota. Sudionici susreta razmotrili su mogućnosti suradnje i putem održavanja predavanja o omanskoj kulturi. Nakon prijema u zgradi rektorata, u Svečanoj dvorani Sveučilišta u Zadru održan je program ovogodišnjeg Kulturnog dana Sultanata Oman. (ir)

Studenti piloti Omanskog ratnog zrakoplovstva na školovanju u Pilotskoj školi HRZ-u predstavili omansku kulturu, tradiciju, gospodarstvo i znamenitosti Sultanata Oman